

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANA BİLİM DALI
FELSEFE BİLİM DALI**

**JEAN BAUDRILLARD FELSEFESİNİN
METODOLOJİK ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
SÜMEYRA RABİA CANYILMAZ**

**Danışman
DR. ÖĞR. ÜYESİ FEYZA ŞULE GÜNGÖR**

KONYA 2019

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANA BİLİM DALI
FELSEFE BİLİM DALI**

**JEAN BAUDRILLARD FELSEFESİNİN
METODOLOJİK ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
SÜMEYRA RABİA CANYILMAZ**

**Danışman
DR. ÖĞR. ÜYESİ FEYZA ŞULE GÜNGÖR**

KONYA 2019

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Sümeýra Rabia CANYILMAZ		
	Numarası	168101011005		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	FELSEFE/FELSEFE		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	JEAN BAUDRILLARD FELSEFESİNİN METODOLOJİK ANALİZİ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası

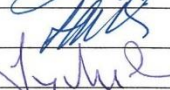
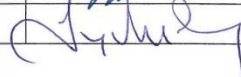
Sümeýra Rabia CANYILMAZ

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Sümeyra Rabia CANYILMAZ
	Numarası	168101011005
	Ana Bilim / Bilim Dalı	FELSEFE/FELSEFE
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üy. Feyza Şule GÜN
	Tezin Adı	JEAN BAUDRILLARD FELSEFESİNİN METODOLOJİK ANALİZİ

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Jean Baudrillard Felsefesinin Metodolojik Analizi başlıklı bu çalışma 13/06/2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı ve yeterlik/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Dr. Öğr. Üyesi (Danışman)	Feyza Şule GÜNGÖR	
2	Prof. Dr. Halim Hüseyin BİRCAN		
3	Doç. Dr. Mehmet Ali ADEMİR		

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Sümevra Rabia CANYILMAZ		
	Numarası	168101011005		
	Ana Bilim /	FELSEFE		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Feyza Şule GÜNGÖR		
Tezin Adı	JEAN BAUDRILLARD FELSEFESİNİN METODOLOJİK ANALİZİ			

Modern sonrası teknoloji ve bilimin etkisiyle kendini gösteren çürüme durumu, aydınlanma aklının ön plana çıkardığı üst anlatıların meşruiyetinin sorgulanmasına sebep olmuştur. Güçlü modern kurumların ve yapıların gözden düşmesi, postmodern durumun ortaya çıkmasına ortam hazırlamıştır. Postmodern bilgi anlayışı esnek, karmaşık ve heterojen bir özelliğe sahiptir. Filozoflar tarafından postmodern durumun en büyük problemi hakikatin ve anlamın buharlaşması olarak görülmüştür.

Bu çalışma Baudrillard'ın "simülasyon" ve "simülakr" kavramları aracılığıyla içinde bulunduğumuz çağın esas problemlerinden biri haline gelen hakikatin kaybolduğu savı, anlam problemiyle ilişkisinde oluşturulmuştur. Jean Baudrillard sanayi devriminden sonra hakikatin ve anlamın aldatmaca ile kaybolduğu görüşünü savunmaktadır. Baudrillard içinde bulunduğumuz çağı genel olarak simülasyon çağı olarak tasvir etmektedir. Simülasyon evreni var olan her şeyi çerçevelemiştir. Bu çağda gerçeklik yok edilmiş ve anlam ortadan kaldırılmıştır. Öznenin içinde bulunduğu karmaşa hali, Baudrillard'ın felsefesindeki temel kavramlar ve anlam sorunsalı bağlantısında ortaya konulmuştur.

Anahtar Kavramlar: Baudrillard, simülasyon, gerçek, hiper-gerçek, simülakr, gösterge.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Sümeyra Rabia CANYILMAZ		
	Student Number	168101011005		
	Department	PHILOSOPHY		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Dr. Öğr. Üyesi Feyza Şule GÜNGÖR		
Title of the Thesis/Dissertation	METHODOLOGICAL ANALYSIS OF THE JEAN BAUDRILLARD PHILOSOPHY			

The decadence observed in technology and science in post-modern era resulted in the questioning of the metanarrative put forward by the enlightened mind. Fall from grace of mighty modern structures and institutions paved the way for postmodern era. The understanding of postmodern knowledge is constituted of a complex, flexible and heterogeneous structure. The main issue with this structure is considered to be evaporation of meaning by the philosophers.

This thesis, the argument that there is no truth, which we have concluded through “simulations” and “simulacr” concepts of Baudrillard and which has become one of the basic problems of the age we are in, is addressed with regard to meaning problems. Jean Baudrillard argues that after the industrial revolution, truth and meaning were lost with deception. Baudrillard depicts the era that we are in as the age of simulation in the most general sense. The simulation universe has framed everything that exists. Reality has been destroyed, meaning has been lifted. The state of confusion that experience is revealed in the basic concepts of Baudrillard's philosophy and his meaning were lost with deception.

Key Words: Baudrillard, simulation, real, hiper-real, simulacrum, indicator

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Jean Baudrillard'ı çağdaş isimlerden ayıran kendine özgü okuma üslubu ve bugünün dünyasını dünden anlamaya çalışan düşünce yapısıdır. Baudrillard'ın düşünce serüvenini biraz olsun anlamlandırmaya çalıştığımızda gerçekliğin, hakikatin ve anlamın günümüzde kaybolduğunu görmekteyiz. Felsefe lisansüstü eğitimimde beni Jean Baudrillard üzerinde çaba harcamaya iten en temel nokta bu ortak duygulardır. Baudrillard eleştirme ve sorgulama bakımından kendisini okuyanlara kattığı teorik bakış açısı bir yana, içerisinde yaşadığımız dünyanın gerçekliği ve anlamından şüphe duyan hemen herkes için kuşkusuz zorlu fakat olabildiğince farklı bir bakış açısı sunan özgün bir düşünürdür. Bu bakımdan Baudrillard çalışmamın kişisel düşünce gelişimime yardımcı olduğunu düşünmekteyim. Bu nedenle ilk teşekkürümü kendisine borçluyum.

Sadece tez danışmanım olarak bana gösterdiği sonsuz anlayış ve teorik katkılar için değil; kendisiyle çalışma hususunda beni hiç şüphe duymadan kabul ettiği için Dr. Öğr. Üyesi Feyza Şule GÜNGÖR'e, Baudrillard çalışma hususunda yüreklendiren ve kendisi yurt dışında olmasına rağmen beni sürekli yoklayan kadirşinas hocam Dr. Öğr. Üyesi Mustafa YEŞİL'e müteşekkirim. Ömrünü adayarak beni bugüne getiren ve aslında birinci dereceden katkı sağlayan annem başta olmak üzere bana olan inançlarını hiçbir zaman kaybetmeyen aileme sonsuz teşekkürümü iletmek isterim.

KONYA

2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET	IV
ABSTRACT	V
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	VI
GİRİŞ	9

BİRİNCİ BÖLÜM

MODERN VE POSTMODERN KAVRAMLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

1. 1. Modern / Modernizm Kavramları ve Tarihsel Süreci	12
1.2. Postmodernizm Kavramı ve Tarihsel Süreci	17
1.3. Postmodernizmin Karakteristik Özellikleri	21
1.3.1. Görecelik	21
1.3.2. Öznellik	22
1.3.3. Büyük Anlatıların Sonu	23
1.3.4. Dinsel Çoğulculuk	23
1.3.5. Siyasal Kültür	25
1.3.6. Eklektisizm	26
1.3.7. Yorum Bilim (Hermönetik).....	27
1.4. Modernizmin Eleştirisi Olarak Postmodernizm	28

İKİNCİ BÖLÜM

JEAN BAUDRILLARD'IN ENTELEKTÜEL BİYOGRAFİSİ VE KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. Jean Baudrillard'ın Entelektüel Biyografisi	30
2.2. Jean Baudrillard Düşüncesinin Kavramsal Çerçevesi	34
2.2.1. Gerçeklik	35
2.2.2. Simülakrlar	38
2.2.3. Simülasyon/ Hipergerçeklik	43
2.2.4. Sanal	50
2.2.5. Ayartma/ Baştan Çıkarma	53
2.2.6. İmge/Görüntü	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**JEAN BAUDRILLARD'IN METODOLOJİK ANALİZİNDE ANLAM
KAYBININ İNCELENMESİ**

3.1. Hakikat'in Terkedilmesi	61
3.2. Jean Baudrillard Açısından Gerçeklik Bağlamında Öznenin Sonu	65
3.3. Jean Baudrillard Açısından Gerçeklik Bağlamında Nesnenin Anlam Kaybı	72
3.3.1. Tüketim Toplumu	74
3.3.2. Reklam ve Anlam İlişkisi	77
3.3.3. Haber ve Anlam İlişkisi	79
SONUÇ	84
KAYNAKÇA	88
ÖZGEÇMİŞ.....	96

GİRİŞ

İçinde bulunulan dönemi anlayarak analiz etmek, mevcut dönemde geleceğe dair öngörülerini kuramsallaştırarak geleceğin insanlığa etkisinin ne yönde olacağını oranlamak düşünürlerin fikirlerini değerli kılan etkenlerdir. Jean Baudrillard içinde bulunduğu dönemi ortaya çıkmayanlarıyla analiz etmiş, gelecek konusunda öngörülerini kuramsallaştırarak düşüncesinin merkezine oturtmuş bunların yanında insanoğlunu bekleyen büyük zararlara yol açabilecek unsurları gerçekçi bir biçimde göstermiştir. Mevcut düzenin kavramlarına bağlı olmaksızın kendi kavramlarını inşa ederek sistemin değişmesinin gerekliliğini vurgulayan Baudrillard yaşadığı kültür evreninin eleştirisini yapmaktadır. Baudrillard'ın yaşadığı modern dönem içerisinde sisteme boyun eğmeyerek; savaşlarla ilgili analizi, tüketim politikaları, sanat ve medyaya ilişkin bakış açısı etkisini hala devam ettirmektedir. Baudrillard yaşamının büyük bir çoğunluğunu sistemin analiz edilmesine ayırarak modern düzenin totolojik ve paradoksal sonuçlarını gün yüzüne çıkartmıştır.

Baudrillard 1960 yıllarının sonrasında Fransız ve modern Batı dünyasının fikir adamlarından biri olarak gösterilmektedir. Fakat esas anlamda namını İngilizce dilinin geçerli olduğu ülkelerde bulmuştur. Baudrillard'ın fikirlerinin kulak ardı edilmemesi gerektiğini düşünen entelektüel bir kesim sürekli olarak onun eserlerini İngilizceye çevirerek içinde bulunulan evreni, onun evreninden anlama çabasına girmiştir. Baudrillard'ın eserlerinin büyük bir bölümü dilimize de çevrilmiştir. Fakat çevrilen eserlerin ülkemizde kısıtlı sayıda değerlendirme ve kritiği yapılmıştır. O, pek çok eserinde dolaylı ya da doğrudan ülkemizi örnek olarak göstermekte ve uygulanması ya da uygulanmaması gerekenleri tavsiye etmektedir. Örneğin Baudrillard için Batı toplumları tamamıyla simülasyon evrenine geçmektedir. Bu durumda uyguladıkları demokraside, demokrasi simülasyonu olup model alınmaması gereken bir demokrasi olacaktır. Baudrillard'ın bu eleştirisinde Türkiye için önerisi; evrensel değerleri temel alarak bu değerlere saygılı, biçim olarak değil düşünce olarak da çağdaş olan bir demokrasi biçimidir. Baudrillard'ın yukarıda örneği verilen demokrasi süreci gibi meslek ahlakının bozulması ve salt çıkarlara dayanan tüketim ideolojisi vb. düşünceleri içinde kendi toplumumuz tarafından keşfedilmesi ve anlaşılması gerekmektedir.

XXI. yüzyılın alışılmadık düşünce insanlarından Jean Baudrillard, yazıya döktüğü kuramsal şiddet ile Batı medeniyetinin evrensellik adına gerçekleştirmiş olduğu bütün söylem ve eylemlerin geçerliliğini kaybettiğini belirtmektedir. Baudrillard hali hazırda Batı sisteminin insanlık adına meydana getirdikleriyle iflas ettiğini ve bu medeniyetin kesinlikle çökeceğini öngörmüştür. O, Batı'nın dünyanın geri kalan kesimi için asla bir referans ya da model olamayacağını savunmakla beraber eserlerinde yoğun bir biçimde Batı'yı eleştirmektedir. Bilhassa tüketim, toplumsalın zihniyeti, medya gibi konulara odaklanan Baudrillard Batı'nın düşünce sistemini merkeze alarak eleştirel teorilerini genişletmektedir.

Baudrillard analizlerinin kuramsal temellendirmesini eleştirel düşünce üretimi ile oluşturmaktadır. Bir sosyologtan ziyade felsefeci intibasını veren Baudrillard kanıtlar, dipnotlar ve referanslar hususunda kesinlikle akademik telaş taşımamaktadır. Zira Baudrillard akademik yazım biçiminin kontrol özelliği taşıyan, kuralcı yapısına bir karşı duruş sergilemektedir. Tarih, üretim-tüketim, ekonomi, kültür ve daha pek çok alanda yazan Baudrillard kavramlarla oyalanmanın gerçekliğin doğasına zarar verdiğini felsefi bir bakış açısıyla sunmaktadır. Baudrillard düşünce sisteminin bütün okurları tarafından anlaşılması endişesine sahip değildir. Bu sebeple odaklandığı konuların yalnızca iç gerçekliğini anlayabilecek olan okurlara söylemleriyle, kural olarak benimsenmiş durumların dışında yazım şekli geliştirmiştir. Baudrillard'ın eserlerinin fazlasıyla yoğun ve zengin metinler olması ayrıca aforizmik ve edebi üslubu ile dağınık ve parçalı cümleler ile yazmış olması bu eserlerin ilk okumada anlaşılmasını zorlaştırmaktadır.

Baudrillard bütün siyasi ideolojilerin dışında yeni şeyler söylediği için mevcut düzende onun söylediklerinin ne anlama geldiğini anlamak oldukça önemlidir. Onun için mevcut evrende gerçeklik gerekliliğini kaybetmiştir. Gerçekliğin gerekliliğini kaybettiği bir evrende hipergerçekliğe boyun eğen insanlık bir şeylerin yanlış veya doğru olabilmesine sistemin egemenliği altında karar vermektedir. Baudrillard bu kritiği herhangi bir ekole, entelektüel çalışma alanına ya da toplumsal dönüşüm hareketine bağlı kalarak yapmamaktadır. Bu sebeple kendisini belirli kalıplara hapsetmeye çalışmak beyhude bir çabadır. Bugün onun düşüncelerini

anlayabilmek amacıyla postmodern dönemin karakteristik özellikleriyle bağlantısını kurmaya çalışıyor olsak da Baudrillard postmodern olmadığını ve postmodern bir düşünür olarak anılmanın kendisini bir kalıba koyacağını belirtmektedir.

Çalışmamızın amacı çağın gerektirdiği değişimlerin beraberinde getirdiği hakikatin kayboluşunu, bireylerde ve nesnelere ortaya çıkan anlam kaybını Baudrillard'ın tespit ve tenkitleriyle ele almaktır. Dolayısıyla Baudrillard fikriyatının modern düşünceden nasıl koptuğunu ve neyi eleştirdiğini görmek hedefiyle tezimizin birinci bölümünde modern kelimesinin anlamına ve modern düşünce yapısının özneye katkıları kadar öznenen aldıklarına Baudrillard eleştirisinin anlaşılabilirliği ölçüde yer verilmeye çalışılacaktır. Ardından Baudrillard'ın postmodern düşünceye yakınlığını göstermek amacıyla postmodern kavramının anlamı, oluşumu ve özelliklerine yer verilerek postmodernizmin modernizmi eleştirdiği noktalar açıklanmaya çalışılacaktır.

Mevcut çalışma problem odaklı bir yöntem benimsemekten ziyade çalışmanın doğasına uygun olarak kavramsal analizleri benimsemektedir. Dolayısıyla ikinci bölümde, Jean Baudrillard'ın düşünce sisteminin kaynağını anlayabilmek için yaşamı ve etkilendiği düşünürler hakkında bilgi verilerek onun felsefesine özgü olan “gerçeklik”, “simülakr” , “simülasyon/hipergerçeklik”, “sanal”, “ayartma/baştan çıkarma” ve “imge” terim kavramlarının metodolojik analizi yapılacaktır.

Üçüncü bölümde ise, Baudrillard'ın özellikle vurguladığı gerçeklik ilkesinin ihlaliyle birlikte hakikatin kaybolması ve sistemin beraberinde getirdiği öznenin kendi anlamını nesneye yükleyerek kendi anlam yörüngesinden yabancılaşması ve son olarak ise nesnenin elektronik medya ile kendisine yüklenen bütün anlamları kaybetmesi tartışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MODERN VE POSTMODERN KAVRAMLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

1. 1. Modern / Modernizm Kavramları ve Tarihsel Süreci

Modernite ile yakın bağlantısı olan modernleşme ve modernizm gibi kavramların daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle modern kelimesinin etimolojik kökenine bakmak gerekmektedir. Modernus Latince *modo*'dan türetilmiş bir terimdir. *Modo* ise eski Latince'de "hemen şimdi" anlamına gelmektedir (Cevizci, 2010, s. 1108). Latince *modernus*'tan türetilen *modern* sözcüğü, ilk olarak milattan sonra V. yüzyılda Roma'nın putperestlik geçmişini Hristiyanlığın resmen kabul edildiği dönemden ayırmak için kullanılmıştır. Bu kullanım eski dünyadan yeni dünyaya geçilmesine ve yeni dünyanın hakimiyetine vurgu yapmaktadır. Pagan kültürü ile Hristiyan Roma geçmişi arasına set çekme dönemine *modernlik* adı verilmiştir (Demirhan, 2004, s. 17). Bu durumda *modernite* kavramı, insanı köleleştirdiğine inanılan geleneksel toplumdaki, eskinin değer ve davranış kalıplarından bir kopuşu ifade etmek için kullanılırken, *modern* kavramı ise eskiden yeniye geçişi vurgulayan, kendini eski çağlarla kıyaslayan ve yeni bilincine sahip olduğunu ileri süren bir çağı tanımlamak üzere kullanılmaktadır (Abandan, 1990, s. 6).

Tarihsel olarak başlangıcı ve ne anlama geldiği belirtilen modern ve modernite kavramları, modernizm ve modernleşme kavramlarıyla sıklıkla karıştırılmaktadır. Modernite, modernleşmeyle aynı değerde gösterilemez; çünkü modernizm, modernite içerisinde yalnızca bir eğilimi ifade etmektedir (Çiğdem, 2012, s. 68). Modernite çok daha kapsamlı bir kavram iken modernizm, modernitenin tarihsel uzantısı içinde belli bir durumu ifade etmek için kullanılmaktadır. Modernleşme ise, modernitenin kurumsal olarak bir ileri de bulunan noktasıdır. Aynı zamanda modernite, modernleşme sürecine dışardan bakan ve onu eleştiren bir kavramdır (Tuna, Şen, & Durdu, 2011, s. 4).

Modernlik üzerinde çalışan bazı düşünürler modernliğin başlangıç dönemini, Rönesans, Reform ve Amerika'nın keşfine kadar götürürken, bazı düşünürler ise modernliğin Aydınlanma dönemi ile başladığını savunmaktadır. Felsefe tarihi

açısından da önemli olan modern ve aynı etimolojik kökenli terimlerin içini doldurmak gerekirse, Ortaçağ'ın teoloji ve felsefe düşünce temelini ardından, doğa bilimlerinin yükselişi ile teoloji, felsefe ve doğa bilimleri üçlüsünün temelini oluşturduğu Rönesans Dönemi ve ardından Aydınlanma Çağının modern kavramına etkisine bakılacaktır.

Ana eksenini inanç olan Ortaçağ felsefesine karşı, ana eksenini akıl olan eleştirel bir bilim ve felsefe modelinin Rönesans ile birlikte başladığını varsaymak olanaklıdır. Bu sav, Ortaçağ döneminde yaşayan öznelerin hiçbir şekilde akılcı sorgulamalar gerçekleştirmediği anlamına gelmemektedir. Zira Ortaçağ'da yaşayan öznelerin sorgulamaları dinsel kabullerin sınırları içerisinde olup, inancın kurumlaştırılmasına katkı sağlamak içindir. XV. yüzyıl sonrası Rönesans adı verilen dönemde Avrupalının coğrafi ufku kadar düşünce ufku da genişlemiş ve öznelerin sınır tanımazlıkları belirgin hale gelmiştir. Bu dönem itibarıyla inanç merkezli düşünme yerini insan merkezli düşünmeye bırakmıştır. Böylelikle Ortaçağ süresince üzerinde durulması fazla önemli olmayan “insanın mevcut dünyadaki yeri ve anlamı” sorusu bu dönem için merkezi bir problem olmuştur.

Ortaçağ'ın öznesi, gerçekleşen olayları inandığı evrenin kavram ve kurallarına göre idrak ederken, başlayan çağın öznesi olayları bir gelişme süreci olarak algılamaktadır. Modern öznenin “ilerleme” zihniyeti bu çağın mirasıdır. Bu durumda klasik modernlik anlayışı, öncelikle insanı doğayla bütünleştiren ve beden ile ruhun, öznenin dünyası ile aşkınlığın öğelerini kabul etmeyen akılcı bir dünya imgesinin meydana getirilmesidir (Touraine, 1992, s. 44). Mevcut sistemde özellikle bilimsel problemlere aranan cevaplar konusundaki tartışmalar Ortaçağ'ın gerçek yıkımı anlamına gelmektedir.

Ortaya çıkan yıkım kendisini en genel biçimde, bilimsel düşüncelerin ortaya çıkışında göstermiştir. Bu dönemde doğa felsefesinin temel gelişme çizgisi, dünyaya ilişkin maddeci bakış açısının giderek üstünlük kazanması biçiminde olmuştur. Mevcut dönemin bilimsel eğilimlerinin en önemli sonuçları arasında; Galileo'nun dinamiğin ilk yasasıyla ilişkili olan nesnelerin düşüş teorisi, Kopernik'in dünyanın kendi ve güneş etrafındaki hareket teorisi, Kepler'in gezegenlerin hareket yasalarına ilişkin teorisi ve XVII. yüzyılın sonlarında Newton'un evrensel çekim ilkesi

gösterilebilir (Frolov, 1991, s. 404). Burada ortaya çıkan sonuç, öznelere doğayı deneysel ve matematiksel bir biçimde araştırmaları olmakla beraber yaptıkları araştırmalarda günümüz için modern bilimin gerçek tarihsel kaynakları olmalarıdır. Bundan böyle Tanrı'nın görkemini anlatan, doğrudan Tanrı ve melekleri tarafından yönetilen bir doğadan, kendini düzenleyen bir doğa anlayışına geçilmektedir. Bu süreç öznenin kendi varoluşunu kendinde keşfettiği ve geçmişle ilişkisini koparmaya yöneldiği anlamına gelmektedir. Eski olandan kopuş, yeni olanı "modern" konuma getirecektir. Bu kopuşu netleştirecek aklın kilometre taşları Francis Bacon'ın *Novum Organum*, Descartes'in *Metot Üzerine Konuşma* eserleri ile dizilmeye başlamıştır.

Bacon belirtilen eserinde, yöntem açısından karşılaştırma yaptıkları için eski yazarları ve bütün ötekileri bıraktıklarını (Bacon, 2012, s. 125) geçmişteki hataları aşarak ya da onların düzeltmelerini yaparak mevcut ümitsizliği yenmek ve yeni bir ümit oluşturmak için gözlemler yaparak insan aklını en iyi şekilde kullandıklarını (Bacon, 2012, s. 179) belirtmektedir. Bacon için öznelere yapması gereken aklın kullanım ilkelerini bulmaktır. Öznelere oluşturacağı bu tavır vahiy karşısında aklın yerini ve zaruri ayrımını belirlemek için gereklidir. Şayet gerçeklik, otoritenin değil zamanın kızı ise gerçekliğe ulaşacak aklın kendi ilkelerini oluşturması gereklidir (Bacon, 2012, s. 161).

Öznenin aklına dayanan bu süreç, Descartes felsefesi aracılığıyla daha keskin hale getirilerek modern felsefenin yolu kurulmaktadır. Descartes'in bilginin yalnızca öznenin aklıyla oluşturulabileceği savı, özne aklının mutlaklaşmasına sebep olmaktadır. Bu yaklaşımda geçmişle esaslı bir kopuşu mümkün kılmaktadır. O, *Metot Üzerine Konuşma* eserinde kendi akıl yönteminin temelini, her şeye ilişkin bilgimizin yanılabilirliği içerisinde taşıdığı için, aldanabileceğimiz üzerine kurmaktadır. O halde öznenin aklını nasıl kullanması gerektiğine ilişkin bir yöntem ihtiyacımız vardır. Çünkü geçmişten gelen bilgiler kuşkuyla doludur ve kuşku kesinliği ortadan kaldırmaktadır (Descartes, 1998, s. 8-12). Descartes çok sayıda kural yerine dört kuralın uygulanmasının güvenilir karar almada yeterli olacağını düşünmektedir. Birinci kural, acelecilikten ve önyargılardan kaçınarak, doğruluğu apaçık olduğu bilinmeyen bir şeyi doğru olarak ele almamak ve varılan yargılarda

zihnime açık ve seçik bir biçimde gelen ve hiçbir şekilde kuşkuya koyamadığım şeylerin dışında bir şeyi kabul etmemek. İkinci kural, ele alınan güçlükleri daha iyi analiz etmek için her birini, olabildiğince bölümlere ayırarak incelemek. Üçüncü kural, düşünceleri basit ve kolay olandan başlayarak bileşik ve zor olana doğru ilerletmek. Dördüncü kural ise, hiçbir şeyin dışarda kalmadığına emin olmak için genel kontroller ve eksiksiz sayımlar yapmaktır (Descartes, 1998, s. 14). Descartes'in bilimsel yöntemin kuralları olarak adlandırdığı bu süreç ilerleyen zamanlarda geniş bir alana yayılacaktır. Modern yöntemin bilim anlayışına bakıldığında, Descartes'in yukarıda verilen kurallarına benzer bir yöntem görülmektedir. Descartes şüpheye dayanmayan bir başlangıç noktası aramaktadır. Aynı zamanda öznenin felsefi düşünme biçiminin dayanağı ve merkezi olarak görülmesi onun sayesinde. Bu durumda moderniteyi oluşturan temel değer epistemolojinin geçirdiği köklü değişim olduğunu söylemek mümkündür.

Aydınlanma düşüncesinin ortaya çıkışının ilk ilmeklerini Rönesans düşünürleri işlemiştir. XVIII. yüzyılın akli ve aklın oluşturduğu bilimi yaşamın merkez noktasına alan Aydınlanma düşüncesinin yüzyılı ve modernitenin başlangıcı olmuştur. Modern evren, önceden bulunan siyasal, sanatsal, ahlaksal epistemolojilerinin yıkılmasıyla başlamıştır. XVIII. yüzyılda, sınırların dışına çıkarak sorgulama eylemine izin vermeyen normatif bilgi kuramlarının yerini, sorgulanmaya açık, yanlıştır, spekülasyonlu bilgi kuramı gelmiştir. Bundan böyle sorgulamak ve eleştirmek yaşamın her alanında egemen konumundadır (Tanyeli, 2000).

XVII. yüzyılda modern felsefenin başlıca iddiası, bilginin akıl aracılığıyla türetildiği ve doğuştan geldiği üzerineydi. Fakat bu iddia İngiliz düşünürlerin karşıt iddiasıyla karşılaştı. John Locke, *İnsan Anlığı Üzerine Deneme* eseriyle ortaya koymuş olduğu "tabula rasa" (boş levha) kavramı ile doğuştan bir düşüncenin olmadığını ve bilginin ancak sonradan kazanılabilir olduğunu vurgulamıştır. George Berkeley ise, *İnsan Bilgisinin İlkeleri Üzerine Bir İnceleme* eserinde şeylerin varlığının algılanmalarına bağlı olduğunu ifade etmektedir. David Hume ise, *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma* eserinde Locke ve Berkeley'in öğretilerini farklı bir bakış açısında değerlendirerek öznenin bütün bilgisinin anlık durumlardan ve ya deneyimlerden oluşan fikirlere dayandığını ve bu şekilde oluşan

düşüncelerin gerçekliğinin de kanıtlanamayacağını belirterek bilimin temeli olan nedensellik ilkesini alışkanlık yahut geleneksel durumlar olarak açıklayıp, yok saymıştır. Immanuel Kant *Saf Aklın Elestrisi* eserinde, kuramsal bilgiyi deneyim alanına indirgeyip ve akli deneyim alanının egemenine dönüştürmesi ile gerçeğe salt akılla ulaşılabileceğini öne süren rasyonalistlerle, bilgiye duyu deneyimleriyle ulaşılabileceğini öne süren empristler arasında bir birleşim oluşturmuştur. Kant'ın bu tutumu modernliğin doğaya ve insana egemen olan bir tutumunun oluşmasına sebep olmuştur.

Aydınlanma düşüncesi özneyi “akıllı varlık” üzerine dayandırmaktadır. Dolayısıyla özneye dair bütün ifadeleri, akıl sahibi olması, bir devletin vatandaşı olması, toplumsal olması, kendi ahlakına dayanan özgür bireyler olması gibi günümüz içinde geçerli olan bir takım temel kavramlar meydana getirmektedir.

Kant Aydınlanma'nın programını *Aydınlanma Nedir?* adlı makalesinin giriş paragrafında şu şekilde açıklamaktadır:

... Aydınlanma, insanın kendi suçu ile düşmüş olduğu bir ergin olmama durumundan kurtulmasıdır. Bu ergin olmayış durumu ise, insanın kendi aklını bir başkasının kılavuzluğuna başvurmaksızın kullanamayışıdır. İşte bu ergin olmayışa insan kendi suçu ile düşmüştür; bunun nedenini de aklın kendisinde değil, fakat aklını başkasının kılavuzluğu ve yardımı olmaksızın kullanmak kararlılığını ve yürekliliğini göstermeyen insanda aramalıdır. Sapere aude! Aklını kendin kullanmak cesaretini göster! Sözü şimdi Aydınlanma'nın parolası olmaktadır (Kant, 1984, s. 213).

Kant'a göre aydınlanmış insanın özgürlükten başka bir şeye gereksinimi yoktur. Aklın her yönüyle bütün kamusal alanlarda özgürce kullanılması toplumsal alanda aydınlanma için gerekli olan tek koşuldur (Kant, 1984, s. 215). Her ne kadar Descartes, Bacon ve diğer düşünürler aracılığıyla aklın kullanımı ve sınırları hakkında incelemeler yapılmış olsa da, aklın kullanımının öznenin özgürlüğü, hukukla ilişkisi veya politik yaşamı ilk kez tartışılmaktadır.

Aydınlanma Dönemi ile birlikte aklını her alanda kullanan öznelerde, toplumsal yapının mekanizmasının da keşfedilebileceği ve önceden programlanarak

toplumun bir makine gibi düzene koyulabileceğine dair bir düşünce sistemi egemen olmaya başlamıştır. Bundan böyle akıl bilme ile sınırlı değildir. Bahsedilen, daha yeniye üreten araçsallaştırılmış bir akıldır. Ancak burada üzerinde durulması gereken husus, aklın niteliğinin de değişmiş olmasıdır. Artık yaratıcı felsefi aklın belirlediği kurallar değil, büyük toplumsal yapının belirlediği ilkeler ve kurallar hayatı belirlemektedir. Dolayısıyla özne kendi akli ile kendisine yabancılaşmıştır.

Özne aklına duyulan sarsılmaz güvenin olanağını varsayan Aydınlanma düşüncesinin mirası ile modernite, öznenin kendi aklına başvurarak kendi ve doğaya dair bilgisini sürekli genişleyeceğini varsaymaktadır. Genişleyen bilgi sahası özneye, evreni ve evrenin bir parçası olan toplumu kendi çıkarlarına uygun olarak sürekli yenilemesine olanak tanıyacaktır. Modernite bu bakış açısını insanın yücelmesi olarak yorumlanmaktadır (Şaylan, 2016, s. 43-44).

İlerlemeci anlayış ve pozitivist bilimin toplumsal yapıya hakim olması dünya savaşlarını, diktatörlükleri, Nazi katliamını, iktisadi krizleri ve bunlara benzer pek çok unsuru beraberinde getirmiştir. Toplumun refah ve mutluluğa yükseleceği inancı tersine dönmüştür. Rasyonel bilim anlayışı birden fazla alanda özne unsurunun ihmal edilmesini de beraberinde getirdiği için akıl, bilim ve ilerleme anlayışına duyulan güven de zayıflamıştır. Bir tarafta sınıf karmaşaları yaşanırken diğer tarafta, özgürlüğünü ve anlamını kaybetmiş özneler varlığını sürdürmektedir. Bu negatif yaşantının getirisi olan doğal süreçte özneleri kurtaracak olan değer başka yerlerde aranmaya başlanmıştır.

Görüldüğü üzere modern dönemin başlama noktasına bir sınır çizmek tam anlamı ile mümkün olmasa da genel hatları ile açıklanabilmektedir. Çok genel olarak, Ortaçağ'ın bitişi ve Aydınlanma hareketi ile başlayan ve günümüze kadar gelen tarihsel dönem modern dönem olarak adlandırılmaktadır. Modern dönemi genel olarak Descartes ile başlatarak Rönesans ve Aydınlanmayı modern dönemin arka planı olarak görmek mümkündür (Copleston, 1996, s. 70).

1.2. Postmodernizm Kavramı ve Tarihsel Süreci

Çoklu değerlendirmeleri ve karmaşık yapısıyla "Postmodernizm nedir?" sorusuna birden fazla cevap vermek mümkün görünmektedir. Bu kavrama bir tanım

getirmek postmodern fikriyatın kendisiyle çelişecek olan bir haldir. Çünkü postmodern olarak nitelenen düşünürler tanım yapma ve sınır koyma eğiliminin modern durumu yansıtan bir özellik olduğu savını savunmaktadırlar. Postmodernlerin tanım yapma ve sınır koyma konusundaki isteksizlikleri onları eleştiriye maruz bıraksa da bu durum tam olarak postmodernizmi yansıtmaktadır. Postmodern düşünürler tanım yapmanın yanı sıra farklı alanlarda ortaya çıkan değişimleri belirterek durum tespiti yapmayı yeğlerler. Tanım yapılamasa da üzerinde durduğumuz konuya bir farkındalık yaratmak için modern kelime kökünde yaptığımız gibi postmodern kelimesini de öncelikle kavram analizi biçiminde ele alacağız.

Etimolojik olarak “post” ve “modern” kavramlarının birleşiminden oluşmaktadır. ‘Post’ ön takısının Batı dillerinde ‘sonra, -den sonra, ötesi’ gibi anlamlara sahip olduğu gibi ardından gelen “modern” kelimesinin ‘şimdi, yeni olan’ anlamına geldiğini bir önceki bölümde belirtmiştik. Dolayısıyla postmodern kavramı modern sonrası, modern ötesi veya modern olanı aşma anlamlarına gönderme yapmakla beraber aynı zamanda tanımı tartışmalı bir kavramdır (Zeka, 1990, s. 10). Kavramın içerdiği modernizmle ilişkilendirilerek postmodernizm; modernizm sonrası veya modernizm ötesi ile aynı uygarlık düzenini paylaşmaktadır. Aynı zamanda postmodernizm, modernite ve modernizmi eleştiren, sorgulayan ya da reddeden bir düşünce biçimidir (Yılmaz, 1996, s. 91-92). Postmodernite, modernite sonrası anlamında kullanılarak modern toplumun ve modern kültürün içine girdiği yeni bir durumu simgelemektedir. Bu yeni durumda teknoloji ve haberleşmenin biçimi değişmiş, üretimin yerini tüketim, gerçekliğin yerini görünüş, bütünün yerini parçalar almıştır. Yüksek kültür terk edilmiş yerine popüler kültür geçmiştir (Sarıbay, 1994, s. 5).

Tarihsel birikimin sonucu olarak niteleyebileceğimiz postmodernizm, düşünsel ve politik boyutlarıyla birlikte epistemoloji, metodoloji ve toplumsal ontolojiyi içinde barındırmaktadır. Bununla beraber postmodernizm toplumsal hayatın analizi konusunda geleneksel makro ve mikro yaklaşımlara alternatif sunar. Postmodernizm

toplum ya da birey odaklı olmayıp aksine toplumsal gerçekliğin bu iki uç arasında bulunduğunu belirtmektedir (Murphy, 2000, s. 7-8).

Modern kavramının açıklaması yapılırken aynı etimolojik kökenden gelen “modernlik, modernite, modernleşme“ kavramlarının birbiri ile aynı anlamda kullanılması hali “postmodern” kavramı içinde mevcuttur. Bu durumda postmodernlik, postmodernite, postmodernleşme, postmodernizmden oluşan terim ailesi sıklıkla karıştırılarak, birbirinin yerine geçebilen üslupta kullanılmaktadır (Featherstone, 1996, s. 34). Söz konusu değişim kapsadığı saha alanı kadar geniştir. Terim; mimari, edebiyat, felsefe, sosyoloji, müzik, film, tiyatro, fotoğraf ve hatta coğrafyaya kadar uzanmaktadır. Bu yelpazede kelimelerden herhangi birinin bir alanda içerdiği anlam diğer bir alana geçtiğinde belirsizliğe yol açmaktadır (Sarıbay, 1994, s. 5). Postmodernliğin felsefi düzeyde anlatımı postmodernizm, Batı dışı toplumlara dağılması ise postmodernleşmedir (Sarıbay, 1994, s. 5).

Kronolojik olarak postmodern kavramı 1870 dolaylarında İngiliz ressam John Watkins Chapman tarafından “postmodern resim” biçiminde kullanılmıştır. 1917 yılında I. Dünya Savaşı devam ederken Alman filozof Rudolf Pannwitz *Avrupa Kültürü'nün Krizi* adlı eserinde, modern Avrupa kültüründe oluşan hiçlik ve çöküş ile insanların milliyetçi ve seçkin değerlere yönlendirdiğini ifade ederek bu dönemin postmodern döneme tekabül ettiğini ifade etmiştir. Postmodern kelimesini yeni bir dünya görünümü olarak ele alan tarihçi Arnold Toynbee olmuştur. Toynbee, 1974’de *A Study of History (Bir Tarih İncelemesi)* kitabının 1. cildinde modern dönemin I. Dünya Savaşı’ndan itibaren sona erdiğini Batı uygarlığının içe dönük yeni bir tarih dönemine doğru gittiğini ifade ederek ve bu döneme “postmodernizm” adını vermektedir (Best & Kellner, 2011, s. 19). Toynbee, postmodernitenin, moderniteye karşı çıkan herhangi bir tavır olmadığını ancak dünyaya farklı yaklaşan sosyal, kültürel ve felsefi bir bakış açısı olduğunu öne sürmektedir. Toynbee’nin postmodernite kavramını kullanması Baudrillard’ın postmodernite kavramını kullanımına yakınlığını kavramamızda önemli rol oynadığı söylenebilir (Doltaş, 2003, s. 95).

Tarihsel olarak incelendiğinde, postmodernizmin ortaya çıkışında modernizmin başarısız olmasıyla ilgili deneyimin oldukça önemli bir yeri olduğu söylenebilir. Modernizm; araçsal rasyonalizme, iki büyük dünya savaşına, faşizm ve sosyalizm gibi devlete mutlak itaat beklenen rejimlere, ana ekseninde kapitalizmin bulunduğu sömürgecilik girişimlerine, öznelerin yaşam şekillerinde gözle görülür bir standartlaşmaya ve aynı zamanda insanlığın istikbalini tehlikeli boyutlara getiren ekolojik sorunlara sebep olmuştur. Deneyimlenen bu durumlar modernitenin mutlu ve özgür bir istikbale ilişkin tasarısını ve bu tasarının temel hipotezlerini şüpheli hale getirmiş ve bu şüphe felsefe, kültür, sanat gibi birçok alanda kendisini göstermiştir. Modernitenin ve Aydınlanmanın iyimserlik ülküsünün kaybolmasıyla birlikte sosyoloji, tarih ve din başta olmak üzere diğer disiplinlerde de pozitif bilgiye yönelik iddialar rölatif hale gelmiş ve hakikat olarak ortaya konulan şeylerin dilsel, tarihsel ve kültürel bağlamlar tarafından meydana getirildiği yönünde düşünceler oluşmaya başlamıştır. Bu bağlamda Postmodernizm Batı'da, modernitenin sarsılmaz hakikat temellerinin artık anlamını yitirdiğini ifade etmektedir (Kızıler, 2006, s. 22).

Postmodernizmin ortaya çıkış koşulları üzerinde farklı çözümlerlerin yapılması ve postmodern düşünceyi savunan düşünürlerin fikirleri arasında da farklılıkların bulunması bu kavramın geniş bir yelpazeye yayılmasına neden olmaktadır. Bu geniş yelpazenin içerisinde; nihilizme yönelen Friedrich Nietzsche, dil oyunları ile tanınan Ludwig Wittgenstein, dil bilim ve gösterge bilim alanında Ferdinand Saussure, hermeneutik yöntemiyle bilinen Georg Gadamer, Marksçı kuramda Louis Althusser, toplum tarihi üzerinde yoğunlaşan Lyotard, eleştirel kuramını postmodernizmle ilişkilendiren Jürgen Habermas, dil ve metin yorumu etkinliği üzerinde yoğunlaşan Jacques Derrida soy kütüksel soruşturmalarda Michel Foucault, ve simülasyon kuramı ile tanınan Jean Baudrillard yer almaktadır (Best & Kellner, 2011, s. 29-36).

Daha önce belirttiğimiz üzere postmodernizm bütün tanımlama teşebbüslerine yönelik bir şüpheyi ifade ettiğinden, postmodern düşünceyi düzenli bir bütün halinde anlatmaya çalışmak özellikle postmodern düşünme biçimine aykırı bir tavır olacaktır. Bu sebeple postmodern düşünceyi tanımlamak yerine postmodernizmin karakteristik

özelliklerini ifade etmek daha doğru olacaktır. Postmodernizmin tanımını yapmak kapalı bir bütünü ifade edecek iken, onun özelliklerinden bahsetmek daha açık bir sürece işaret edecektir.

1.3. Postmodernizmin Karakteristik Özellikleri

1.3.1. Görecelik

Modern dönemde salt olarak geçerli her şey postmodern durumun “görece” karakteriyle sarsılmıştır. Postmodern düşünürlere göre, nesnel gerçeklik bizim dışımızda duran bir varlığa sahip olmaktan çok daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Biz gerçekliği geleneklerimiz, gereksinimlerimiz, ilgilerimiz, ön yargılarımız ölçütlerinde şekillendiririz. Bu durumda olası gerçeklerin sayısı artar (Murphy, 2000, s. 7-8).

Bu kavrayış sofist Protagoras’ın “insan her şeyin ölçüsüdür” görüşünü anımsatmakla beraber hakikat, adalet, erdem ile ilgili kavramlar modern dönemde mutlağı, tekliği ve nesnelliği ifade ediyorken postmodern dönemde çoğul, öznel ve kişinin deneyimini ifade etmektedir (Arslan, 2006, s. 28). Bu anlamda postmodernistler hiçbir şeyin kesinlikle bilinmeyeceği düşüncesini savunarak nihilist bir tutum sergilerler. Düşünürler Aydınlanma ile ilerlemenin tamamlandığı düşüncesinin yerini çok anlamlılık ile değiştirmektedirler (Sarup, 2004, s. 157).

Postmodern düşünürler için hakikat “dil oyunları” içerisinde anlaşılmalıdır. Lyotard, Wittgenstein’in “dil oyunları” kavramsallaştırmasını savunarak eğer tek bir bakış açısını benimseyerek onu tarihsel ve ahlaksal değer olarak ele alırsak dil oyunlarının çeşitliliğine bakılamayacağını savunmaktadır (Sarup, 2004, s. 217).

Bu alanın içerisinde bilginin gerçekliği de tartışmalı bir noktaya oturacaktır. Özne deneyiminin, bilgi ile kurduğu ilişki bağlamında postmodernite de özne–nesne ilişkisi başarısızlıkla sonuçlanacaktır. Postmodern öznenin nesne ile kurduğu ilişki tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar sıradanlaşmış bu durumu etkileyen bilginin niteliği ve görecelik kavramı olmuştur.

Bütün bilgiler öznenin kültürel deneyimlerine, peşin hükümlerine, umutlarına ve kavramlarına dayanıyorsa modernizmin ileri sürdüğü gibi nesnellikten söz etmek

mümkün değildir. Bu durumda bilim de nesnel tutanağı olmayan salt bir bilme biçimidir (Habermas, 1993, s. 33).

Postmodern öznenin dünyasında bilgi, teknoloji sayesinde çok kolay ulaşılabilen bir yapıya dönüşmüştür. Modern insanın elde etmeğe çalıştığı ilk ilkelere olan bilgi postmodern periyotta her istenildiğinde ulaşılabilen özelliğiyle özne huzurunda bir değer kaybına uğramıştır. Baudrillard postmodernite içerisinde güzel–çirkin, doğru–yanlış iyi–kötü şeklinde değerlendirme yapmanın imkansızlığını ifade etmekle beraber değerler tablosundaki bu karışıklığın postmodern öznenin bilgiyle kurduğu ilişkinin bir sonucu olduğunu belirtmektedir (Baudrillard, 1995, s. 12). Bauman *Postmodern Etik* adlı eserinde etik esaslı çözümler yaparken bu değişimi “postmodern ahlaki kriz” olarak nitelendirmektedir. Postmodernistlere göre hakikat keyfi ve doğrulanamaz olduğu için saflığı bozulmamış bir bilgiye asla ulaşamayacaktır (Murphy, 2000, s. 36).

Görecelik ilkesi; belirsizliği, merkezin yokluğunu, ön göremezliği, anlamsızlığı ortaya çıkartmıştır. Böylesi durumda tarih, din, mekan, ahlak kısaca her değer karşıtıyla kendi üstünlüğünü ya da alçaklığını kaybederek eşitlenecektir (Narlı, 2008, s. 314).

1.3.2. Öznellik

Postmodernitede benimsenen görecelik ve nihilizm, öznellik olgusunu da beraberinde getirmektedir. Modernizmin kurucusu olarak kabul edilen Descartes kendi bilinçli akıl yürütmemiz dışında her şeyden şüphelenmenin mümkün olduğu belirterek bilen öznenin önceliğine yer vermektedir.

Postmodernistlerin özne kavramına karşı çıkma sebeplerinden ilki, özne kavramının modernliğin ürettiği bir şey olmasıdır. Modern bilim dinin yerini aldığı anda, rasyonel özne de kendiliğinden Tanrı'nın yerine geçmiştir. Bu durum postmodernistlerin kabullenemeyeceği bir durumdur. İkincisi ise, modern özne kavramının hümanistik bir karaktere gönderme yapmasıdır. Postmodernistler hümanizmi bir üst –anlatı saydıkları için hümanizmin merkezi konumundaki özneyi reddederler. Çünkü onlar için hümanizmin amaçları ile eylem pratikleri arasında uzlaşmazlık vardır. Üçüncü karşıt sebep ise, düalist karakterli düşünce sistemlerinde

öznenin beraberinde nesneyi gerektirmesidir. Postmodern düşünürler özne ve nesne ayrımını uygun görmedikleri için modern düşünürlerin özne ve nesne ikiciliğini ortadan kaldırma yönüne gitmişlerdir (Rousseau, 1998, s. 89 - 90).

1.3.3. Büyük Anlatıların Sonu

Postmodernizmin modernizme atfettiği temel eleştirilerden biri de modernizmin tek kültürcü anlayışına karşılık çok kültürcülüğü ele alan yaklaşımdır. Çok kültürcülük; her biri kendi meydan okuyuşunu ortaya çıkaran her biri birbirinden ayrımlı kültürel çoğulculuk biçimlerini kapsamaktadır (Kymlicka, 2015, s. 39). Çok kültürcü anlayışı savunanların genel kanaati, farklılıkları görmezden gelen hegemonyacı kültür anlayışına son verilmesi gerekliliğidir. Bunun sebebi; farklılıkları görmezden gelen toplumların, bireylerin kimliklerini bastırarak problem gözetten bir tavır içerisine girmeleridir (Taylor, 2018, s. 31). Postmodernizm, büyük anlatıların (modernizmin) yıkılışına, çeşitli yerel, kültürel, etnik, dinsel, ideolojik, küçük anlatıların bir arada yaşamasına doğrudan davet niteliğindedir (Heller, 2005, s. 12). Meta – anlatı kavramını ilk olarak ortaya koyan Lyotard’ın söylemiyle meta – anlatılar büyük öğretilerdir. Oysa yerellik ve sınırlılığın hakim olduğu evrende insan yerel nitelikli olan küçük öykülerle yetinebilmedir (Lyotard, 1997, s. 45). Lyotard ve diğer postmodern düşünürlere göre büyük anlatıların sonunun gelmesi, II. Dünya Savaşı sonrası kapitalist yenilenme ve teknolojinin bozucu hareketlerinden kaynaklanmıştır (Lyotard, 1997, s. 85). Esasen postmodernizmin oluşmasındaki en önemli faktörlerden biri Marksizm’in kaderidir. Sovyetler Birliği ile Doğu Avrupa’daki yönetimlerin, 1989 itibarıyla çöküşü Marksist projeye duyulan son inancı ortadan kaldırmıştır (West, 1998, s. 263). Bütün ideolojik çatışmalar Marksizm ve Komünizm’in yenilenmesiyle birlikte tükenmiştir. Tarihi rakip medeniyetlerin çatışması olarak gören ve tarihe ilerlemeci hareket kazandıran şeyin bu çatışma olduğunu savunan Baudrillard’a göre artık gerçek bir çatışmadan söz etmek mümkün değildir. Dolayısıyla “ tarih” de yoktur (Baudrillard, 2017a, s. 70).

1.3.4. Dinsel Çoğulculuk

Akıl çağı geleneğini ve bu çağın temel taşları olan rasyonalizmi ve bilimi ciddi bir şekilde sorgulayarak, modernliğin temellerini oynatan küreselleşmeyle birlikte

hareket eden postmodern yaklaşım, dinsel ideolojilerin de önünü açmıştır. Postmodernizm ile birlikte önemi artan dinsel çoğulculuk, çok kültürlülük prensibi doğrultusunda kendisine geleneksel, tinsel ve kültürel alanda yer edinmiştir. Nitekim postmodernizm, sadece ilahi dinlerin değil, en garip dinsel mezheplerin de geri dönüşünü belirlemektedir (Jameson, 2011, s. 516).

Dinsel çoğulculuğa, postmodern düşünürlerin belirgin bir biçimde sıcak bakmasının diğer bir sebebi ise postmodernizmin görecelik ilkesiyle uyuşmasından kaynaklanmaktadır. Bilindiği üzere postmodern dünyada her şey bilinebilir, lakin sonsuza kadar kalacak hiçbir şey yapılamaz ve olan her şey geliyor demeden gelir ve haberimiz olmadan da ortadan kaybolur. Hiç bir şey kesin olarak bilinemez ve bilinen her şey farklı bir biçimde bilinebilir; Bu nedenle evrende sağlam ve güvenilir denilebilecek çok az şey mevcuttur (Bauman, 1997, s. 39).

Dinsel çoğulculuk büyük dünya dinlerinin nihai gerçekliğe yönelik bir cevap olduğu, onlardan her birisinin son kurtuluşun bir bağlamı olduğu düşüncesi; hepsinin aynı şeyi söylediği veya aynı manevi uygulamaları izledikleri ya da özdeş ahlak kuralları ve kültürel yaşam stillerine sahip oldukları şeklinde anlaşılmalıdır. Aksine dinsel çoğulculuk, bütün dünya dinlerinin gerçekliğini anlama ve tecrübe etmede birbirlerinden ayırt edici özelliklere sahip olduğunu kabul etmektir. Böyle bir anlayışın sonucu, herkes için aynı olan yeni bir küresel dinin olması gerektiği değil, tam tersine mevcut dünya dinlerinin her birinin taraftarlarının kendi dinsel geleneklerini, kendilerine özgü bir tarzda “öteki dini” anlayarak karşılamaları gerekliliğidir (Hick, 2002, s. 75-76).

Postmodern ifadelerle İlah’i olan bir “üst-anlatı” statüsüne sahip değildir. Postmodernler için dinsel davet, barış, hoşgörü, saygı ve yardımseverlik gibi erdemlerin egemen olduğu bir topluluk çağrısıdır. Postmodernistler dinin kişiler arası olduğunu düşünmektedirler. Dolayısıyla din bu anlamda manevi bir kuvvet olarak serbest bırakılmalıdır (Murphy, 2000, s. 165-170).

1.3.5. Siyasal Kültür

Postmodern düşünürler için toplumsal hayatımızda her şey kültürel haldedir. Dolayısıyla onlar siyaseti de kültürel bir saha olarak anlama eğilimindedirler (Vergin, 2008, s. 298). Postmodern nitelikli bir siyasal kültür, modernliğin iyimser siyasetinden, onun öngörü yeteneğinden, sıradanlığından, geleneksel bağlılığından, disiplininden, otoritesinden ve mekanik sisteminden duyduğu hoşnutsuzluğu yansıtmaktadır. Postmodern düşünürler farklılığı, düzenin bozulması ve yeniden düzenlenmesini, öngörülemezliği, özgürlüğü, meşruiyetsizliği ve itimatsızlığı ilan eden bir siyasal kültürün ortaya çıkmakta olduğunu savunmaktadır (Sitembölükbaşı, 1997, s. 263).

Postmodern anlayış içinde bulunan düşünürler farklılığa ve çoğulculuğa vurgu yaparken, kimlik ve yerellik gibi sorunları yeniden ele alırlar. Bu durum yeni düşünce modellerini ortaya çıkarmaktadır. Globalleşme süreci içerisinde çok uluslu şirketlerin öne çıkması ile devletin hakimiyetinin uluslararası oluşumlar ve sivil toplum kuruluşları tarafından paylaşılabilmesi düşünülmektedir. Bununla beraber insan hakları gibi korunması gereken etkenlerin gelişmesiyle birlikte, bir devletin coğrafyası içerisinde yaşayan insan haklarını ihlalleri dolayısıyla milletlerarası toplumun o ihlalcı hükümete müdahale edebilmesinin yolunu açmaktadır. Bu gibi durumlar alışılmış egemenlik anlayışının temelini değiştirdiğini göstermektedir (Türküne, 2015, s. 502-503).

Postmodern dönemde kişi ve kurumların davranışlarına yön veren düşüncelerin pek çoğu önemini kaybetmiş ve siyasetin yol haritasını belirlemede söz sahibi olma yetkisini yitirmiştir. Bu düşüncelerin önemini kaybetmesi, Lyotard tarafından da postmodern durumun belirleyici bir niteliği olarak dile getirilmektedir. Lyotard'a göre postmodern dönemde, modernizme ait büyük öğretiler ve büyük ütopyalar inandırıcılığını kaybetmiştir. Üst-anlatı dediği bu büyük öğretiler eşitlik ve ilerlemeyi savunan modernite görüşünün anlatıdır. Modern insan için bu büyük anlatılar etrafında gelişen kitle ideolojilerin peşine takılmanın bedeli çok ağır olmuş, bu ağır bedel sanayi ve iletişim teknolojilerinin oluşturduğu atmosferden dolayı daha da ağırlaşmıştır (Aktay, 2008, s. 9).

Bilim ve teknolojinin dünyayı küresel bir köy haline getirmesi ile toplumun her alanına sirayet eden teknik – pragmatik eğilim siyasal kültürde de baş göstermiştir. Baudrillard'a göre teknoloji ve siyasetin iç içe girmesi propaganda eğilimini ve propaganda biçimlerini arttırmış, böylece siyasi partiler toplumun içinde düşüncelerini hızlı şekilde yayarak toplumu biçimlendirmeyi başarabilmiştir. Ona göre, medya halkı yönetme ve yönlendirmede büyük bir başarı elde etmiştir ancak bu başarı aslında halkı bilinçsizleştirmekte ve köreltmektedir. Baudrillard'a göre bu sebepler göz önünde bulundurulduğunda, temelde oluşturulmak istenen bireylerin temsil edilme durumunun siyasal bir manipülasyondan ibaret olmasıdır (Baudrillard, 2017a, s. 45-46).

1.3.6. Eklektisizm

Postmodern düşünürlerin modern düşüncedeki tekin egemenliğini kabul etmemeleri, onları çok kültürlülük ilkesini benimsemelerine ve dolayısıyla eklektik bir tutumu özümsemeye sevk etmiştir. Onlar içinde yaşanan uygar yer küreden ve bu yer kürenin olgusal gerçekliklerinden yola çıkarak, tepeden tırnağa her şeyin birbiriyle uygun bir biçimde iç içe bulunup aynı zamanda ilişkisizde olabileceğini savunmuşlardır. Modernizmin bilimsel akılcılığı karşısında postmodern düşünürler “her şey olur” sloganı ile bütünüyle bir serbestliğe dolayısıyla da eklektizme varmışlardır (Zeka, 1990, s. 15-16).

Lyotard için eklektisizm postmodern durumda kültürün sıfır derecesidir. Ona göre postmodern durumda Rap ile beraber Reggae de dinlenilebilir, Öğle yemeği Mc Danolds'ta yenirken akşam yemeği için yerel mutfaklar tercih edilir. Estetik yokluğunda tek ölçüt paradır ve amaç bütün zevklere ulaşabilmektir (Lyotard, 1997, s. 92). Böylesi bir durumda postmodernizm yaşanan ve yaşanılacak her durumu meşru kılmamanın yolu olarak belirlemektedir. Demek oluyor ki, kültürel bir ileti olarak postmodernizm kendisine “ne olursa gider” sloganını seçmiştir. Bu slogan bir bakıma “siz başkaldırmak istediğiniz her şeye başkaldırabilirsiniz, ama bırakın ben de başkaldırmak istediğim özgün şeylere başkaldırayım” sözleriyle ifade edilebilir (Feher, 1993, s. 201). Postmodernizm de devamlı olarak eklektizme, bireyciliğe, rastlantısallığa, anarşiye, parçalılığa, öykünmeye ve farklılığa gönderme söz konusudur (Soykan, 1993, s. 122).

1.3.7. Yorum Bilim (Hermönetik)

Postmodernizmin temel karakteristik özelliklerinden bir diğeri de yorumsamacılık ilkesi olup (hermönetik) bu ilke metinlerde anlamın öne çıkmasıdır. Postmodernistler için her şeyin değişebilirliği ve her şeyin görece olması metinler üzerinde yapılan yorumlarda da etkili olacaktır. Böyle bir durumda bir şeyin ne olduğu sorusunun cevabı da sadece o şeye yüklenen anlam olacaktır (Gellner, 1994, s. 79-83). Bu bakımdan bu görüşü savunan düşünürler nesnel bilgiyi yalanlayarak onun yerine hermönetik bilgiyi oturtmaktadırlar (Gellner, 1994, s. 58-60). Çünkü onlar için dünyada hiçbir şey dili aşamaz ve dil olumsuzluklara sahiptir (Murphy, 2000, s. 74). Bu sebeple her metin sadece bir metindir. Ne metin ne metnin oluşturduğu durum ne de metnin yazarı önemli değildir. Önemli olan metni okuyan öznenin çıkardığı anlamdır. Dolayısıyla metin, okuyan kişiye göre farklılık gösterecektir (Gellner, 1994, s. 43). Her metnin kelimelerden oluşturulduğunu, kelimelerinde nesnel gerçeklikler olmadıkları için sadece kendilerinden söz etmenin mümkün olduğunu belirten Doltaş, okuma eylemini gerçekleştiren kişinin okuma esnasında kendi belleğinde bir gerçeklik ve anlam kazandırdığını vurgular. Anlamın ortaya çıkışı, metni okuyan öznenin kişisel birikimine, ruhsal durumuna ve özgeçmişine dayandığını belirterek anlamın geçici ve kişisel düzeyde olduğunu vurgulamaktadır (Doltaş, 1988, s. 189).

Varlığı, insanı, felsefenin özünü, şiiri ve düşünmeyi hermönetiksel durumlarla açıklayan Martin Heidegger'e göre ortaya çıkarılan metnin ne söylediği değil, ne söylemediği önemlidir. O, metni yalnızca özneliğin nesnelleşmesi olarak değil ayrıca varlığın dışı vurumu olarak ele almaktadır. Meydana getirilen her yorum basit bir geçmişi değil yeni bir açığa çıkarma olayını ifade etmektedir. Yorum, ortaya çıkarılan metinde açık durumda bulunan ifadeleri yeniden açıklayıp tekrara düşmemektir. Heidegger, metin ile bir dialog oluşturmanın yolunun sorgulamadan geçtiğini ifade etmekle birlikte onun için varlığın ortaya çıkışını sorgulamak hermönetiğin ana hedefi olmalıdır (Palmer, 2008).

1.4. Modernizmin Eleştirisi Olarak Postmodernizm

Modernite, öznelerin geleneksel değerlerini çürütmüş ve yerine rasyonaliteyi yerleştirmiştir. Geleneğin yerini alan rasyonel aklın bazı durumlarda herhangi bir seçenek ortaya koyamamış olmasının sonucunda bireyler çözümü zor problemlerle karşı karşıya kalmıştır. Moderniteyle beraber bireylerin tüketme mücadelesi yine aynı bireyleri toplama kamplarında yok etmeye dönüştürmüştür bu ve benzeri durumlar rasyonel bireyleri bir anlam krizine yöneltmiştir (Kirman, 2005, s. 46). Modernleşme öznelere güç, çöşku, kendini ve dünyayı yenileme özgürlüğü vaat eden bir süreç olacak iken öznelerin sahip olduğu her şeyi ya da özneleri kendileri yapan her şeyi yok etmekle tehdit eden bir kaos ortamı oluşturmuştur (Berman, 2013, s. 27). Descartes'in felsefi düşüncesinden Aydınlanmaya ve oradan Comte, Marks, Weber gibi diğer toplum kuramlarını içeren modernliğin teorisi, bilginin dayandırılabilceği sarsılmaz bir temel arayışından, evrensellik iddialarından, tartışmasız ve kesin hakikati var etme kasıntısından, evhamlı rasyonalizminden ötürü eleştirilmektedir (Best & Kellner, 2011, s. 18). Postmodern terimi, modernin inkar ve terk edilmesini, modern olmayı ifade eden biçimlerinden uzaklaşmayı vurguladığı gibi modern olanın kırılması ve sapmasını da kuvvetli bir tutumla belirtmektedir (Mike, 2013, s. 21).

Bu durumda postmodernizm, modernizmin bire bir karşıtlığı değil ancak modernizme bazı itirazlarda bulunan bir akım olarak bilinmelidir. Postmodern dönem yeni bir çağ değil, ulaşılan bilim ve teknikler yoluyla insanlığın özgürlüğe kavuşma tasarısının meşruluğu üzerine kurulmuş bir süreçtir (Akay, 1992, s. 133). Özetlemek gerekirse postmodern tavır, modern ürünleri postmodern ürünler içerisinde içselleştirecek böylelikle modern güdünün çelişkilerinin üzerinde yoğunlaşacaktır (Jameson, 2011, s. 96).

Postmodernizm, modernizmin sebep olduğu sorunları çözmeye çalışmaktadır. Bu sebeple içinde bulunduğumuz süreç, modernizmin aslında ne olduğu bulma ve onun daha az tehlike arz eden çeşitli yollarını düşünme dönemidir. Benzer bir şekilde Lyotard postmodernizmi, evrimini tamamlamamış olan modernizmin bir parçası olarak tanımlamaktadır. Bu durumda postmodern, modernin içerisinde bulunmayan durumları ön plana çıkaracak, elde edilenin güzel biçimleriyle avunacak, elde edilemeyen ise ortak geçmişini paylaşmayı mümkün hale getiren bir zevk

uzlaşımını yadsıyacaktır (Lyotard, 1997, s. 95-97). Lyotard düşüncesinden farklı olarak Baudrillard postmodernizmi, modernitenin sona ermesi ve yeni bir sürecin başlaması olarak değerlendirir. Ona göre imge sanayisi yeni bir kültür yaratmış ve bu dönemde bilgi metafiziği yıkılmıştır (Okyayuz, 2000, s. 142). Baudrillard postmodernleşme sürecini, gelişmiş bir toplumsal sistemden daha çok yeni tatbikat kademelerine sahip bir durum olarak görmektedir (Featherstone, 1996, s. 26).

Postmodernizm, modernizmin sebep olduğu tükeniş ve yenilenme kısır döngüsü içerisinde bulunan krizleri temsil etmekle kalmayıp, modernitenin yeni tipteki buhranını da temsil etmektedir. Böylesi durumda postmodernizm, modernizmin stratejilerini ve yeni oluşan olguları içine dahil edip orada çalışmasını sürdürecektir (Huysen, 1993, s. 230). Modernizmin kendi bünyesinde postmodern tavrı ortaya çıkarmış olması modernizmin bugüne kadar yıktıklarına karşı duyulan özlemin ifadesi gibi görünmektedir. Postmodernizm, modernizme karşı duyulan eleştirel haklılıktan yola çıkarak, bir baskı mekanizması halinde harekete devam etmektedir (Okyayuz, 2000, s. 146). Yıkılana duyulan özlemi Baudrillard *Artıklarla Oyun* başlıklı bir röportajında öznelerin neşeyle yıktıkları her şeyi, ayakta kalabilmek için üzüntü içinde yeniden inşa etmeye çalıştıklarını, en azından eğilimin bu yönde olduğunu belirtmekle beraber yeniden inşanın ise orijinal bir çözüm olmadığını vurgulamaktadır (Best & Kellner, 2011, s. 158-159).

Kitle iletişim araçları postmodernizm için önemli bir role sahiptir. Kitle iletişim araçları pek çok açıdan postmodern hareketi betimleyici bir özellik gösterir. Modern teknolojilerin eseri olan ve onların özelliklerini taşıyan postmodernlik II. Dünya savaşı sonrası medya, iletişim, reklamcılık ağları ile ilerleyen imgeler sahası öznel bir alan olmuştur. Bu dönem ve sonrasında eşyanın kullanım değeri yerini kodlara ve taklidin aşırı gerçekçiliğine bırakmıştır. Postmodern dünya her şeyi taklitçe kılmaya fazlasıyla eğilimlidir (Doltaş, 2003, s. 90).

İKİNCİ BÖLÜM

JEAN BAUDRILLARD'IN ENTELEKTÜEL BİYOGRAFİSİ VE KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Düşünürlerin yaşadıkları dönemi ve dönemin sıkıntılarını bilmek, onların fikirlerini daha iyi anlayabilmek açısından önemlidir. Bu başlıkta yaşadığı dönemin mevcut problemleri üzerinden kendisine bir düşünce sistemi kurmuş olan Jean Baudrillard'ın biyografisi ve felsefesi incelenecektir.

2.1. Jean Baudrillard'ın Entelektüel Biyografisi

27 Temmuz 1929'da Fransa'nın kuzeydoğusunda bulunan Ardennes bölgesindeki Reims kasabasında dünyaya gelen Jean Baudrillard, büyükbabanın çiftçi, babanın memur olduğu bir ailenin tek çocuğudur. Kırsal hayatın köylü kültüründe yetişen Baudrillard entelektüel açıdan zengin olmayan bölgede yetişmenin bir eksiklik olduğunu vurgulayarak mevcut eksikliği kapatmak için ortaokul dönemlerinden itibaren yoğun bir okuma sürecine girdiğini vurgulamaktadır (Baudrillard, 1993, s. 19). Baudrillard, aile içerisinde yükseköğretim okuyan ilk bireydir ve bu konumunu “ben, tabiri caizse kabilenin bir şeyler okuyan ilk üyesiydim (Baudrillard, 1993, s. 19)” diyerek iletmiştir.

Baudrillard orta mektebine 1920'li yıllarda Büyük Oyun (Grand Jeu) adlı akımın önderlerinin (René Daumal, Roger Gilbert – Lecomte ve Roger Vailland) görev yaptığı Reims Lisesi'nde başlar (Baudrillard, 2004a, s. 4). Bu senelerde Almanya, Fransa'yı işgal etmiş ve mevcut işgal Baudrillard'ın siyasi çehresinin oluşumunda büyük rol oynamıştır. Baudrillard orta öğreniminde Almanca öğrenmeye çabalamıştır. Fransa, Almanya'nın işgali altındayken Baudrillard'ın Almanca öğrenme çabası çelişkili bir tavır olarak görülmektedir. Fakat görünen bir paradoks mevcutsa o da dönemin Fransız düşüncesinin genel paradoksudur. Zira 1930'lu yılların sonu ve 1940'lı yılların başlangıcından itibaren Fransız düşüncesi Alman düşüncesinin kuşatması altındadır. Bu kuşatma siyasal kuşatma karşısında düşünsel direniş oluşturmak için gündeme gelmiştir. Baudrillard, Alman dilini öğrenerek Alman düşünürlerle yakınlık kuracak ve onların fikirlerinden hatırı sayılır ölçüde yararlanacaktır (Altun, 2006, s. 153-154).

Lise yıllarında hayret verici bir hafızaya sahip olduğunu söyleyen Baudrillard, bu zaman dilimlerinde Alman filozof Nietzsche'nin fikirleriyle tanıştığını belirterek Nietzsche'nin kendi düşüncesinin yol haritasında büyük etkisi olduğunu ifade etmektedir (Baudrillard, 2004a, s. 2).

Baudrillard lisedeki felsefe hocası Emmanuel P. vasıtasıyla istisnalar bilimi olarak nitelendirilen, metafizik ve fiziğe dair genel geçer yaklaşımların dışında ihmal edilen veyahut gözden kaçan konulara odaklanan patafizik ile tanışmış bu akımla Baudrillard erken yaşta pozitivist bilime karşı aykırı bir tavır almıştır. Patafizik akımının Baudrillard üzerinde bıraktığı en önemli etki “aklı kurban edebilme” özelliği olmuştur. Baudrillard, patafiziği tartışma odaklı değil imge odaklı gördüğü için zaman içerisinde bütün düşünce sisteminde bu akımı kullanacaktır. Onun okul dönemi içerisinde patafizik ile tanışmış olması aldığı eğitimi de eleştirmeye itmiştir (Baudrillard, 2004a, s. 4). Baudrillard'ın patafiziği düşünce sistemine oturtması ilerleyen zamanlarda modern, sosyal ve insan bilimlerinde sistematik analizlerden kaçınarak, retorik değerlendirmeler yapacağını göstergesi niteliğindedir.

Baudrillard, üniversiteye hazırlanmak üzere lise son sınıfta IV. Henri Lisesi'ne geçiş yapmış ardından Paris Nanterre Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'ne kaydolmuştur (Baudrillard, 2004a, s. 15). Baudrillard yükseköğrenimine koyulduğunda da patafizik ile ilişkisini sürdürmektedir. Bu ilişki Baudrillard'ı Varoluşçu düşünce sistemi ve Sartre'ın *Bulantı* isimli romanıyla tanıştırmış, Sartre'ın modern öznenin yalnızlığı ve rasyonalizme yönelik eleştirileri dikkatini çekmiştir (Baudrillard, 2005a, s. 18). Baudrillard'ı Sartre'a yakınlaştıran diğer bir etken ise Cezayir sorununda, Sartre'ın, Cezayir' in bağımsızlık savaşını desteklemesi ve bu sebeple iktidarlarla karşı karşıya kalan tutumu olmuştur. Baudrillard'ın muhalif bir kimlik geliştirmesinde Fransız kökenli Cezayir'in bağımsızlık savaşı önemli bir yer tutmaktadır (Baudrillard, 1993, s. 20).

Baudrillard Sorbonne Üniversitesi'nde Alman dili öğrenmeye devam etmiş, Alman düşünce sistemiyle yakın temasa geçmiştir. Kant, Nietzsche, Schopenhauer ve diğer önemli filozofların metinlerini orijinal kaynaklardan okuduğunu ancak bu metinlerin felsefi metinler olmadığını ve kendisinin de sistemli okuma yapmadığını belirtmektedir. Baudrillard yükseköğreniminde Artaud, Bataille, Nietzsche,

Rimbaud'un metinleri üzerinde okumalar yapmıştır. Bunun sebebi ise, onların metinlerinin daha şiirsel olmasından kaynaklanmaktadır (Baudrillard, 1993, s. 21).

Baudrillard'ın ortaöğretim ve yükseköğretiminde Alman dili çalışıyor olması bazı yazarlarda onun Alman romantizminden etkilediği düşüncesini oluştursa da Baudrillard Alman romantiklerini duygusal ve sübjektif bulduğunu ifade etmektedir. Ancak romantik değil, mistik olması bakımından Alman romantikleri arasından Hölderlin'den etkilendiğini belirtmektedir (Baudrillard, 1993, s. 21). Baudrillard 1950' li yılların sonlarına doğru Almanca'dan Fransızca'ya çevriler yapabilecek dil birikimine ulaşmış ve Paris'in entelektüel muhitlerinde zeki ve üretken bir çevirmen olarak ün salmıştır (Gane, 2003, s. 152). Lane, Baudrillard'ın çevirdiği metinlerin kendisinin de yazarken kullanacağı perspektifin habercisi olarak değerlendirilebileceğini belirtmektedir. Örneğin; Baudrillard, Weiss'in Vietnam savaşını "televizyon savaşı" olarak sunan son metnini çevirmiş ve onun bu savaşa dair görüşlerinden dolaysız olarak etkilenmiştir (Lane, 2000, s. 3-4).

1960'lı yılların son dönemlerinde Varoluşçu düşünce sisteminin egemen olduğu Fransa düşüncesinde etkisinin azalmasıyla Baudrillard'ın da fikirlerinde değişmeler yaşanmaktadır. Varoluşçu etkinin azalmasında büyük rol oynayan Roland Barthes'in semiyoloji çözümleridir. Baudrillard, Barthes'in modern toplum ve kültüre dair semiyolojik analizlerini büyüleyici bulduğunu dile getirmektedir (Baudrillard, 1993, s. 20).

Baudrillard geçmişi gözden geçirdiğinde, 1960'lı senelerdeki pozisyonunu Marksizm'den daha çok Anarşizm'e yakın görmektedir. Baudrillard o yıllardaki çalışmalarında Marksist analizlerin bulunduğunu reddetmemekle birlikte Marksizm'in esasen geçmişe ait bir durum olduğunu ve kendisinin de ortalama post-Marksist bir devirde yaşadığını vurgulamaktadır. En başta Marksizm'e adım attığını vurgulayan Baudrillard zamanla bu düşünceyi sorgulamaya başladığını ve aklına yatmadığı için derhal ondan uzaklaştığını belirtmektedir (Baudrillard, 1993, s. 20).

1950 senelerinin sonlarına doğru Uluslararası Durumcuların (Situasyonistler) görüşleri Baudrillard'ın; kullanım değeri, simülasyon teorisi ve düzenin

bozulmaması adına gerçeklikten kaçma eğilimi düşüncelerine alt yapı sağlamasına yardımcı olacaktır (Baudrillard, 2004a, s. 16).

Baudrillard 1962 senesinde Nanterre Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde *Nesneler Sistemi* başlıklı doktora tezi üzerine Henri Lefebvre ile çalışmaya başlamıştır. Baudrillard'ın Lefebvre'nin düşünsel sisteminde dikkatini çeken nokta gündelik yaşamdaki yabancılaşma problemi ve imgesel düzey olmuştur. (Lefebvre, 1996, s. 114) Baudrillard'ın tez çalışması dört yıl içerisinde bitmiş ve ardından devam eden ikinci yılda bu çalışması kitap haline getirilmiştir. Bir eser halini alan *Nesneler Sistemi*'nde Baudrillard'ın o dönemde etkisi altında kaldığı Barthes'ın dil bilimsel analizi ve Marks'ın çözümlenmeleri yoğun olarak hissedilmektedir. Baudrillard 1966 senesinde yine aynı üniversitede hocasının asistanı olarak göreve başlamış olup 1960–1970 yıllarında bu üniversitede eğitimine devam ettiği için kendisinin şanslı olduğunu belirtmektedir (Baudrillard, 1993, s. 19-21). Doktora çalışmasından hemen sonra nesne ve gösterge sistemleri üzerinde yazmaya çaba gösteren Baudrillard 1970 yılında *Tüketim Toplumu* eserini ortaya koymuştur. 1972'de *Göstergenin Ekonomi Politikasının Eleştirisi*, 1973'de *Üretimin Aynası*, 1975'te *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm* eserleri ile Baudrillard'ın düşünceleri halk ile buluşmuştur. Baudrillard iktidar sıkıntısını alışlagelmiş kalıplarından sıyrarak 1977'de *Foucault'yu Unutmak* eserini yayınlamıştır. Bu eserde Baudrillard Foucault'un söylemlerinin mevcut dönemi değil geçmiş dönemleri yansıttığını ve insanların geçmişe özlem duydukları için onun düşüncelerine aldandığını belirtmektedir (Baudrillard, 2017b, s. 16). 1978 yılında *Sessiz Yığınların Gölgesinde Toplumsalın Sonu* adlı eseri basılmıştır. Baudrillard belirtmiş olduğumuz bu eserlerinde modern dünya ile oluşan baskı mekanizmalarını ve bu mekanizmalarla ortaya çıkan toplumsal perspektiflerin şifrelerini ortaya çıkarmaya çalışmaktadır.

Baudrillard 1981'de uzun soluklu ün kazanacağı simülasyon kuramının detaylı bir şekilde yer aldığı *Simülakrlar ve Simülasyon* ile *Çaresiz Stratejiler* eserlerini yayımlamıştır. 1986 yılında yayımlanan *Amerika* adını taşıyan eserle Baudrillard'ın ünü milletlerarası boyuta ulaşarak, Amerika başta olmak üzere pek çok ülkede seminer ve konferanslara davet edilmiştir. 1987 yılında bulunduğu üniversiteden emekli olan ve kendini özgür hissedenden Baudrillard *Cool Anılar* eserini daha hırçın bir

üslup ile kaleme almıştır. Bu bölümde belirtilmiş olunan eserlerde genel anlamda Baudrillard'ın modern dönem eleştirisi ağır bastığı için onun postmodern düşünür olarak görülmesinde etkili olmuştur.

Baudrillard 1990'da *Kötülüğün Şeffaflığı: Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme*, 1994'de *Radikal Düşünce*, 1995'te *Kusursuz Cinayet* eserleri okur karşısına çıkmış bu eserlerdeki konuların ana teması, ideolojiler ve tarih arasındaki ilişki sorunsallaştırmasıdır.

Baudrillard'ın 1991 yılında *Körfez Savaşı Yaşanmadı* isimli çalışması; siyaset anlatılarının yetersiz olduğunu, kitle iletişim araçlarının sanal kavramına başvurması ve onların kışkırtıcı niteliklerinden söz etmektedir.

2000'li yıllara kadar *Tam Ekran*, *Umarsız Saldırı*, *İmkansız Takas*, *Parolalar*, *Tekil Nesnelere: Mimarlık ve Felsefe* eserlerini okuyucuya sunan Baudrillard bu eserlerinde kendi teorilerini ortaya koymak için yararlandığı kavramları, mekan felsefesini ve küreselleşmeyi anlatmaktadır.

11 Eylül 2001'de İkiz Kulelere gerçekleştirilen saldırı Baudrillard'ın terör sorunu üzerine tekrar eğilmesini sağlamış ve *Terörün Ruhu* adlı kitabıyla nihilizm, terörizm, anarşizm kavramları üzerinde durarak terörizmin, kapitalizmle çağdaş bir devrim biçimi olmadığını savunmuştur.

Mart 2007'de yaşama veda eden Baudrillard yukarıda belirtilen eserleri ve çalışmaları dışında konferanslar vermiş, konferans metinlerini yazıya dökmüş, gazetelerde yazmış, röportajlar vermiş kısacası yetmiş sekiz yıllık ömrünü; anlamaya, bilmeye ve bildiğini aktarmaya adanmıştır. Terör, medya, öteki, tüketim kültürü gibi konuları ele alan, kendine has üslubu ile kaleminin şöhretini tüm dünyaya duyurmayı başarmıştır.

2.2. Jean Baudrillard Düşüncesinin Kavramsal Çerçevesi

Baudrillard'ın odaklandığı konu çerçevesine bakıldığında onun düşünce sistemini anlamak üzere felsefesindeki terim kavramlarının açıklanması gerektiğini düşünmekteyiz.

2.2.1. Gerçeklik

Baudrillard; ekonomik kapitalist düzen, globalleşme, kitle iletişim araçları, değişen insan–nesne ilişkisi ve bunlara ilişkin olarak açıklamaya gayret gösterdiği pek çok konuyu temelinde aydınlanma dönemi bulunan gerçeklik ilkesine bağlı olarak bir çerçeveye oturtmaktadır.

Gerçeklik ilkesi; potansiyel ya da koşullu olanın aksine, somut ve zihinden bağımsız olarak var olan, spekülâtif, aldâtıcı ya da imgesel olana aykırı olan, halen ve fiilen var olan için kullanılmaktadır (Cevizci, 2010, s. 710-711). Bu tanıma eş değer olarak gerçeklik; bilinçten bağımsız olarak düşünmüş olandan, tasarılarından ve imgelerden bağımsız olarak var olan her şeydir (Akarsu, 1975, s. 79). Bu noktada gerçekliği taşıyan, ontolojinin mevzusu olan, var olandır. Ancak Baudrillard gerçekliğin ortadan kaybolduğunu belirtirken nesnel (fiziki) değil, zihinsel (metafizik) anlamda ortadan kaybolduğundan bahsettiğini önemle vurgulamaktadır (Baudrillard, 2015b, s. 14). Bu durumda Baudrillard ontolojik gerçeklikten ziyade epistemolojik gerçekliğe önem vermektedir.

Ancak Baudrillard'a göre gerçeklik ilkesi 1960'lar itibariyle toplumu yönlendiren metafizik gücünü kaybetmeye başlamıştır. Bu cümleyi açtığımızda Baudrillard'ın bahsettiği zaman dilimi içerisinde, ilki kapitalizmin egemen olduğu toplumlardaki burjuva görüşü, ikincisi ise ilkinin aksi gösterilebilecek Marksist görüştür. Baudrillard'a göre özneler kendi ekonomilerini, politikalarını, medeni hayatlarını bu iki dünya görüşü üzerine kurmuşlardır. Fakat 1960'lar itibariyle modern toplumlar endüstrileşme, zenginleşme, asrileşme basamaklarından sonra bütünsel olarak adlandırılacak bir tüketim basamağına geçmiş ve kapitalizm böylesine bir tüketim basamağını ön görememiştir. Değişime uğramış olan kapitalizm ile bireyler doğa, çevre ve evren başta olmak üzere toplumsal hayatın bütün alanlarında sınırsız bir tüketim sistemine girmişlerdir. Burada paradoks gibi görünse de kapalı bir toplumsal yapıdan bahsetmek olasıdır. Bireyler doğduğu andan itibaren bütün hayatları boyunca değişmeyen kuruluşların varlıklarını devam ettirmeleri uğruna onlara hizmet eden canlılara dönüşmektedir. Baudrillard'a göre bu toplumlarda tepeden tırnağı her şeyin rastlantıya dayalı olduğu imajı verilmektedir. Zaten bireylerin de mevcut sistemi kabul etmekten başka alternatifleri yoktur. Aynı

zamanda ödüllendiren bu sistem içerisinde bireyler gün geçtikçe gerçeklik ilkesinden uzaklaşmış, bu uzaklaşmanın sonucu olarak amaçlarını ve umutlarını kaybeden toplum gerçeklik ilkesini yeniden üretmeye başlamıştır (Adanır, 2010, s. 51-52-53). Baudrillard'ın gerçekliğin ortaya çıkışı ve yok oluşuna dair düşünce serüveni aynı zamanda onun modern olana karşı cephe alışıdır.

Baudrillard'a göre günümüzde minyatürleşmiş hücreler, matrisler, bellekler ve komut modeller tarafından gerçeğin yeniden üretimi devam etmektedir. Gerçeğin sonsuz sayıda üretimine müdahale edilemeyen evrende gerçek, sadece işlemsel bir görünüme sahip olacak, bir köken aranmayacak ve bu görünüme gerçek bile denilemeyecektir. Düşsellikten yoksun, yapay bir şekilde üretilen bu gerçekliğe Baudrillard hipergerçeklik adını vermektedir (Baudrillard, 2014b, s. 13-14). Hipergerçeklik aracılığıyla yok olan gerçeklik yerini, yapaylığa ve tahmine bırakmıştır. Söz konusu dönüştürme, buharlaştırma, çoğaltarak özü ortadan kaldırma sisteminin gayesi insanlığın teknoloji aracılığı ile sentetik bir gerçeklik yaratarak, gerçekliğin varlığını sürdürme amacı içerisinde olmasıdır (Baudrillard, 2006, s. 121). Mecburiyetten dolayı teslim olunan böyle bir gerçeklik, ancak gerçeklik hayaleti olabilir. Yeni dönemde oluşan, yeniden üretim toplumu gerçeğin tanımını “eş değerli olarak yeniden üretimi sağlayabilen her şey” olarak değiştirmiştir. Bu durumun sonucu olarak gerçek önceden de zaten yeniden üretilmiş bir şeydir. (Baudrillard, 2002c, s. 131). Öyleyse hipergerçeklik bugünün tek gerçekliğidir (Baudrillard, 2002c, s. 3).

Baudrillard için modern dünyada Tanrı düşüncesinin buharlaşması bireyleri dünyayı dönüştürme ülküsü adı verilen bir çerçeveye karşı karşıya getirmiştir. Bu düşünceyse bireylerin dünyayı kendi gerçekliklerine yani teknik ve bütünsel gerçekliğe dönüştürmelerine sebep olmuştur (Baudrillard, 2015b, s. 13).

Baudrillard'a göre gerçeğin yeniden üretimi çağımıza özgü bir hastalıktır. Değer ve mal üretimi gibi ekonomi politişinin altın dönemini oluşturan üretim çeşitleri çok uzun zaman önce anlamını yitirmiştir. Uzun yıllardan beri toplumun elinden kaçırıp tekrar elde etmeye çalıştığı, aslında kaybettiğini fark ettiği, gerçekliktir. Bu sebeple yaşadığımız evrende maddesel üretimin kendisi hipergerçek bir duruma geçmiştir. Günümüzde geleneksel üretimi, maddi üretimin alt küme

şeması olarak görmek mümkündür. Yani maddi üretim, geleneksel üretimin tüm özelliklerini içinde barındırmaktadır. Bunun yanında ondan çok daha büyük formata getirilmiş yansımından başka bir şey değildir (Baudrillard, 2014b, s. 30).

Baudrillard üretim hususundan hareketle işveren, işçi ve üretim unsurları arasındaki çalışma ideolojisinin de gerçekliğini yitirdiğini iddia etmektedir. Şöyle ki; kurulan sistemde üretim galeyanı ile herkes üretmektedir. Bu süreçte emek kavramının anlamını yitirmesiyle birlikte çalışma olgusu, yaşamın genel gidişatını belirleyen ana olgu olmaktan çıkarılmış, yerine fark ettirilmeden “çalışma olgusu, boş zaman değerlendirmedir” şeklinde toplumsal bir talep meselesi konulmuştur. Sonu önceden belirlenmiş olan bu senaryo esasen çalışma ve üretme sisteminin gerçekten sona erdiğini gizlemeye çalışmaktadır. Baudrillard işçilerin grev senaryosunu bu duruma benzetmektedir. Grev başlatıp fabrika yönetimine el koyan personel hem grevde olduğunu dile getirip hem de normal üretimine devam etmektedir. Böyle bir durumda grev, işi bırakmak olmaktan çıkıp, çalışma hayatında yarım yamalak bir ritüele dönüşmektedir. Fabrika karşıtı olmayla, fabrikadan yana olma arasında bir fark kalmamıştır. Aynı zamanda bu senaryoda olan, işçilerin grevi başlatıp aynı zamanda grevin sona erdiğini gizlemesidir (Baudrillard, 2014b, s. 46).

Baudrillard’ın bahsettiği gerçeği gizleme durumu yalnız maddesel üretim ve bu üretimin unsurlarında değil sosyoloji, psikoloji, siyaset, medya, eğitim, sağlık alanlarında gözlemlenebilir. Benzer bir örneğe; Lorraine bölgesindeki çelik işletmesi çöküşünde mevcuttur. İflas eden işletmenin yerine yapılan eğlence merkezine çelik işletmesinin müdürü getirilmiş, aynı işletmede çalışan işçilerse eğlence merkezinin çalışanlarına dönüşmüşlerdir. Eğlence merkezinin işleri iyiye gitmediğinde ise işçiler yine yaban kalmışlardır. Burada işçilerin asıl işi olan çelik üreticiliğinden koparılıp, eğlence sektörüne kaydırılması yararsız bir durum olmakla birlikte üretici güç olmanın da anlamını kaybettiği açıkça görülmektedir. Fabrikadan eğlence merkezine geçiş yapmak sermaye açısından olumsuz bir durum teşkil etmese de bu eğlence merkezi üzerinden göstermeye çalışılan, işçilerin hiper uyumluluk göstererek işsiz kaldıklarını gizleme çalışmasıdır. Buradaki bir diğer önemli husus toplumu oluşturan bireylerin sisteme üst düzeyde uyum göstererek kırılma ve genel

değişimleri görememesidir (Adanır, 2010, s. 196). Sistem gerçekliğin kaybedilmediği yalanına devam etmek zorundadır (Baudrillard, 2014b, s. 38).

Gerçeklikten etrafı hızla kaplayan göstergeye doğru alınan yol aynı zamanda belirsizlik alanının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Baudrillard bu duruma hepimizin birer agnostik olduğunu söyleyerek kendi yorumunu getirmektedir. Agnostik, bir yandan gerçekliği inkar etmeye çalışırken diğer yandan da gerçekliği tartışmaya kapalı bir hipotez olarak kabul ederek bunun yanında gerçekliği gizlemeye çalışan göstergelerin varlığını tasdik etmektedir. Böyle bir açıklamada agnostik, gerçeklik yerine göstergelyi tercih ederek, belirsizlikten hoşlanan bir tavır içine girmektedir. Baudrillard, temsil ettiği hiçbir şey olmayan bu göstergelerle geniş bir alanda oynanabileceğini fakat nesnel gerçekliğin oyun alanına bile giremeyeceğini belirtmektedir (Baudrillard, 2015b, s. 82-83).

Baudrillard Tanrı düşüncesinin inanç nesnesine dönüştüğü gibi gerçekliğinde bir inanç nesnesi haline geldiğini vurgulamaktadır. Vurguyu *“Tanrının varlığından kuşkulandırmaya ya da kendiliğindenmiş gibi algılanan bir gerçekliğe olan saf inanç yitirmeye başlanıldığı anda inanmak bir tür zorunluluğa dönüşmektedir.”* şeklinde ifade eden Baudrillard gerçekliğin kendisine inanıldığı anda ortadan kaybolduğunu belirterek gerçekliğin artık düşsel bir durum haline geldiğini açıklamaya çalışmaktadır (Baudrillard, 2015b, s. 15).

2.2.2. Simülakrlar

Bir sözlük tanımı olarak Simülakrum, kökü Latince simulare ve similitudo kelimesinden türetilmiştir. Çoğul olan simulakrum Latince'den aynı şekilde İngilizce ve Fransızcaya geçmiştir. Simülakrum, orijinali olmayan bir kopyanın kopyasına verilen addır. Esasen simülakr, kendisi de kopya olan herhangi bir şeyin kopyasını anlatan terimdir (Cevizci, 2010, s. 1401). Baudrillard ise bu kavramın tanımını, gerçekliğin yeniden üretiminin kısır döngüsüne bağlı kalarak; *“bir gerçeklik olarak algılanmak istenen görünüm* (Baudrillard, 2014b, s. 7)” şeklinde yapmaktadır. Onun için mevcut yaşadığımız zaman, sahip olmayıp sahipmiş gibi yapan simülakrlar zamanıdır dolayısıyla gerçeklik bir daha kendisine ulaşamayacağımız biçimde ortadan kaybolmuştur.

Baudrillard'ın Lascaux mağarası örneği kendisinin simülakr düşüncesinin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Örneğe göre bu mağara; Güney Fransa'nın doğusunda yer alan, içerisinde yontma taş devrine ait tasvirlerin bulunduğu, II. Dünya Savaşı'nın ardından halka açılan mağaradır. Ziyaretçilerin ürettiği karbondioksit sebebiyle içerisinde bulunan tasvirlerin zarar gördüğü anlaşıldığında mağara ziyaretçilere kapatılmıştır. Beş metre ilerisine aynı mağara benzetilerek yapılmış ve ziyaretçilere açılmıştır. Ziyaretçiler küçük bir delikten gerçek mağarayı (asıl olanı) görmesinin ardından yapılan kopyasının tamamını gezebilmektedir. Baudrillard için inşa edilen bu kopya iki mağarayı da yapaylaştırmıştır. Burada kaybolan yalnızca ontolojik ya da fiziksel bir gerçeklik değil bunun yanında zihinsel bilme süreçlerinin de değişime uğramasıdır. Gerçekliğinden ayrılan kopya artık gerçekliğin yerini almış ve anlamlandırma zorlaşmıştır (Baudrillard, 2014b, s. 23).

Bu noktada Baudrillard bizlere Antik Yunan felsefesinin önemli düşünürlerinden Platon'un mağara alegorisini hatırlatmaktadır. Bu alegoriye göre; mağaranın sonunda elleri ve ayaklarından bağlanmış, başlarını sağa ve sola hareket ettiremeyen insanlar yer almaktadır. Bu insanların arkasında ve yüksek bir alanda ateş yanmaktadır. Yanan ateşle insanların arasından ilerleyen bir yol bulunmakta ve insanların karşısında perdeyi andıran bir duvar yer almaktadır. Bu duvarın arkasında hayvanlar, insanlar, nesnelere geçmekte ve insanların arkasında yer alan ateş bunların gölgelerini duvarın üzerine yansıtmaktadır. İnsanlar yalnızca gerçekliğin gölgelerini görmekte ve gerçekliğin kendisi olarak gölgeleri kabul etmektedir. Lakin bu insanlardan biri zincirlerden kendini kurtarıp mağaranın dışına yani gerçek dünyaya çıktığında başlangıçta olan biteni anlama güçlüğü çekse de tekrar mağara hayatına dönmek istemez. Bunun yanında tekrar mağaraya dönerek burada kalan diğer insanlara gördüklerinin gölgeden ibaret olduğunu anlatmaya çalışır fakat bu insanların gerçeklik düşüncesi ve bilgisi gölgeler olduğundan onlardan tepki alır. Platon için dünyadaki insan tıpkı mağaradaki zincirlenmiş insana benzemektedir. Asıl gerçek idealardır. Fakat zincirlerinden kurtulamamış, önüne sürekli gölgeler yerleştirilmiş insanlar gerçeklik olarak ideaların gölgelerine inanmaktadır (Platon, 2010, s. 231-236). Baudrillard'ın simülakr kavramı, Platon'un bu alegorisinde bulunan asıl-kopya benzerliği, pay alma, taklit etme gibi unsurları anımsatmaktadır.

Baudrillard için simülakrlar, Platon'un mağarasında bulunan gölgelere benzemektedir. Yani mağarada bulunan insanlara nasıl bütün gölgeler gerçekmiş gibi görünüyorsa, yaşadığımız evrendeki insanlara da bütün simülakrlar gerçekmiş gibi görünmektedir.

Bireylerin karşı karşıya gelemedikleri gerçekliğin, ikizi sayılan simülakrları Baudrillard üç grupta incelemektedir: Bunlardan birincisi; uyumlu, iyimser ve Tanrının yaratmış olduğu ideal doğanın aynısını oluşturmayı amaçlayan imgeleme, taklit ve kopyalama üstüne kurulmuş doğal simülakrlar, ikincisi; tüm üretim düzenini kapsayan, enerji ve güç üstüne kurulmuş makinelerin somutlaştırdığı üretme özelliğine ve bilim kurgu düşselliğine sahip üretici simülakrlar, üçüncüsü ise; bilgi, model ve sibernetik oyunlardan oluşan, tamamen işlemsel, hiper-gerçek ve mutlak bir denetimi amaçlayan simülasyon simülakrlarıdır (Baudrillard, 2014b, s. 158-159). Baudrillard bu simülakrları günümüz toplumuna uyarlar ve ilk grup simülakrlara güdümleyici özelliği olan büyük opera, ikinci grup simülakrlara güdümleyebilen özelliğe sahip mekanik robotlar, üçüncü grup simülakrlara ise güdümlenebilen sibernetik, bilgisayarlı makineleri örnek göstererek kendi ilgisinin üçüncü düzene yoğunlaştığını belirtir (Baudrillard, 2014b, s. 165).

Burada üç boyutlu simülakr mı gerçeğe daha yakındır yoksa iki boyutlu simülakr mı? sorusuna Baudrillard şu şekilde yanıt vermektedir:

Üç boyutlu simülakr gerçeğe daha yakın olduğunu savunmaktadır ancak bu durum dördüncü boyutu gizli hakikat olarak idrak etmemize neden olup aynı zamanda da gerçekliğin gücüne sahip olabilmektedir. Simülakrlar psikoloji, sosyoloji, sanat başta olmak üzere bütün durumlarda kusursuz bir görünüm sağladıkça her şeyin benzerlik, ikizini üretme ve yeniden canlandırma gibi süreçlerle olan bağlantısının kesildiği bir durum ortaya çıkacaktır. Böylesi bir durumda aslında gerçek diye bir şey yoktur. Sadece üçüncü boyut iki boyutlu dünyanın; dördüncü boyut ise üç boyutlu dünyanın yarattığı düşselliştir (Baudrillard, 2014b, s. 143).

Baudrillard Disneyland'ı, bütün simülakr düzenlerinin iç içe geçtiği kusursuz bir model olarak açıklamaktadır. Burası korsanlar, geleceğin dünyası ve buna benzer şeyleri içererek bir yanılsama/fantazm oyununa benzeyen, minyatürleşmiş

Amerika'dır. Burada ikinci basamak simülakr Disneyland'ın Amerika'nın minyatürleşmiş şeklini gizlemeye çalışırken, üçüncü basamak simülakr ise Amerika diye bir gerçekliğin olmadığını onun sadece bir simülasyondan oluştuğunu gizlemeye çalışmaktadır (Baudrillard, 2014b, s. 26).

Baudrillard simülakrlar düzenine ve değer yasasına paralel olarak arka arkaya ortaya çıkan üç basamağı şu şekilde sıralamaktadır:

1. Basamak: Rönesans'tan Sanayi Devrimine kadar olan klasik dönem: Biçim kopyalama

2. Basamak: Sanayileşme dönemine egemen olan dönem: Biçim üretim

3. Basamak: Kod metafiziği: Biçim simülasyonu

Burada birinci evrede bulunan simülakr doğal değer yasasına, ikinci evrede bulunan simülakr ticari değer yasasına, üçüncü evrede bulunan simülakr ise yapısal değer yasasına göre şekillenmektedir (Baudrillard, 2002c, s. 87). Baudrillard için bugün, üretim çağı bitmiş olup artık emeğin kendisi de üretken bir şey değildir. Ticari değer yasası, doğal değer yasasının sonunu getirmiştir. Yapısal kod ise, simülasyon simülakrlarına dönüşmüş bir gönderenler sistemidir (Baudrillard, 2002c, s. 62).

Yukarıdaki basamakları incelediğimizde birinci basamak simülakr olarak anılan, Rönesans'tan Sanayi Devrimi'ne kadar olan evre kopyalama evresidir. Bu dönemde orjinal olarak sadece bir kopyası üretilmektedir. Birinci basamağın bu dönemde ortaya çıkmasının sebebi ise, yasakların ortadan kalkması, doğaya yönelimin olması ve özgür düşüncenin gelişmesidir. Kopya ve asıl beraberliği Rönesans Dönemi'nde başlamaktadır. Bu olguyla yalancı mermer döşeli iç mekânlardan, barok tiyatral düzeneklere, ön kısmı yeleş andıran kıyafetten, yapay protez çatala kadar her alanda karşılaşmaktadır. Bu simülakrlar yalnız göstergelerden ibaret olmayıp aynı zamanda sosyal ilişkiler ve toplumsal iktidarı da içinde barındırmaktadır (Baudrillard, 2002c, s. 89-90).

Baudrillard *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm* adlı eserinde bu konuyu geniş bir şekilde ele almış, otomat ve robotu iki simülakr modeli olarak inceleyerek basamaklar arası ayrımı açıklamaya çalışmıştır. Ona göre ikisi de yapay olan otomat

ve robotu birbirinden ayıran yapı, iki ayrı düşünce aşamasıdır. Otomat el becerisi aşamasını ve makineleşmenin bir alt evresini izah ederken, robot ile makineleşme aşamasına geçilmiştir. Bu bakımdan otomatın amacı insanı muhatap alarak insana benzemek iken robotun amacı direkt olarak insanın yerini almak ve insanın muadili olmaktır (Baudrillard, 2002c, s. 93-94).

Baudrillard'ın sınıai simülakrlar olarak adlandırdığı ikinci basamak simülakr ise, sanayi dönemi ile ortaya çıkan üretim biçimini ve orijinal olandan bir defada çok sayıda kopya üretimini ifade etmektedir. Üretim tekniği değişen bu basamak simülakr da insan ile makine eş değer hale getirmiştir. Makineler ve robotlar insan üzerinde hakimiyet kurmaya başlamışlardır. Bu noktada makine, ölü emeği; insan, canlı emeği temsil etmiş ve ölü emek canlı emeği geride bırakmıştır. Birinci basamak simülakrlardan farklı olarak bu dönemde tek kopya olmayıp, seri üretime geçilmiştir. Dolayısıyla nesnelere asıllarıyla eş değerlilik taşımakta ve çok sayıdaki simülakrlarına benzemektedirler (Baudrillard, 2002c, s. 95).

Bu basamaktan itibaren üçüncü basamak simülakrlar evresine yani mekanik kodun hakimiyetinde bulunan evreye geçildiği söylenebilir. Burada ne ilk basamak simülakrlar düzenindeki orjinalin kopya edilmesinden ne de ikinci basamak simülakr düzenindeki seri üretimden söz edilebilir. Bu basamakta önemli olan orjinalin değil, model olanın aidiyetine geçmektir. Üçüncü basamak simülakr, referans olarak model olanı kullanmaktadır. Simülasyon olarak adlandırılan bu evre günümüz dünyasında yaşanan evredir ve gerçek ancak bir modelin kopyası haline gelmiştir (Baudrillard, 2002c, s. 98). Baudrillard'ın bu noktadaki en güzel örneği günlük yaşamımızın bir parçası haline dönüşmüş, dijital alandır. Dijital alanda görüntü asıl olmamakla birlikte, ekran sayısınca asıl ortaya konulabilir. Dijital alanda çözülmeye çalışılan bütün içerikler; hükümler ve durmak bilmeyen yönlendirilmiş sorgulamalar yöntemleriyle etkisiz bırakılmaktadır. Moda, reklam ve medyanın ürettiği mesajlarda bulunan talebin arzı, sorunun yanıtı yutması gibi anlık hükümlerde de olduğu gibi sistem her seferinde başladığı noktaya geri dönmektedir (Baudrillard, 2002c, s. 108).

Baudrillard verilen üç simülakr basamağının ardından, kendiliğinden oluşan, dördüncü basamak olarak saydığı, her şeyin hızla çoğalıp aynı hızla yayıldığı, ya da viral aşamadan bahsetmektedir. Bu aşama transseksüel, trans-ekonomik, trans-

politik, sanal savaş ve sanal ekonomik krizin hakim olduğu bir evrene tekabül etmektedir. Onun bu aşamasında doğal ve genel eşitlik yasası yani bir değer yasası olmayıp, böylesi bir sistemde kültür de sonsuz bir şekilde bölünebilir (Baudrillard, 2002c, s. 137-138). Bu basamakta gerçek, simülasyonla hayali olan arasında olan bir tür oyunla değil, ancak yayılmayla, kopyalamayla, çoğaltmayla karakterize edilebilir. Bu sistemde gerçek ve hipergerçeğin aynı anda ortaya çıkması başlı başına bir paradokstur (Gane, 2008, s. 71). Baudrillard, günümüz keyfi, kritik kitle, kararsızlık belirsizlik ilişkisinin egemen olduğu toplumun çözümlemesinin yapılması gerekliliğini savunmaktadır (Baudrillard, 2005c, s. 25). Baudrillard bu toplumun çözümlemesini şu şekilde yapar:

Benim varsayımına göre, bizler bu geri dönüşü olmayan basamağın ötesine geçerek, tepeden tırnağa her şeyin sanki bir uzay boşluğunda yaşanıp bittiği, insanların mazi ve istikbale bakabilme gücünü kaybettiği için istikbali güncel eylemlerinde yansıtmaktan aciz, insan aklının alamayacağı boyutlara varan, sınırlandırmanın olanaksız olduğu, biçimsel bir aşamada bulunmaktayız. Her şeyin bir tür koma içerisinde yaşadığı ve onları yok edemediğimiz için kendi simülakrlarına dönüştükleri, soyut, cansız ve ölü bir dünyada yaşıyoruz. Şeylerin var oldukları bu konum, kendilerine sonsuzluk kazandırılmasına yol açmaktadır. Bu bir tür klonlanmış evrenin ölümsüzlüğüdür. Böyle bir evrende herhangi bir amaç ve anlamın varlığından söz edilemez (Baudrillard, 2005a, s. 69-70).

2.2.3. Simülasyon/ Hipergerçeklik

Genel çerçeveden bakıldığında Baudrillard simülasyon kavramını, günümüz postmodern dünyasının gerçek bir toplum olmadığını, bu toplumda simgelerle imajların, gerçek ve somut olanın yerini aldığı sanal bir gerçeklik olduğunu göstermek amacıyla geliştirmiştir (Cevizci, 2011, s. 751). Daha özele inildiğinde ise Baudrillard bu kavramla, Batı medeniyetinin adeta son sınırına geldiğini göstermek istemektedir. Onun için Batı medeniyeti, diğer medeniyetlerin gözünde model alınması gereken olsa da (tarihsel süreç itibarıyla) kendi içerisinde muazzam bir yıkılışın başlangıcındadır çünkü Batı gerçekliğini kaybetmiştir. Baudrillard simülasyonu ya da hipergerçekliği; “bir araç, bir makine, bir sistem, bir olguya özgü işleyiş biçiminin, incelenme, gösterilme ya da açıklanma amacıyla bir maket ya da

bir bilgisayar programı aracılığıyla yapay bir şekilde yeniden üretilmesi” (Baudrillard, 2014b, s. 7) şeklinde tanımlamaktadır. Baudrillard için simülasyon ve hipergerçeklik kavramları aynı gerçeklik alanına tekabül etmektedir. Bu konuda bir takım araştırmacılar Baudrillard’ın 1980’li senelerde simülasyon kuramını geliştirdiğini, 1990’lı senelerde ise hipergerçeklik kavramını ortaya çıkarttığını belirtmektedir. Baudrillard yaklaşık olarak, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm* adlı eserinden itibaren, simülasyon ve hipergerçeklik kavramlarına dair yaptığı çözümler aynı gerçeklik sahasını kaplamak üzere ortaya koymaktadır. Baudrillard’ın simülasyon ve hipergerçekliği aynı kavram olarak kullanmasını, kendi tanımıyla güçlendirebiliriz: *“Bir köken ya da gerçeklikten yoksun gerçeğin modeller aracılığıyla türetilmesine hipergerçek ya da simülasyon denilmektedir”* (Baudrillard, 2014b, s. 13). Tanıma bağlı kalarak yaşadığımız dünyanın gerçeklik kökeni ortadan kalkmıştır ve gerçek, modeller vasıtasıyla yokluğunu gizlemeyi başarmıştır. Baudrillard buradaki gizleme tanımının yaşanan dünya için yetersiz kaldığını ifade ederek durumu bir takım simüle etme biçimi olduğunu savunmaktadır. Baudrillard, “sahip olunan şeye sahip değilmiş gibi” yapmayı gizlemek olarak tanımlarken, “mış gibi yapmayı/simüle etmeyi” ise sahip olunmayan şeye sahipmiş gibi yapmak olarak tanımlamaktadır. Baudrillard bu durumu hasta kişi örneği ile açıklar: Kendini hastaymış gibi gösteren kişi sadece yatağa girer ve hasta olduğuna inandırmaya çalışır. Ancak bir hastalığı simüle eden kişi ise kendinde bu hastalığa ait belirtiler görülen kişidir ve bu kişiye sen ne hastasın ne de hasta değilsin denilebilmektedir. Bu durumda gizlemek varlığı, simüle etmek yokluğu göstermektedir. Öyleyse gizlemek gerçeklik ilkesinde eksiklik yaratmazken, simüle etmek gerçek olanla sahte olan arasındaki ayrımı yok etmekte ve mevcut olmayan bir şeyi mevcutmuş gibi göstermeye çalışmaktadır (Baudrillard, 2014b, s. 15).

Simüle edilen durumlar askeri düzeninde elini kolunu bağlamaktadır. Askeri düzen bugüne kadar geleneksel uygulamalara bağlı kalarak gizlilik ilkesine başvuranların maskelerini düşürmüş ve onları cezalandırmıştır. Ancak askeri düzen bugün; “Delilik duygusunu böylesine iyi taklit edebilen birey gerçekten delidir.” düşüncesine sığınarak bir simülatörü de gerçekmiş gibi çürüğe ayırabilmektedir. Baudrillard askeri düzenin deli ile simülatör arasındaki farkı ayırt edememenin akla

gelebilecek en yıkıcı eylem biçimi olduğunu savunarak, bu mantığı güden ordunun klasik mantıkla simülasyon ilkesine karşı mücadele etmeye çalıştığını vurgulamaktadır. Fakat bugün klasik mantığın çok ötesine geçmiş olan simülasyon, gerçeklik ilkesinin yerini almıştır. Klasik mantıkla simülasyonun önüne geçme çalışması beyhudedir (Baudrillard, 2014b, s. 16).

Baudrillard için simüle etmenin bilinçli olarak seçtiği bir diğer alan toplumsal din olgusudur. Din olgusunda tanrısal güç, ikonlar şeklinde çoğalarak Tanrı'nın yerini almaktadırlar. Dolayısıyla burada tanrısal gücün yeniden canlandırılabilceği simülakrı vardır. Burada Batı medeniyeti bir ikonun (göstergenin), anlamın yerine geçebileceğine tüm iyi niyetiyle inanmış durumdadır. Baudrillard'ın din olgusundaki eleştirisi şu şekildedir:

“Tanrıya olan inanç bile göstergelerine indirgenerek simüle edildikten sonra varın gerisini siz düşünün! Öyleyse bütün sistem yer çekiminin etkisinden kurtulmuş, inanılmaz bir simülakra dönüşmektedir. Bu simülakr düzeni, nerede başlayıp bittiği bilinmeyen, gönderenden yoksun bir kapalı devre içinde, gerçeğin değil yalnızca kendi kendinin yerine geçebilen bir şeydir” (Baudrillard, 2014b, s. 18).

Simülasyon kuramına göre gerçek yok oluş, beraberinde sahteyi ve düşseli de götürmüştür. Gerçeğin yerine ise göstergeleri konmuştur ve gerçek bir daha geri dönmeyecektir. Artık her türlü düşsel ve gerçek ayırımından mahrum bırakılmış, sadece aynı yörünge çevresinde dolaşan modeller vasıtasıyla farklılık simülasyonu üreten bir hipergerçeklikten söz edilebilir (Baudrillard, 2014b, s. 14).

Simülasyon kuramında simülasyon modeller, gerçek kurumlardan daha gerçek bir hal almaktadır. Böyle bir durumda simülasyon ve gerçeklik ayırımını yapmak zorlaştığı gibi simülasyon gerçekliğinin kendisi de gerçeğin kıstası haline gelmektedir. Simülasyon uyumunun gerçeklik düzeninin yerine geçtiğini vurgulayan Baudrillard'a göre simülasyon düzeninin en bariz özelliği, en önemsiz olguları bile içeren gerçeğin yerini almış ve daha önce var olan modellerden meydana gelmiş olmasıdır (Baudrillard, 2014b, s. 33). Simülasyon ilkesinin belirlediği günümüz dünyasında gerçek olarak nitelenen, modelden başka bir şey değildir. Gerçeğin

modeli aşıp geçebilmesi mümkün görünmemektedir (Baudrillard, 2014b, s. 160). Baudrillard için yok oluşu temsil eden simülasyon düzeni hem teknolojik alanda hem de toplumsal, ekonomik, siyasi ve kültürel alanda kendisini göstermektedir.

Baudrillard, Borges'in imparatorluğunu ve haritacılarını anlatan hikayenin simülasyon alegorisine en uygun hikaye olduğunu belirtmektedir. Baudrillard hikayeyi şu şekilde izah eder:

Borges imparatorluğunda görevli haritacıların resmettikleri harita sonunda imparatorluğun topraklarıyla aynı boyutlara sahip bir dökümana dönüşmüştür. İmparatorluğun çökmeye başlamasıyla beraber, lime lime edilmiş harita parçalarıyla da çölde karşılaşan insanlar vardır. Sonuçta viran olmuş soyut metafizik güzelliğin, imparatorluğun şanına yakışan bir görünüme sahip olduğu ve eskidikçe gerçeğiyle birbirine karıştırılan sahtesi gibi İmparatorluğun da bir leş gibi çürüdükçe toprağa yani özüne dönüştüğü görülmektedir (Baudrillard, 2014b, s. 12).

Anlatılan hikaye, ikinci basamak simülakrların gizli çekiciliğine sahiptir. Başka bir ifade ile ne harita öncesinde ne de harita sonrasında bir toprak parçası vardır. Dolayısıyla, önce haritadan daha sonra gerçeğin yerini alan simülakr olan toprak parçasından bahsetmek gerekecektir. Artık simülasyon, maddesel gerçekliği olan bir arazinin taklidi değil, asıl veya gerçeklik olmaksızın bir gerçeğin modelleriyle yaratılması ve hipergerçekliktir. Bu hikayeyi günümüze uyarlayacak olursak, günümüzde harita üzerinde lime lime olmuş toprak parçalarıyla karşılaşıldığını söylemek gerekmektedir. Bundan sonra karşılaştığımız bütün harabe ve enkazlar haritaya değil gerçeğe, çölde karşımıza çıkan kalıntılarsa İmparatorluğa değil, çöle dönüşmüş bir gerçeğe yani bize ait olacaklardır (Baudrillard, 2014b, s. 13).

Baudrillard için simülasyonun korkulu olan yanı, her türlü düzen ve yasanında simülasyon olduğuna işaret etmesidir. Göz önünde gerçek diyebileceğimiz bir şey bulunmadığı için salt bir gerçeklik seviyesinden ve illüzyonun sahnelenmesinden söz etmek muhtemel değildir. Örneğin; gerçek bir soygun olayı ile simüle edilmiş bir soygun olayı arasında, kurulan düzen bakımından olmasa da, önemli farklar bulunmaktadır. Gerçek bir soygunun amacı düzeni bozmak iken, simüle edilen

soygun düzene karşı değil doğrudan gerçeğin kendisine karşı hareket niteliği taşımaktadır. Yasalara karşı gelerek şiddete başvurmak gerçeğin bölüşülme şeklini ifade ederken, simülasyon nesnenin önüne geçerek, düzen ve yasanın esasen simülasyondan farklı bir şey olamayacaklarını anlatmaya çalışmaktadır (Baudrillard, 2014b, s. 37-38).

Baudrillard, simülasyon sürecini, düzenin önüne geçen bir sistem olarak görmektedir. Simüle edilmiş bir biçimde ortaya çıkan bir suç simülasyon olarak kabul edilmeyecektir. Çünkü; simülasyonun eş değerlisi olan başka bir şey yoktur ve simülasyon düzeninde baskı unsuru da ortadan kalkmıştır. Simülasyon düzeni karşısında iktidar bile çaresiz bir duruma düşmüştür. Baudrillard: “Bir erdem simülasyonunu nasıl cezalandırabilirsiniz ki?” sorusunu sorarak erdem simülasyonunun, suç simülasyonu kadar ciddi bir hadise olduğunu vurgular. Boyun eğmek ile yasalara karşı gelmeyi aynı kefeye koymak Baudrillard için gülünç bir durumdur ve aynı zamanda esas büyük suç budur. Zira boyun eğmek ile yasa çiğnemek ilişkisindeki farkı doğuran yasa devre dışı bırakılmaktadır. Kurulu düzenin böylesi bir sistem karşısında yapabileceği hiçbir şey kalmamıştır. Zaten yasalarda ikinci kuşak bir simülakr iken, gerçeğin yitirildiği yerde düzene saldırmak muhtemeldir (Baudrillard, 2014b, s. 38).

Baudrillard açıklamaya çalıştığı simülasyon evreninin patafizik yorumlarla anlaşılabilirliğini öne sürmektedir. Bunun sebebi hakikate dayanmayan bir evrenin izah edilebilmesi için düşsel bir anlatıma müracaat edilmesi gerekliliğidir. Patafizik değerlendirme anlatıma esnek ve geniş bir saha, çarpıcılık ve yeni bir bakış açısı kazandırmaktadır. Kimi kuramcılara göre Baudrillard’ın dil kullanımındaki çekicilik de onun patafizik yorumlama biçiminden kaynaklanmaktadır (Adanır, 2010, s. 54-56). Patafiziğin, ayrıklıkları yöneten yasaları incelediği ve taslak görüntülere semboller atfettiği düşünüldüğünde bir bakıma simülasyon tanımını içerdiği görülmektedir (Jarry, 2015, s. 25). Bilindiği üzere nesnel gerçekliğin bulunduğu alanda, bu alana koşut olarak metafizik ortaya çıkmıştır. Baudrillard modern dönemin metafizik anlayışını eleştirerek, yaşadığımız dünyanın bu kavramla anlamlandırılmayacağını öne sürer ve metafiziğin yerine patafiziği önerir. “*Nesnel*

gerçekliğin olduğu yerde metafizik bir dünya vardı. Oysa bütünsel gerçeklik metafizik bir evrene aittir (Baudrillard, 2015b, s. 41).” Simülasyon düzeni ile gerçeklik ilkesi çökmüş, modern dönemde olduğu gibi diyalektiğe yol açan özne ve nesne gibi kutuplu yapılar kalmamıştır. Böylesi bir durumda epistemolojik gerçeklikten söz etmek zorlaşmaktadır.

Aydınlanmanın beraberinde getirdiği akıl çağı ve bilimsel coşku tamamlandıktan sonra, gerçeklik yanılsamasının dünya adlı temel yanılsamaya karşı özneleri koruyamadığını düşünen Baudrillard; kültürel, toplumsal, politik ve felsefi olarak tükeniş ve yok oluş sürecine girdiğimizin, simülasyon düzeninin gerçeklik ögesinin yerine geçerek klasik mantığı aştığının haberini vermektedir (Baudrillard, 2015b, s. 40). Onun için Batı, geciktirilmiş simülasyon evresiyle başkalaşma aşamasının gelişme safhasındadır (Adanır, 1997, s. 61). Batı her şeyi yeniden canlandırma yöntemiyle soyundan uzaklaştırıldığı bir bozulma sürecindedir. Yaşanılan evren, buradaki tükenişi gizlemeye çalışan, nesnel gerçekliği olmayıp temel bir yanılsama olan, bilgisayar, sibernetik denetim, kod ve modellerin örgütlendiği, simülasyon ile gerçek arasında fark kalmadığı, gerçeğin hipergeçekleştiği, her şeyin “gibi” düzeninde yaşandığı bir simülasyon evrenidir (Baudrillard, 2015b, s. 35). Baudrillard günümüz dünyasında bulunan mantığın diyalektik mantık değil “olasılaştırma” mantığı olduğuna inanmaktadır. Simülasyon evreninde toplumsal olanın yerini, kendinden geçmiş ve içi boş olan kitleler almıştır. Simülasyon sisteminde her şeyin anlamı tersine dönmektedir ve dışa dönük bir patlamadan ziyade içe dönük bir patlama mevcuttur.

Yeniden canlandırma ile oluşan görünümler, gerçekliğin egemen olduğu evrende içeriklerini kaybedebilir ve müstehcen olabilirler. İçerik ve anlamları nötralize etmesi bakımından kitle iletişim araçlarının simülasyon evrenini oluşturduğu söylenebilir. Simülasyon evreninin kendisi bir çeşit yaşayan ölü taklidi yapmaktadır (Adanır, 1997, s. 217-218). Modern olarak nitelenen Batı toplulukları; modernliğin meydana getirdiği norm, değer, kuram ve kurum kriterlerinin, aksine dönmüş bulunduğu bir kapitalist çevrede yaşamaktadır. Bu tersine dönüş aynı zamanda bir simülasyon modelidir. Kapitalizmin simülasyona dönüştüğü,

göstergelerin egemen olduğu, emeğin boş zaman aktivitesine dönüştüğü bir dönemde yaşanmaktadır. Baudrillard'a göre görünümleri ortadan kaldıran teknolojik teşebbüs ile doğal dünyanın yerine zorla konulan yapay dünyada (uzun vadede) doğal durumunda bulunan her şey yadsınmıştır. Yapay dünyanın inşası sürerken sanal gerçeklikle beraber simülasyon evreninin son evresine gelinmiştir (Baudrillard, 2015b, s. 29).

Baudrillard, sistemle ve bu sistemin gerçekliğiyle dalga geçmektedir (Adanır, 2008, s. 17). Yeni toplumsal epistemoloji, nesnel gerçeklik duygusunu yok eden, simgelerin hakim olduğu elektronik bir gerçekliğe sebep olmaktadır (Kumar, 2004, s. 150). Gerçekliği yok eden simülasyon sisteminin ortaya çıkmasındaki en önemli faktör medyadır. Medya kullandığı teknoloji aracılığıyla dünyayı estetize etmiş, müstehcen olanı güzel duygu haline getirerek müzelik duruma getirmiştir. Yani her şeyi gösterge sanayiye dönüştürmüştür. Böylesi bir gösterge endüstrisi içerisinde en aktif medya etkinliği olan reklam her şeyi anlamsız hale getirip özneyi hayret verici bir hipergerçekliğin içine yerleştirerek rahatlatmaktadır (Baudrillard, 2014b, s. 125).

Evrenin kendi yerine kusursuz ikizini yerleştirmesiyle nesnel gerçeklik evresinden bir üst evreye yani gerçeklik ve yanılsamayı da bitiren bir ultra gerçeklik evresine geçilmiştir. Göstergeler ve yanılsamalar endüstrisinde; yazgı hipotezine hürriyet, kötülük hipotezine mutsuzluk, düşünce hipotezine yapay zeka, olay hipotezine ise haber yanılsamasıyla karşı çıkılmaktadır (Baudrillard, 2015b, s. 25-45). Simülasyon sisteminin amacı, evreni her türlü yanılsamadan da temizleyip şeffaf ve işlemsel bir hale getirmektedir. Bunun içinde bir yanılsama yerine başka bir yanılsama koyarak gerçeklik gibi yanılsamaları da buharlaştırmaktadır (Baudrillard, 2015b, s. 132).

Baudrillard'ın üzerinde konuştuğu simülasyon evreni tıpkı projeksiyon makinesinin saniyede yirmi dört kare hızla ilerlediği halde hareket etmeyen karelerin varlığına ve saatte bin kilometre süratla giden uçaktan aşağıya bakıldığında aracın ilerlemediğinin zannedilmesi gibi bir pozisyona sahiptir. Verilen örneklere yakın olarak televizyon ekranında da her gün milyonlarca görüntüye tanık olunup, ekran

kapandığında çevrenizdeki hiçbir şeyin değişmemiş olduğu vizyonuna sahiptir (Adanır, 2008, s. 18).

Baudrillard sanal felaket koşullarında yaşadığımız için 1987’de gerçekleşen Wall Street iflasının gerçek bir felaket olmadığını (Baudrillard, 1995, s. 30) burada sanal rakamlarla olan borçların kurmaca bir ekonomi politiğinden bahsederken öne sürdüğü gibi yine sanal bir savaş olan Körfez savaşının da savaş teknolojisinin gösterisiyle sonuçlandığını vurgulamaktadır (Baudrillard, 2004b, s. 89). Duygu simülasyonu düşüncesiyle ün salan Mestroviç, Baudrillard’ın sanal savaş olarak adlandırdığı Körfez Savaşında ki insanların tepkisizliğine göndermede bulunarak mevcut toplumu “duygu ötesi toplum” olarak vasıflandırmaktadır (Mestroviç, 1999, s. 108). Bu çağ, her şeyin keyif veren bir biçimde öne sürülerek içeriksizleştirildiği, müthiş bir haberleşme ağının özneleri tepkisizleştirdiği, öznelerde belleğin kaybolduğu, algılama ve kıyaslama yeteneğinin azaldığı bir çağdır (Postman, 1991, s. 28).

2.2.4. Sanal

Baudrillard, içinde yaşadığı dönemi ve düzeni anlamak için gerçeklik, simülakr ve simülasyon/hipergerçeklik kavramlarının yanında sanal kavramını da kullanmaktadır. Sanal kavramı; gerçekte yeri olmayıp, zihinde tasarlanan, mefhum, varsayımsal, tahmini nitelikli tasavvur anlamlarına gelmekle beraber Baudrillard bu terimi bilgi-işlem alanında değerlendirilen, işlevsel bakımdan kullanıcıyla sınırlı, fiziksel ve mantıksal bakımdan ise bağımsız olan olarak nitelendirmektedir (Baudrillard, 2015b, s. 9). Onun için sanal olan, gerçekliğin bizzat kendisi tarafından önce bulaşıp sonra yok eden şekilde dağılmaktadır (Baudrillard, 2015b, s. 23). Baudrillard kavramı betimlemek için matematiksel hiperbol kavramının metaforundan yararlanarak *“kendi başına gerçek diye bir şey olmadığı için sanal olan, simgesel olandan gerçek olana geçme eğilimine mahsus konik kesitlerde bulunan hiperbolün sıfır derecesinden başka bir şey değildir* (Baudrillard, 2005a, s. 53).” şeklinde belirtmektedir. Bu mecaz ifadeyle sanal alanın, hipergerçek alanla kesiştiğini söylemek mümkün görünmektedir. Denetlenebilirlikten ve paradokstan yoksun olduğu için mükemmel olarak nitelendirilebilecek işlemsel, sayısal, hepsi

birbiriyle aynı özellikleri taşıyan donelere sahip kusursuz ve mükemmel sanal gerçeklik bir diğerinin yerini almaktadır. Örneğin; teknolojik açıdan televizyon ekranında yansıyan görüntüleri sanal gerçekliklerin geçişine benzetebiliriz. Öyleyse mükemmel görünümdeki sanal gerçeklik simülakr olarak saydığımız şeyden daha gerçektir (Baudrillard, 2005a, s. 54). Bu durumda sanal; dışsallığın her türünü içine çekme, içselliğin her türünü eritme, gerçek zaman adlı işlem aracılığıyla zamanı bile yutabilme özelliğine sahiptir (Baudrillard, 2015b, s. 28).

Baudrillard sanal ve muadili teknolojilerin çekiciliğine kapılmış toplulukların yaşadığı günümüz dünyasında, değiş tokuşu yapılamayan sanal bir dünyanın varlığından hareket ederek, bu sanal dünyanın yerine kusursuz ikizini bıraktığını ve sanal gerçeklik evresine geçtiğimiz haberini verirken aynı zamanda sanal gerçekliğin simülasyon evresinin son aşaması olduğunu belirtmektedir (Baudrillard, 2015b, s. 30). Şayet içinde bulunduğumuz evren gerçekten de sanal ikizine sebep olduysa bu durum çok uzun zaman önce başlamış bir eğilimin bitirilmiş görünümü olduğu söylenebilir. Yörüngeler içerisinde veya dışarısında herhangi bir gönderimi olmayan sanal, gerçek dünya ile herhangi bir nokta üzerinde kesişmeyi keline amaç edinmemektedir. Sanal asıl olanı emdiği için dünyayı da üzerinde karar verilemez bir durum olarak üretmektedir (Baudrillard, 2005c, s. 21).

Baudrillard'a göre sanal olanı gerçekliğe dönüştürmeyi amaç edinen, sanal ve gerçeklik kavramları arasında diyalektik bir bağlantı kurabilen eski felsefi anlayışlardan artık çok uzaktayız. Çünkü sanal teknoloji ile bu bağlantılar bir işleme dönüştürülmüş haldedir (Baudrillard, 2005a, s. 54). Baudrillard sanal ile teknik boyutun el birliğiyle, gerçekliği bir münakaşa durumuna getirdiğini, gerçeğin sona ermesi için savaş verdiğini iddia etmektedir. Böylesi bir durumda gerçek kendi eceliyle ölmemiş, dış etmenler tarafından yok edilmiştir. Baudrillard'a göre gerçek değil kurmaca bir evrende yaşadığımız gibi sanal alan zaman içerisinde tarih, siyaset ve toplumsal kategorilerin hepsinin içeriğini yok etmiştir. Bu algılanması olanaksız şeffaflığı Baudrillard bir sineğin cama çarpması örneğiyle ilişkilendirmektedir. Ona göre pencere camına çarpan sinek kendisinin uzamını sona erdiren şeyin ne olduğunu

anlayamamaktadır. Benzer şekilde bizlerde sanallığın zihnimize değiştirdiği her biçimi ne kadar değiştirdiğini anlayamamaktayız (Baudrillard, 2004b, s. 118).

Baudrillard'a göre sanal, toplumsal ve siyasal olanın imgelemesini de sona erdirerek, herhangi bir olayın da gerçekliğini bertaraf etmektedir. Sanal sadece zamanın gerçekliğini değil, geçmiş ve geleceğin de imgelemesini ortadan kaldırmaktadır. İşlemsel duruma getirilmiş olan gerçekte zaman; gerçekte ile şimdiki zamana karşı gerçekliğin herhangi bir şekilde mantıklı olarak eklenmesine karşı zaferidir. Örneğin; 1994 yılında eşini öldürmekle yargılanan Simpson'nun olayında, hukuksal ve siyasal değerlendirmenin dışında, medya davayı şaşırtıcı bir şekilde olayın kendi dram durumu ile orantılı ve yine kendi kıvrımlı yapısına uygun olarak, kanıtları ortada bulunan gerçekte cinayet olayının üstüne örtü sermiştir. Bu örtü Simpson'un kendisine bile suçlu olduğunu gizlemiştir. Simpson'nun gerçekte suçluluğu onun sanal masumluluğu ile uyulaşabilir bir noktaya gelmiştir. Bu durumda sanal teknoloji gerçekte bir olayı buharlaştırmıştır bundan böyle sadece sanal bir olay vardır. O halde sanallığın kurduğu bu sistem büyüdükçe kendisinin ortaya çıkardığı sonuçları problemlili bir hale getirmeye mecburdur (Baudrillard, 2004b, s. 120-121).

Baudrillard için günümüzde gerçekte düşselleştirilerek anında bir kurmacaya dönüştürüldüğu için ancak sanal bir tarihten, siyasetten ve teknikten söz edilebilir. Sanal olanın ise etiğini, siyasetini vb. araştırmak faydasızdır. Baudrillard kıyametin bile sanallığı olduğunu vurgulayarak, sanallığın kıyametinin olamayacağını belirten görüşüyle, zaten bir sanal kıyametin içinde olduğumuzu belirtmektedir. Bu bakış açısı onun bir kıyamet tellalı olarak tanınmasına sebep olmaktadır (Baudrillard, 2004b, s. 122).

Sanal evren; simüle edilmiş öznenin ve nesnenin içerisinde patlamayı ve simüle hale getirilmiş gerçekliği parçalamayı bekleyen, adeta mağlup bir düşmanı gizleyen aynadır. Baudrillard için bu tür olaylar gerçekte sanal arasında kalmış minyatür olaylardır. Baudrillard böylesi bir durumu hızlı treni durdurup protesto eden öğrenciler üzerinden örneklendirmektedir:

“Yenilerde bir olay: Gösteri yapan öğrenciler Angouleme Garı'nda hızlı treni durduruyorlar. Öğrenci kalabalığı trenin her iki yakasından dalgalanıyor, yolcular buğulu camların gerisinde hareketsiz bakıyor. Birkaç haykırış, slogan ve bağırış çağırış ama kime karşı? Sanki yapay bir uydu aracının karşısında havlıyorlar. Çünkü hızlı tren hareket eden bir sanal gerçeklik, Fransa'yı doğal olmayan bir ortamda boydan boya dolaşan bir sanal gerçeklik paranın, hızın ve dolaşımında olan her şeyin cisimleşmiş örneği Fransa ise gerçek hayatta sayıları gittikçe artan işsizlerin gerçek dünyasıyla yüzyüze. Yeni gençlik çağına gelmiş bir kesimle zamanın okunun gerçeküstü yüzleşmesi bu. Zenginlerin şeffaflığından bütün koparabilecekleri tek şey, bu on dakikalık hareketsizlik, bir anlamda, kurbanı oldukları televizyon gösterisinin içinde donmuş bir görüntü olarak kalabilme (Baudrillard, 2004b, s. 65).”

Baudrillard'ın örneğinde görüldüğü gibi sanal, gerçek bir olayı yeniden üreterek gerçeklik ilkesine son vermektedir. Olayın yaşanmasıyla eş zamanlı olarak dijital müdahale sayesinde, insana mantıklı görünen pek çok şey sanal düzeyde imkan dahilindedir. Bu durumda doğal bir sonuç olarak, olayların gerçekten yaşanma ihtimalini ortadan kaldırmaktadır.

Simgesel sistemde iktisatın, siyasetin, toplumun, sanatın hemen hemen var olan her şeyin teknoloji aracılığıyla gerçeklikten koparılıp sanallaştırılarak gerçekliğe son verilmesi söz konusudur. İletişim kanallarıyla belleklerin uyuşturulduğu, insanoğlunu varlığını sürdürdüğü hayattan kopararak başka hayatlara fırlattığı, sanal bir teknolojik iyimserlik egemendir. Baudrillard, burjuva veya sanayi patronlarının olmadığı bunların yerine tele-kapitalizm senyörlerinin bulunduğu, sanal teknolojilerin hakim güç olduğu, yeni kölelik biçimli bir dünya düzenini ve bu düzeni çözümlenmeye çalışmaktadır. Baudrillard sanalın denetlenmesi olanaksız olduğu için ahlak, metafizik ve insanlık gibi içi dolu kavramların yok olduğunu belirtmektedir. Baudrillard için sanal kavramı modern insanların içinde bulunduğu sistemi anlatmasına yardımcı olan önemli kavramlardandır.

2.2.5. Ayartma/ Baştan Çıkarma

Evrende olup biten her şeyin başlangıçta planlandığı ve bizlere çabucak görünür kılındığı simüle edilmiş bir ortamda, belirlenen imajların bireylere çekici

gelmesi nasıl açıklanabilir? Araştırmacı Hegarty'ye göre, Baudrillard'ın bizleri büyüleyen görüntüler dünyasını açıklayan kavram baştan çıkarmadır (Hegarty, 2004, s. 68). Baştan çıkarmanın bir sembolü olmamakla birlikte kavramın açıklaması, *yanılsamalar üretme gücü olan bir kavram* şeklinde yapılabilir.

Baudrillard düşüncesinde simülasyon sistemi; koruyucusu iletişim ağları olan, hemen hemen her şeyin gösterge endüstrisine dönüştürüldüğü sanal bir evrendir. Onun için ayartma kavramı ise; insan topluluklarını, iletişim ağları tarafından bulunduğu konumdan başka bir konuma ve duruma taşımayı bilen bir güçtür. Simülasyon evreninde mühim olan “şeylerin” üretilmesi değil ayartılmasıdır. Yani amaç bir şeyleri üretmek değil, onları yer aldıkları gerçeklik evreninden fırlatıp atmak ve kimlik sahibi olmalarını engellemektir. Ayartma kavramı yalnızca cinsellikte değil yaşamın bütün alanlarına tesir etmiş durumdadır (Baudrillard, 2005a, s. 35-36).

Simgeler evreninde hüküm sürmeyi seven (Baudrillard, 2005b, s. 17), göstergelerle insanları yanıltarak orjinalin anlamını kaybetmesine sebep olan ve gerçekliğin bütün gücünü ele geçirmeye çalışan (Baudrillard, 2011, s. 48) ayartma, kaçınılması mümkün olmayan bir meydan okuma ve riskli bir oyundur. Gerçeklik olarak ölen ve tuzak olarak kendini üreten ayartma, kendi gerçekliğinden vazgeçerek, oluşturduğu bir örnekle aşk modeli durumunu alarak ötekileri de kendi hakikatlerinden vazgeçirir (Baudrillard, 2005b, s. 88).

Baudrillard için ayartma kavramı denilince akla ilk gelen unsurun aşk olmasının sebebi gerçeklik ilkesinin öldürüldüğü gibi aşkın birincil köklerinin ve soyluluğunun da bu bozulmadan sebebini almış olmasıdır. Aşk durumunun içerisinde olan, karşı tarafı zaman zaman bir parfüm kokusuyla yahut bir diş macunuyla ayartan bayanlar ve bayların yaşadığı düzende aşkın bir baştan çıkarma ya da sapkınlık türü olması doğaldır. Baudrillard ayartma ile aşk arasındaki ayrımı şu şekilde yapmaktadır: Aşk Hristiyan iken, ayartmanın dini yoktur. Aşk tek başına olabilirken, ayartmada iki kişi gereklidir. Aşk dokunaklı bir ilişki içerisindeyken, ayartmanın töresel bir yanı mevcuttur. Aşk ahlaki ve dokunaklı bir farklılaşma evresiyken, ayartma cinsler arasındaki estetikleşme farklılığıdır (Baudrillard, 2011, s. 102).

Baudrillard için ayartmanın zamanı yoktur, ayartmanın kendine has bir ritmi vardır. Bu kendine has ritim olmaksızın baştan çıkarma gerçekleşemez. Araçların kullanıldığı ve ara aşamalardan geçen, amacı önceden belli strateji gibi kendini bölümlere ayırmaksızın bir anda tek bir hareketle ayartma gerçekleşmektedir (Baudrillard, 2005b, s. 100).

Kötü huylu, hoppa, gelişi güzel, gereksiz ve görünümünden başka bir şey olmayan, kendini zevklere ve gereksiz bedenlerden faydalanmaya adanmış, kötülük ilkesi olan ayartma, kötülük öğesinin silahıdır (Baudrillard, 2005b, s. 101). Baudrillard kötülük ve iyiliği ifade etmede buz dağı hipotezini kullanır. Bu hipoteze göre kötülük ve iyiliğin düzensiz bir şekilde birbirine karıştığı bu sistemde, kötülük iyiliğin onda dokuzluk oranıyla su altında kalan bölümünü ifade ederken, iyilik ise kötülüğün onda bir oranıyla su yüzünde kalan bölümünü oluşturmaktadır (Baudrillard, 2005c, s. 100-101).

Sürekli bir şekilde bireyi zorlayan ayartma, oyun ve tutkudan çok daha güçlü, yanılsama ve görünüm isteği olan kötülük meleğidir. Bir zorunluluk olarak ayartma, gösterge aracılığıyla sunulan, ortaya çıkmasıyla kaybolması bir olan, gösterge ve imgelerden yararlanan soğuk gücün adıdır (Baudrillard, 2011, s. 68). Baudrillard, ayartma teriminin hemen hemen her alanda kullanıldığını “kitlelerin, iktidar tarafından ayartılması, medyatik ayartma, ünlü çapkınlıklar” gibi örneklerle açıklamakla beraber kendisinin bu kavramı “simgesel düzeyde biçimlere egemen olmak” anlamıyla daha yoğun kullandığını ifade etmektedir. Onun için baştan çıkarma, insanlığın işlediği ilk günah olmakla beraber bütün üretim güçlerinden daha güçlüdür (Baudrillard, 2005a, s. 39). Baudrillard teknolojinin olanaklarıyla göstergelerin gerçeklikten daha güçlü hale getirildiği reklam, moda ve medyada kitlelerin iletişim ağları içerisinde yok etme amacı doğrultusunda ayartmanın hakim olduğunu açıklamaktadır (Baudrillard, 2011, s. 82). Var olan her şeyi kendi yapılarından koparıp farklı bir karaktere dönüşmesine sebep olan ayartma sapkınlık içeren etkenlerdendir. İçerisinde sapkınlık barındıran ayartma ile sapkınlık arasında belirli farklar vardır. Misal olarak sapkınlık donmuş bir meydan okumayken ayartma ise canlı bir meydan okumadır. Ayartma geçici ve hareketli bir haldeyken, sapkınlık

ise tekdüze bir haldedir. Ayartmada gizlilik esasken, sapkınlık gösteri özelliği taşımaktadır (Baudrillard, 2005b, s. 158).

Baudrillard, *Foucault'yu Unutmak* adlı eserinde Foucault'un iktidara dair düşüncelerinin günümüz dünyasında geçerlilik taşımadığını belirtirken ayartma kavramını kullanarak esasen iktidarın kadın-erkek ilişkilerinde olduğu gibi bir nesne-özne oyunu olduğunu ve bunun tabanında ayartma ve meydan okuma kavramlarının bulunduğunu belirtmektedir. Baudrillard için iktidarın kendisi gerçekte hiçlik ve boşluktan ibarettir. Çünkü ilkel toplumlarda iktidar diye bir şey yoktur veyahut iktidar öznesi bir kukladan başka bir şey değildir. Yani iktidar simgesel bir şeydir ve özneler yalnız başka bir özne tarafından geçici olarak vekalet verilebilir. Öznenin de vekaleten iktidara geçmesi için nesneyi ayartması onu ikna etmesi gerekmektedir. Bu durumun bilincinde olmayan, aydın, politikacı gibi iktidar özneleri en kısa zamanda alaşağı edilecektir. Baudrillard'a göre Foucault bu ayartma sistemini kabul etmediği için, iktidarı cinsellik, arzu, baskılama ve bilinçaltı kavramlardan yararlanarak bireyselleştirmeye ya da somutlaştırmaya yani iktidar kavramını çarpıtmaya çalışmaktadır (Baudrillard, 2017b, s. 11-12).

Baştan çıkarma kavramıyla sadece ikili ilişkilerde değil yaşamın her alanında karşılaştığımızı söyleyen Baudrillard, bu kavramın kendi gerçek anlamından, ölümcül büyüünden ve cazibesinden iletişim ağları tarafından saptırıldığını belirterek sert enerjilerin geçerli olduğu evrenden hafif enerjilere geçiş sürecine bağımlı hale getirdiğini dile getirmektedir. Onun için baştan çıkarmak artık bir tutku olarak yaşanmayıp sadece talep edilmektedir. Arz talep ilişkisindeki bu gizli pazarlıktan ibaret olan baştan çıkarma günümüz dünyasında toplumsal ilişkilerin cilalanmasında kullanılmaktadır (Baudrillard, 2005b, s. 214-215).

2.2.6. İmge/Görüntü

İmge; gerçek ya da gerçek dışı bir şey veya olguyu zihinde temsil eden, bu temsillerle belirli bir takım görsel benzerliklere sahip olan şeylerin, kopyasını meydana getirmesi sürecinin ürünü olan zihinsel nesnedir (Cevizci, 2010, s. 854-855). Modern dünyada görüntülerin bitmeyen birikimi, sermaye birikiminden daha çok önemlidir ve öznenin yaşamı görüntüler tarafından ele geçirilmiştir. Görüntü

artık, sadece imgeler bütünü değil, imgeler vasıtasıyla aktarılan insanlar arasında bulunan toplumsal bir ilişki platformudur ve bireylere bir anlam dünyası takdim etmektedir (Debord, 1970, s. 1). Bahsedilen bu toplum yapısını Baudrillard açık bir şekilde tüketim çılgınlığına dönüşmüş, bütün sahnelerin, gizlerin, mesafelerin kalktığı, mahremiyet olgusunun ortadan yok olduğu bir toplum düzeni olarak tanımlamaktadır. (Baudrillard, 2016, s. 239).

Baudrillard 1960-70'lerden itibaren Batı topluluklarında “imge” ve “gerçek” arasındaki geleneksel farkın kaybedildiği ve gerçeğin yutulduğu bir evrenden bahsetmektedir. Baudrillard imgenin gücünü ve gerçekliğin yok oluşunu 1913 senesinde çekilmiş Praglı Öğrenci adlı sessiz filmde anlatılan hikayeden hareketle açıklamaktadır. Filmin olay örgüsüne göre; fakir ama ihtiraslı Praglı öğrenci Balduin, zengin Kontes Margit'e aşık olmaktadır. Balduin bir gün kendi odasında Kontes'i düşünürken içeri Scapinelli adında şeytan olduğu düşünülen birisi girerek Balduin'den 100.000 lira karşılığında aynada yansıyan görüntüsünü ister. Anlaşma sonrası Praglı öğrenci, zengindir ve Kontes ile aşkını yaşayabilmektedir. Ancak aynada yansıyan görüntüsünü kaybetmiştir. Zaman içerisinde imge, kimi zaman Balduin'in yerine geçerek onu rahatsız etmektedir ve öğrenci bu durumdan huzursuzdur. En sonunda Balduin silahla imgesini öldürmeye çalışır. Fakat Balduin aynaya baktığında yaralı olduğunu ve imgesinin yerine kendisini vurduğunu fark eder.

Baudrillard felsefesiyle filmi yorumladığımızda; filmde aynanın yansıttığı imge, sahip olmayı arzuladığımız şeylerin imgesidir. Öznenin arzuladığı imgelere sahip olmaya çalışması veya sahip olması aslında öznenin benliğinden sıyrılarak uzaklaşmasıdır. Dolayısıyla durum öznenin kendisine ve topluma yabancılaşmasını da beraberinde getirecektir.

Baudrillard benzer bir örneği yine Borges'in, yenilenlerin aynanın ön yüzüne geçerek kendi yansımalarıyla bire bir kaldıkları ve kendilerini mağlup ederek aynanın arka bölümünde kalan insanların imgelerini yansıtmak zorunda oldukları “Aynalar Halkı” isimli öyküsünde yer vermektedir. Borges bu hikayede aynanın ön yüzüne geçen insanların süreç içerisinde aynada bulunan yansımalarına gitgide daha

az benzediklerini ve bir gün yeniden aynanın arka bölümüne geçerek imparatorluğun egemenliğini sona erdireceklerini düşünmektedir. Bu meydan okumanın ne anlama geldiğini anlamaya çalıştığımızda; köleleştirilen toplumların özgürlüklerine kavuşmaya çalışmak ve efendilerine daha az benzemek yerine, süreç içerisinde gülünç bir şekilde onlara daha çok benzeme çabası içerisinde oldukları görülmektedir. Bu durum başka bir gözle bakıldığında kendisinden kaçılması olanaksız gibi görünen bir strateji, bir çeşit intikam alma biçimidir (Baudrillard, 2012, s. 9-10).

Baudrillard, imgenin özelliklerini taşıyan basamakları fonksiyonlarına göre şu şekilde sıralamaktadır:

“1- Derin bir gerçekliğin yansıması olarak imge

2- Derin bir gerçekliği değiştiren ve gizleyen imge

3- Derin bir gerçekliğin yokluğunu gizleyen imge

4- Gerçekliğin hiçbir çeşidiyle ilişkisi olmayıp, yalnızca kendi kendinin simülakrı olan imge (Baudrillard, 2014b, s. 19).”

Burada birinci basamaktaki imgeler, ideolojileri içeren hakikat ve sır teolojisine göndermede bulunuyor olup olumlu bir niteliğe sahiplerdir. İkinci basamaktaki imgeler, olumsuz niteliğe sahip olup, bundan böyle ortada ne kendi kurallarını koruyan bir Tanrı ne de gerçeğin sahte olandan ayrımının yapıldığı bir güç olmayan, simülakr ve simülasyon çağına girildiğini gösteren imgelerdir. Üçüncü basamaktaki imgeler bir görünümün yerini almaya çalışan yani büyüleyici imgeler olup, dördüncü basamakta ki imgeler ise görüntünün değil, simülasyon düzeninin imgeleridir (Baudrillard, 2014b, s. 19).

Genel olarak bakıldığında bütün bunların kökeninde tekniğin sunmuş olduğu imkanlarla aşırı ölçüde üretilen *şeyler* bulunmaktadır. Bu ister bir nesne ister bir sanat eseri olsun en sona geldiğinde aşırılığın karmaşıklığında ortadan kaybolmaktadır. Baudrillard için teknoloji vasıtasıyla aşırı üretimin başında imge

veya görüntü üretimi gelmektedir. İmge veya görüntüler çoğalarak kendisini de yok eden bir noktaya doğru devam etmektedirler. Baudrillard:

“Görüntüleri yok edenlerden değil, görülecek bir şeyin olmadığı bir görüntü bolluğu üretenlerdeniz. Çağdaş görüntülerin büyük çoğunluğu –video, resim, plastik sanatlar, görsel-ışitsel ve sentez görüntüler- görülecek hiçbir şeyin olmadığı düz anlamda görüntüler; izsiz, gölgesiz, sonuçsuz görüntülerdir. Tek hissedilen her birinin ardı ardına bir şeyin yok olmuş olduğudur. (...) Bu görüntüler hiçbir şeyi gizlemez, hiçbir şeyi ortaya çıkarmaz, bir tür olumsuz yoğunlukları vardır. Andy Warhol’un Campbell çorbası kutularından oluşan resminin tek yararı (ve bu, çok büyük bir yarardır), tıpkı Bizans ikonlarının Tanrı’nın varlığı sorusunun –Tanrı’ya inanmaya devam ederek- artık sorulmaması sağlamaları gibi, güzel mi çirkin mi, gerçek mi, gerçekdışı mi, aşkın mi, içkin mi sorusunun sorulmasına da artık gerek bırakmamasıdır (Baudrillard, 1995, s. 22).”

şeklinde ifade ederek yaşadığımız dönemde gönderen sistemlerinin ortadan yok olması sonucunda artık imgelerin hiçbir şey söylememesiyle birlikte özneleri düşündürmediğini de belirtmektedir.

Baudrillard’a göre yaşadığımız evrendeki modern gerçek dışılık, bundan böyle imgenin niteliğine değil, daha çok kesinlik, daha çok hakikat ve daha çok referans ögesi taşıyarak gerçeğin salt belirginliğine geçmeye çalışmaktadır. Bu durum, mikroskobik ayrıntıcılığıyla insanın yüzündeki beni bile görebildiğimiz aşırı gerçekçi tabloları andırmaktadır. Baudrillard’ın imge konusunda özellikle üzerinde durduğu konu aşırı gerçekçiliğin, gerçeküstücülük anlamına gelmediğidir. Aşırı gerçekçilik görünür olma halinden faydalanarak, ayartmayı köşeye sıkıştırmaktadır. Baudrillard için bu çağda, üretim gerekliliği ve eşyanın kullanım değeri yerini; kodun, örnekçenin ve taklidin aşırı gerçekçiliği almıştır. Yeni postmodern dünya taklitlerin yönettiği ve hiçbir şeyin gerçek olmadığı evrendir (Baudrillard, 2005b, s. 42).

Süreç içerisinde imgeler kritik bir bağımlılığa dönüşmekte ve bireyler dış dünyada fiili olarak var olmak yerine bu alanla ilgili yeniden üretilmiş görüntüleri izlemektedir. Bu durum bilinçli bir tercihtir. Zira dış dünyaya özgü görüntülerin

kendisi her ne kadar keyif kaçırıcı olayları iletiyor olsada, seyirci için acıklı bir filmin hikaye akışından başka bir şey değildir. Buna bağı olarak yeniden üretim üzerine oturan iletişim ağıları insanların seyrettikleri imgeler üzerine uzun bir şekilde düşünmelerini kısıtlayan sisteme sahiptir. Örneğin, birkaç dakika ya da saniye imgeler aracılığıyla şahit olunan toplumsal olaylar yahut felaketler arkasından sunulan apayrı içeriği bulunan imgeler sıralamasıyla bir önceki olay zihinden çıkartılmaktadır (Adanır, 2011, s. 18).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

JEAN BAUDRILLARD'IN METODOLOJİK ANALİZİNDE ANLAM KAYBININ İNCELENMESİ

3.1. Hakikat'in Terkedilmesi

Aydınlanma dönemi düşünürleri tarafından ortaya konulan modernlik, özneye kendi gizil gücünü gösterdiği gibi yine öznenin kendi dışındaki Tanrı, gelenek gibi otoritelerden kurtulmasının da kapısını aralamıştır (Özgiraz, 2003, s. 15). Nitekim Fransız Aydınlanmasının karakteristik düşünürleri öznenin iyilik, mutluluk ve huzurunun kendi elinde olduğu düşüncesini savunmaktadırlar. Aydınlanma dönemi ve devamı olan modernlik anlayışı akli kendine rehber edindiği sürece kaderini tabiatüstü güçten kurtararak, iyilik ve ahlakını başarılı bir şekilde ortaya koyacağı toplumsal çevreyi yaratabileceğini düşünmekteydiler (Copleston, 1996, s. 285). Akla olan güvenin sağlandığı bu dönemde doğal bir süreç olarak özne çemberin merkezine tutunmayı başarmış, hakikatin bütün öznelerin düşün deneyimi ve akıyla mümkün olacağına inanmışlardır. Artık hakikat ve gerçeklik bilgisinin otoritesi, kiliseden alınarak özgürleştirilmiş bireyin aklına verilmiştir (Çiğdem, 1993, s. 39-40). Süreç içerisinde araçsal bir tavır alan akıl; geleneğin ve kilisenin dogmalarına karşı kendi üstünlüğünü kullanacak, sorgulayacak, deneyecek bilimsel olmayana değer vermeyecek ve aklını kullanarak ulaştığı yasalarla dünyayı algılayacaktır. Hurafelerden, dogmalardan, önyargılardan kurtulmak isteyen araçsal akıl, bilim ve teknolojinin ilerlemesiyle her türlü etik ilkedden, değerden yoksunlaşmış ve insanlık tarihi bir bunalımın içerisine girmiştir. Bu dönemin devamında öznenin akıl aracılığıyla nesneye hükmetmesi yer değiştirmiş ve nesnenin özne üzerindeki egemenliği boy göstermeye başlamıştır. Bu durumun tabii bir sonucu olarak özneler; değerlerin değersizleştiği, anlamın buharlaştığı, eşitsizliğin boy gösterdiği bir düzen içerisinde yaşam mücadelesi verir hale gelmişlerdir.

Esasında Baudrillard'ın eleştirisini yaptığı toplum tam olarak bu noktaya işaret etmektedir. Baudrillard düşünce serüveni boyunca hakikatin terkedilmesini bir sistem kritiği olarak ele almaktadır. Ama şu var ki felsefesinde hakikat ve yanılısama kavramlarına büyük önem veren Nietzsche "hakiki evrenle ile birlikte görünüm

evrenini de yok ettik” diyerek Baudrillard’dan önce hakikatin terkedilmeye başladığının sinyallerini vermiştir. Nietzsche için hakikat kavramı zaman içerisinde unutulmuş olup hakikat, çürümenin ve ölümün hizmetine koşmuş yanılısamalardan ibarettir (Copleston, 1998, s. 168-169).

İnsanlığın hakikat ile bağlantısının yok edildiğinin ilk habercisi olan Nietzsche’nin ardından Adorno da gerçeklikten sanala doğru koşan bireylerin bulunduğu evrende hakikatin yalan olduğunu vurgulamaktadır. Adorno’ya göre bütün düşünceler, açıklamalar ve haberler daha öncesinde kültür merkezlerinde biçimlendirilerek bize sunulmaktadır. Bu durumda hakikat yanılısamadan ayrı sayılmayacaktır (Adorno, 2007, s. 113). Nietzsche ve Adorno’nun ardından Baudrillard da her şeyin kopyasının bulunduğu günümüz evreninde mutlak olan ve rasyonel düzen gibi en başta belirlenmiş olan hakikatlere asla ulaşamayacağını belirtmektedir. Baudrillard’ın için bu çağda bulunan gerçeklik ilkesinin ihlali büyük bir suçtur. Onun bütün düşünce sistemini üzerine inşa ettiği simülasyon evreni, sanal gerçeklikler evrenine tekabül ediyor olup bu durum ciddi oranda bir temsil krizi gündeme getirdiği için böylesi bir evrende hakikatin de temsil edilme imkanı mümkün değildir. Bu düşünce sisteminden dolayı Baudrillard hiçbir düşünce sistemine ve ideolojilere güven sağlanamayacağını öne sürerek hakikat kavramının terkedilişini de bu sebeplere bağlamaktadır. Bundan böyle hakikat denetimi olanaksız, nadiren karşı karşıya gelinen gizemli bir durum halindedir (Baudrillard, 2005a, s. 64). Bu noktada Baudrillard modern dönemdeki evrensel ve mutlak hakikat anlayışını reddederek bunların yerine göreceli, çoğul ve tikel bir hakikat anlayışını benimsemektedir.

Baudrillard’ı kendi kavramlarıyla ve eleştirel düşünce yapısıyla ele aldığımızda onun felsefesinde hakikatin artık bir iskemleye bile oturmadığını çabucak fark edebiliriz. Hatta Baudrillard bu nokta da daha ileri giderek epistemolojik hakikatin bile olmadığından bahsetmektedir. O, modern çağ ile içinde bulunduğumuz dönemin arasında birbirinden farklı olduğunu düşünerek, modern çağda fikir üreten düşünür ve filozofların kavramlarıyla içinde bulunduğumuz dönemin yorumlanmasının yapılamayacağını savunmaktadır. Onun için bu konuda yapılması gerekli olan,

modern dönemin özellikle epistemolojik münakaşalarını günümüze taşıyarak onları sahip olduğumuz yeni bilgilerle geliştirmeye çalışmanın yanı sıra bugüne ait kavramlar aracılığıyla bugün hakkında düşünmektir.

Baudrillard öznelerin nesnelere (şeyleri) zihninde yeniden canlandırabilme yeteneği ölçütünde anlamlandırdığını savunmaktadır. O halde öznenin bilinci dışında kalan şeylerin nesnel gerçekliği konusunda herhangi bir bilgiye ulaşamayacağı aşikârdır. Bu anlamda izlenimlerin dışsal nesnelere tarafından belirlendiğini düşünmek ve yeniden canlandırma işlemi, zihinsel canlandırmadan farklı bir şey değildir (Baudrillard, 2015b, s. 38). Bu noktada Baudrillard, tam anlamıyla bilinemezci bir tavır göstermektedir. Ona göre her öznenin şeyler hakkındaki algısı farklılık göstermektedir. Söz gelimi bir mavi renk algısının herhangi iki farklı zihinde de aynı şeyi mi canlandığı hiçbir zaman bilinemez. (Baudrillard, 2015b, s. 38). Burada ise bilgisel bir hakikatten söz etmek mümkün değildir. Zira zihindeki tasarım ile nesnenin uygun olup olmadığı asla bilinemeyecektir. Bu çerçevede Baudrillard'ın modern bilgi anlayışını reddettiği apaçık ortadadır. Çünkü çalışmamızın birinci bölümünde yer alan ve bilgide kesinliği kurmaya çalışan Descartes ve Kant gibi modern dönem düşünürleri, sistemleriyle evrensel özne ile evrensel bilginin kuruluşunun felsefi düşüncede arka planını oluşturmuşlardır. Bu noktada Baudrillard'ın düşünce sisteminde modern düşüncenin nesnellik iddiası da bir çıkmaza girmektedir. Baudrillard bu hususta keskin çizgisini şu şekilde belirtmektedir:

Bizim dışımızda bir şeylerin gerçekten var olup olmadığını ya da onları bir algılama biçimimiz olup olmadığı sorusu tamamen anlamsızdır. Son ihtimal olarak nesnellikten herhangi bir şüphe duymadığımız nesnel bir gerçekliği zihnimizde canlandırabiliriz. Bizim dışımızda ki şeyler konusunda hiçbir zaman herhangi bir bilgiye sahip olamayacağımız gibi bu konu üzerine konuşmak da mümkün değildir. Felsefenin esas görevi nesnel gerçeklik adlı illüzyonun gerçek yüzünü ortaya çıkartmaktır. Lakin dünya şu şey, şu nesne, şu ne olduğu belli olmayan ve üzerinde söylenebilecek bir şey olmayan alandır. Bu sebeple felsefenin görevi de dünyanın kesin bir illüzyon olduğunu ortaya çıkardığında sona ermektedir. O halde felsefenin

bakış şekli son derece kesin ve basittir. Sözün gelimi: “Nesnel” dünya diye bir şey bulunmamaktadır ve dünya temel bir yanılısamadır. Dünyayı bizlere nesnel gerçeklik olarak sunan batıl inanç ya da yeniden canlandırma gibi sıradan bir düş gücünün ürünüdür (Baudrillard, 2015b, s. 36).

Baudrillard’ın bu anlatımıyla epistemolojik hakikatten bahsetmek zorlaşmaktadır. Çünkü modern dönemde Descartes “ben” den yola çıkarak bir dış dünyanın varlığından emin olmakta ve bu dış dünyanın varlığını kanıtlamaya çalışmaktadır. Descartes bu kanıtlama işlemi yaparken, sağduyunun veya aklın kendisine eşit dağıtıldığı evrensel “özne”yi esas almaktadır. Söz konusu bilgi olduğunda Descartes’in bu düşünce sisteminde yöntemi uygulayan bütün bireyler aynı sonuca ulaşacaklardır. Ancak Baudrillard’ın düşüncesine göre bilgi artık kesin veyahut evrensel bir şey olmamasının yanında bir kişinin bilgisinin diğer bir kişiden daha doğru veya daha üstün sayılması da muhtemel değildir. Onun düşünce sisteminde nesnel bilginin yeri olmadığına göre elimizde kalan sadece kişilerin yaptığı yorumlar olacaktır. Bireyden bireye değişebilen bu algılama ve yorumlama çeşitliliği hem hakikat arayışının hem de nesnel bilginin kesintiye uğramasına neden olmaktadır. Baudrillard bu durumu ayna metaforu ile *“dünyanın bir parçası olan insan bilinci, dünyayı yansıtma hakkının kendine ait olduğunu düşünmektedir. Ayna yansıttığı nesnenin bir parçası olduğundan asla nesnel bir gerçeklik sunamayacaktır (Baudrillard, 2015b, s. 39)”* şeklinde açıklayarak insanın dünya hakkında ürettiği bilginin de dünyanın bir parçası olduğunu savunarak nesnel bir gerçeklikten bahsetmenin imkansız olduğunu ifade etmektedir.

Epistemolojik hakikatin terkedildiğini savunan Baudrillard, yanılısamaya benzeyen nesne ve öz varlığını da bu nesneye oranla bilinebilir kılan ve nesnenin ötesine geçtiğinde söyleyecek bir şeyi olmayan felsefenin de sonunun gelmiş olduğu yargısına varmaktadır. Ona göre artık felsefe yapılamayacaktır. Zira göz önünde felsefe yapabilecek özne de kalmamıştır. Bütün bu hipergerçeklik işleyişi içerisinde öznenin konumu da anlamını kaybetmiştir (Baudrillard, 2015b, s. 40).

Baudrillard’ın postmodern durum olarak adlandırdığı günümüz dünyasında felsefenin mümkün olmadığı düşüncesine karşıt olarak gösterebileceğimiz Alain

Badiou'ya göre felsefe için “son”, “ölüm” gibi söylemlerin ifade edilmesi artık felsefenin alanı içerisinde sayılamayacak olan alanların duyurulması anlamına gelmektedir. Badiou filozofların, felsefenin bu alanlarından birini doldurmak için dolambaçlı yollar arayışına girdiklerini ifade etmektedir. O, felsefecilerin sözde alçak gönüllü tavırlarıyla, kolektif ve tarihsel entelektüellik görevlerini ihmal etmelerinin sonucu olarak, XX. yüzyılın önemli kıyımlarının dahi kusurunu üstlenmelerini istemez (Badiou, 2005, s. 16-17). Badiou için böylesi bir çıkmazdan söz etmek, alçak gönüllü bir tavırdan ziyade aksine büyük bir kibir içermektedir (Badiou, 2005, s. 19). İfade edilen kibirli felsefi eğilimler günümüz dünyası karşısında anlamın çok değerliliği haricinde bir şey meydana getirmediği müddetçe, felsefe malumat ve para ticaretine bağımlı bir evrenin kendisine yönelttiği meydan okumaya tepki gösteremeyecektir. Bu sebeple hakikat yeniden oluşturulmalıdır (Badiou, 2006, s. 19).

Badiou felsefenin hasta olduğundan şüphe etmemekle beraber ölümcül bir hastalıkta da olmadığını önemle belirtmektedir. Ona göre bu hastalığın sebebi, felsefenin hakikatin yerine geçen anlamların uyuşmazlığı problemi ile oyalanması ve kendisinin de dahil olduğu tarihsel bir karamsarlıktan mustarip olmasıdır (Badiou, 2006, s. 22). Esasında mesele kendisinin felsefenin koşulları olarak gördüğü sanat, bilim, politika ve aşk arasında entelektüel dolaşımın kısıtlanmış olmasının, felsefenin “askıya alınmasına” yol açacağı düşüncesidir. Bu kısıtlamanın sebebi ise, birlikte mümkün olabilirlik uzamı oluşturmak yerine felsefenin fonksiyonunu onlardan birine aktarması ve düşüncenin bütününe sadece tek bir türsel üsüle bırakmasıdır (Badiou, 2005, s. 49).

3.2. Jean Baudrillard Açısından Gerçeklik Bağlamında Öznenin Sonu

Modern uygarlık, özneli ferdi bir yaşantıyı sürdürmeye zorlamaktadır. Birey olabilme davası için hayatlarını sürdüren insanlar, birey olarak buldukları konumu korumak zorunda ve bunun için mücadelelerini sürdürmeye devam etmektedir. Edilen mücadele; birey olma özgürlüğünün üyesi olmayı arzulayan insanlara, bir yandan hayatını bağımsız bir varlık olarak sürdürmesinin temel vatandaşlık hakkı

olduğunu belirtmekte bir yandan da insanları mesuliyet altında hırpalanan ve kendi kişiliğinden nefret ettiren çorak bir döngünün içerisinde terk etmektedir (Baudrillard, 2015b, s. 49). Baudrillard öznenin davranışlarının geleneklerle belirlendiği toplumdaki modern topluma ve ardından postmodern duruma geçişte öznedeki kimlik bunalımı, yabancılaşma ve değersizleşme olgularını beraberinde getirdiğini belirterek bunun yanında değişen bu olguları özne-anlam bağlantısı bakımından incelemektedir.

Baudrillard; nesnel yanılsamayı gerçeklik, öznel yanılsamayı ise özgürlük olarak tarif etmektedir. Baudrillard insanların özgürlüğe inanmasının sebebinin yine kendi eylemlerinden mesul olduğu yanılsamasına dayandırmasına benzetmektedir. Bu noktada nesnel gerçekliğe olan inanç, dünyayı akıl ve hakikat düzeninin egemenliğine alabilmektedir. İnsanlar bundan sonra belirsizliğe karşı çatışıp yenilmektense, en zahmetsiz çözüm olan gerçekliği seçeceklerdir. İnsanoğlu kendi doğal vazifelerini yerine getirirken, kendi irade ve kimliğini tutsağı haline getiren bireysellik ve özgürlük yapay bir düşünce akışına dönüştürülmüş durumdadır. Dönüştürülen bu yapaylık içerisinde bireyler hem rehine hem terörist haline gelmektedir. Yani özne bizzat kendi kendisinin tutsağı durumuna gelmekte ve kendisinden kurtulmayı bilemeyen bir halde hayatını sürdürmektedir. Bu durumda Baudrillard'a göre özneler kimlik komedisi oynayarak bireysel çıkarları uğruna kendilerini tüketmektedirler ve kendilerinin sembolü olduklarını düşündükleri bir görüntüyü yaşamaktadırlar. Dolayısıyla Baudrillard öznelerin özünde bir kimlik olgusu kalmadığını savunmaktadır. Onun için kimlik, bireysellik, irade gibi kavramlar yaşanan kaos düzeninde ötekilik simülakrından başka bir şey olmamasının yanında öznelerin eylem ve düşüncelerine anlamsızlık ve çelişki katmaktadır (Baudrillard, 2015b, s. 53). Baudrillard'a göre bireysel haklar sınırsız tutulduğunda süre gelen sistem, bütün eylemlerin sorumlusu bireymiş gibi, sorumlulukları ve özgürlüğü büsbütün bireye yüklemektedir. Bireyleri kimlik teröründen kurtarabilecek olan yalnızca rastlantıdır. Bireyin gerçekleştirmek istediği bütün eylemler ve aldığı bütün kararlar kimliğin istediği şekilde sonuçlanmamalıdır. Bu tür bir işleyişte sorumluluk sahibi irade ve özne parçalara bölünmeli ve rastlantı egemenliğini ifşa etmelidir. Bütün kimlikleri ve eş değerliliklerini yok ederek özne

hayatını sürdürmesini öğrenebilmelidir. Kimliklerin ötekilerle *değiş tokuşunun* imkansız duruma getirilmesi, ilerleyen *değiş tokuş* sürecinin en zavallı ve en uç örneğidir. Rastlantı, gündelik hayatımızda bir anın diğer bir anla belirsiz bir devamlılık göstermesi bakımından gizil biçimde var olmaktadır (Baudrillard, 2015b, s. 59). Baudrillard için yaşadığımız evren ya iradenin düzeni içerisinde kalmakta ya da nesnel yasalara karşılık vermektedir. Bu irade düzeni insanların irade düzeninin dışında her şeyin çok daha önceden oluşturulduğu kapsamının, içeriğinin, anlamının belli olduğu öznenin dışında bir irade düzenidir. Öznelerin tasavvuru dışındaki bu irade düzeninde tarihsel mantıktan bağımsız olaylar, nedenle ilişkisi olmayan sonuçlar mevcuttur ancak öznelerin rastlantı olarak nitelendirdikleri durumlarda neden ve sonuçların uzak kesişimi mevcuttur (Baudrillard, 2002a, s. 37). Bireylerin bu durumu kapsamlı olarak çözebilmeleri için kimlik diye bir şeyin olmadığına rıza göstermeleri gerekmektedir. Ben olarak adlandırılan şey bu dünyaya yansımış görüntüden başka bir şey değildir. Sorumluluk, özgürlük, irade, kimlik gibi kavramların arkasından koşmak boş bir çabadır. Kişinin nasıl biri olduğu kimliğine bakılarak değil yaşadığı hayat süresince oluşturduğu kişiliğe bakılarak söylenmelidir. Özneler kendi egemenliklerini, gerçekliklerini, kimliklerini hazmetmek için yutmuşlardır. Fakat bu egemenlik, gerçeklik ve kimlik bireylerde hazımsızlık oluşturduğu için bireylerde artık benzer istek derecesinde bunlardan kurtulmak istemektedir. Baudrillard'a göre egemenliğe ve kimliğe duyulan salt arzu karşısında çelişkili bir şekilde, aynı tepki gücünde bunlardan kurtulmak isteyen anlamdan yoksun bireyler haline gelmiş durumdayız (Baudrillard, 2015b, s. 54).

Beşeriyet belirli bir limitin dışına çıktıktan sonra gitgide çoğalan bir şiddette fazlalık eğilimini temsil ediyorsa böylesi bir sistemin sonunda felaketlerle karşılaşılması muhtemeldir. Hali hazırda bulunan sistemlerin yok olmasına sebep olan şey fazlalıklardır. Bu açıdan bakıldığında limitini aşan sistemimizde artık gelişme ve büyümeden çok hastalıklı bir gelişme ve büyümenin olduğunu görmekteyiz (Baudrillard, 2015b, s. 186). Artık insanlığı ve gerçekliği olumlu anlamda değiştirebilmek olanaksızdır. Bireyleri bekleyen belirsizlik durumunun kökeninde eksikliklerden ziyade fazlalıklar bulunmaktadır. Eksikliklerin sebep olduğu belirsiz durumlarda çözüm önerileri her zaman bulunmaktayken, fazlalıkların

sebepler olduğu belirsiz durumlarda onarım mümkün olmamaktadır (Poster, 2002, s. 196). İçinde yer aldığımız evrende gerçeklik konusunda bir kırılma noktasından söz edilecekse bu nokta aşırı bıkınlık, aşırı bolluk ve doygunluktur. Bu yönüyle hipergerçekliği her şeyin aşırılığını bireylere sunabilen karışık bir denge evresi olarak ifade etmek mümkündür (Baudrillard, 2017a, s. 16). Yaşanılmış olan hiçbir çağda böylesine radikal ve özgün durumla karşı karşıya gelinmemiştir. İnsanların dayanamadıkları durumlar artık baskı, yabancılaşma, kıtlık, kölelik değil; şartsız teslimiyet, özgürlük, bolluk, sorumsuzluktur. Geçmiş toplumların özellikleri kölelik ve yoklukken mevcut toplumumuzun özelliği liberalizm ve aşırılıktır (Baudrillard, 2017a, s. 77).

Baudrillard üretim ve tüketimdeki aşırılıkta artık insan emeğinin önemli olmadığını aynı zamanda nesnelere de kişiye ait olmadığını belirterek yabancılaşma unsuruna değinmiş ve bu görüşünü Marx düşüncesinde bulunan üretim olgusunun getirdiği yabancılaşma fikri üzerinden ifade etmeye çalışmıştır.

Sanayileşmeyle birlikte sınırsız yeniden üretim içine giren ve tüketmek için üretim yapan özne kaçınılmaz bir sonuç olarak yabancılaşma haliyle baş başa kalmıştır. Marx sermaye ve emek, sermaye ve üretim arasında zaruri ilişkiler görmektedir. Bu ilişkilere göre; bireyin emeğinin ortaya çıkardığı nesne, emeğin karşısında kendini üreten bağımsız bir güç yani “yabancı bir şey” olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumda işçi ne kadar fazla üretim yaparsa o kadar fazla sermayenin ve kendi ürününün egemenliği altına girer. Böylece işçi emek verdiği kendi ürününü yabancı bir nesne ile olduğu bir bağlantı içerisindedir. Bu noktada işçinin emek vererek ortaya çıkardığı ürün yine kendi karşısına düşman ve yabancı bir nesne olarak çıkmaktadır (Marx, 2003, s. 75). Bu durumda meta üretim yabancılaşma halinin başlangıcıdır. Gösterdiği emek ile üretim yapan özne zaman içerisinde emeğiyle kendi kendine yabancılaşmaktadır. İlk zamanlarda insanın kendini gerçekleştirme anlamına gelen emek sonrasında insansal yabancılaşma halini almaktadır. Yani bireyin yaşam etkinliğinden, kendi emeğinin ürününden ve türsel varlığından yabancılaşması bireyin bireyden yabancılaşmasını da doğurmaktadır (Marx, 2004, s. 32). Hayatta kalmak için sınırsız bir şekilde üreten insan kendi

ürettiğinin efendisi değil, ürettikleri insanın efendisi konumuna gelmiştir. Bu tıpkı Tanrıyı yücelten bireyin kendisini zayıf hissetmesi gibi işçinin kendisini fazla kullanması, dış dünyanın güçlenmesidir. Yani işçi ne kadar değer yaratırsa bir o kadar değersiz, emek ne kadar kuvvetli ise işçi o kadar dirençsiz olmaktadır. (Marx, 2004, s. 26-27).

Marx, insanın kendinden kopan her duygusunun yerine paranın yerleştirilebileceğini savunmaktadır. Nesnenin artık kullanım değeri değil değişim değeri olması ve paranın insan hayatının vazgeçilmez unsuru halini alması yabancılaşmanın pekiştirilmesinde en önemli unsurdur. Marx'ın düşüncesine benzer olarak Baudrillard'da da insanları kendine bağlayan para, maddi gücün ve emeğin eş değerlisi olamayacak, bütün değerlerin yerini alabilecek ve sanal düzeyde kalacak olup hiçbir gerçekliğe gönderme yapmayacak bir güce sahiptir (Baudrillard, 2009, s. 102). Baudrillard yaşanan toplumsal sürecin etkisiyle, Marx'ın yabancılaşma teorisini işlevsel fakat eksik bulmaktadır. Çünkü Baudrillard için bu kuram yabancılaşmayı kapitalist toplumlarda üretici ve üretim ilişkileri bağlamında açıklamaktayken, tüketim ve tüketim ilişkileri bağlamında yetersiz kalmaktadır. İnsanın üretim ve üretim araçları aracılığıyla tabiata yabancılaşma periyodunu problem olarak ele alan Marx'ın çözümlmelerine karşılık Baudrillard, bir taraftan öznenin nesneye karşı yabancılaşma periyodunu ele alırken diğer taraftan da nesnenin yabancılaşma periyodunu fetişizm bağlamında sorunsallaştırmıştır. Marx insanın kendi emeğiyle üretmiş olduğu nesneye yabancılaşmasını meta-fetişizmi olarak adlandırmaktadır. Baudrillard, Marx'ın bu kavramını insanların değişim değerlerini içselleştirdikleri büyülenmeyi, yabancılaşmayı ve kutsallaşmayı belirleyen ahlaki bir durum olarak yorumlamaktadır (Baudrillard, 2009, s. 95). Baudrillard, birincil anlamının göstergelerden yararlanarak taklit etmek olan *fetiş* kavramının soyunun Latince *factius* kelimesinin olduğunu ve kelimenin dönüştürülmüş, doğal olmayan göstergelerle ilgili bir zaman dilimini ifade ettiğini belirtmektedir (Baudrillard, 2009, s. 99). Baudrillard için fetişizm, modern kentlerin bireylerinde bulunan akıl dışı düşünce olmakla beraber bu metaforlarla karşı karşıya kalınan her yerde bilinçli bir öznenin rasyonalist bir metafizik fikriyle karşılaşmaktadır. İçinde bulunduğumuz hayatta fetişleştirme problemi bireyleri

öncelikle ideoloji üretimi ardından üst yapı ve alt yapı adlı fetiş kuramının ilerisine götürerek daha geniş bir kuram oluşturmaya sürüklemektedir (Baudrillard, 2009, s. 99). Tüketim fetişi yahut nesnesi haline gelen erkek ya da kadın iletişim ortamında kendisi olmaktan uzaklaşmış, içeriği bozulmuş ve simülatif duruma getirilmiştir. Simülatif duruma gelen bedenler arzu nesneliliğinden çıkmış, estetiğin ve modanın birbirine karıştığı göstergeler formuna girmiştir. Beden artık emek gücünün sömürülmesinden çok daha ötede emeğin nesnesi halini almıştır (Baudrillard, 2009, s. 167-174).

Bu noktada Baudrillard'ın ilk dönem yazılarında, bireylerin ihtiyaçlar çerçevesinde tüketici hale getirilmiş olduğunu, güdümlenen ve kendisine yabancılaşan Marksist düşünce geleneğine bağlı kaldığını söylemek mümkündür. Ancak sonraki dönem yazılarında Baudrillard için yabancılaşma olgusu boyut değiştirmektedir. Yani insanın olaylara ve kendisine yabancılaşmasını sebep olan etmen üretim, üretim aygıtları ya da emek değil kitle iletişim araçları olmuştur. Kitle iletişim araçları öznelere hipergerçekliğe iterek kendine yabancılaştırmıştır. Bahsedilen son dönem yazılarında simülasyon sistemi üzerinden öznenin yabancılaşması söz konusudur. Çünkü ileri teknolojinin eserleri ile insan hem bedenine hem kendi içine yabancılaşmıştır. Yeniden sonsuz üretimin etkisi ile toplumdan içsel olarak uzaklaşmış olan özne iletişim ağları ile dışsal olarak da uzaklaşacaktır (Baudrillard, 2002b, s. 176). Öznenin kendisine yabancılaşmasını hipergerçeklik sayesinde ileri boyuta taşıyan teknolojik ilerlemeyle insan gölgesinden dahi uzaklaştırılıp belirsizliğe yaklaştırılmaktadır (Baudrillard, 2006, s. 86-87). Bireyin artık kendi gölgesiyle değil saydamlıkla kavga etmesine sebep olan teknolojik ilerleme, iletişim ve bilişim aracılığıyla, gerçekliğe karşı olumsuz etki bırakan *kusursuz cinayete* benzetmektedir (Baudrillard, 2006, s. 136). Baudrillard ekranın önünde saliselik acılar çeken, devrimini sokakta değil kayıt odalarında yapan öznenin inşa ettiği sanal dünyada kendine ait bir anlam bulamayacağını savunmaktadır (Baudrillard, 2006, s. 41). İleri teknoloji ile kendi sanal görüntülerinin ve biyolojik kopyalarının gerisinde yok olmakta olan öznelere, gölgelerin bedenlerini yansıttığı ve bedenlerin gölgenin gölgesinden farklı bir şey olmadığı kısacası herhangi bir kişinin gölgesinin bulunmadığı bir gölgeler krallığı kurarlar. Bu krallıkta

özneler hem dışsal hem de içsel olarak bir anlamsızlık yaşamaktadırlar (Baudrillard, 2006, s. 49-50). Kökten bir yabancılaşmanın olduğu günümüz dünyasında metanın mantığı emek süreçlerini ve maddi ürünleri değil, insani ilişkileri ve kültürü denetlemeye alarak ilerlemektedir.

Baudrillard öznenin anlam kaybını kimlik ve yabancılaşma olgusu üzerinden ele almakla beraber kimlik ve yabancılaşma unsurunun yanında getirdiği değersizleşme duygusundan da bahsetmektedir. Şöyle ki; modern çağın öznesi, tarihinden ve bütün tarihsel değerlerinden koparak öncelikle ahlaki alanda olmak üzere her alanda menfaatlerine uygun köksüz ve anlamsız menfaatler uydurmaktadır. Yaşanan bu evre öznelerin parçalanmasına, köklerinden kopmasına ve yalnızlaşmasına sebep olmaktadır. Özüne yabancılaşan ve yalnızlaşan özne, modern tüketim dünyasında bulunan yarış, başkasının kaybını kendisi için kazanç sayan ilerleme anlayışı, menfaatçilik ve ihtiras ile bencilleşmiştir. Bencil duruma gelen tüketim öznesi, Baudrillard'ın ifadesiyle tüketimin bireye sunduğu refah ve bolluğa birey yalnızca kendisi sahip olduğunda zevk alırken; başkalarıyla bölüştüğünde acı duymaktadır (Baudrillard, 2016, s. 22). Menfaati doğrultusunda benim için iyi olan iyidir düşüncesiyle her şeyi sakıncasız hale getiren tüketim öznesi pek çok şeyi başkalarından daha önce sahip olmaya çalışmaktadır. Bu noktada öznenin hayatı kıskançlık ve korkuyla sonu olmayan bir huzursuzluk içerisinde herkesi yenilmesi gereken bir rakip olarak görerek geçecektir (Fromm, 1997, s. 30).

Baudrillard'ın düşünce sisteminde öznenin, tekniğin ve teknolojinin aşırılığına varması sonucunda kendi anlamını kaybetmesine benzer bir şekilde, modern bilimle beraber teknoloji unsurunu da tartışan Heidegger'e göre teknolojinin özünde "çerçeveleme" mantığı yatmaktadır. Bu düşünceye göre modern tekniğin özü var olanları elinin altında toplamak, sistemleştirmek ve kategorileştirmektir. Bu sebeple, özne yönlendirilmiş ve düzenlenmiş olarak, ortaya çıkmış olanı takip etmek ve izlemek durumunda kalmaktadır (Heidegger, 1998, s. 33). Bundan böyle özne çerçevelemenin verdiği sınırlama ile Varlık'a yabancılaşmıştır. Varlık'a meydan okumanın sonucunda Varlık'tan yabancılaşan özne çerçevelemenin tutsağı olmuştur. Ayrıca modern özne kendi varlığını da çerçevelemenin neticesinde kendini

tanıyamaz duruma gelmiştir. Özne hem varlığa hem kendisine yabancılaşmıştır. Heidegger'e göre çağdaş özne, tekniğin ve çerçevelemenin etkisinden kurtularak kendi varlığına ve Varlık'a geri dönerek ikisini de araçsız bir şekilde anlamalı ve kavramalıdır. Demek oluyor ki özne, tekniğin özünü anlamının yanında tekniğin tutsağı olmaktan kendisini kurtarmalıdır (Çüçen, 2003, s. 178).

Baudrillard gerçeğin ortadan kaybolma şekliyle öznenin ortadan kaybolma şeklini birbirine benzetmektedir. Ona göre gerçek manada öznenin ortadan kaybolduğunu söyleyebiliriz. Bu kaybolma sorumluluk, özgürlük, irade ve özümleme süreci etmeni olan öznenin, kökenden yoksun özneler faydasına ortadan yok olma biçimidir (Baudrillard, 2012, s. 33). Bunun gibi bir özne ruhsal anlamlar taşımayan, bilinçten yoksun yalnızca et yığını halinde durabilen özne olacaktır. Baudrillard, modern dönemin öznellik tartışmalarının bakış açısının anlamsızlığını ortaya koymaya çalışarak bu anlamsızlığı gün yüzüne çıkarmak için önemli ölçüde çaba göstermiştir. Ona göre içinde bulunduğumuz evrenin belirsizliğini duyurma işi, modern dönemde olduğu gibi eleştirel aklın değil; fonksiyonuyla yapay evreni yansıtan nesnenin işlevidir (Baudrillard, 2014a, s. 38).

3.3. Jean Baudrillard Açısından Gerçeklik Bağlamında Nesnenin Anlam Kaybı

Baudrillard bütün düşünce serüveni boyunca nesnelerin düzeni üzerine yoğunlaşmıştır. Onun düşünce sisteminde nesneyi merkez nokta almasının sebebi özne egemenliğinin karşısında nesnenin çok seçenekli bir perspektif oluşturabileceği düşüncesidir. Bu bakış açısında yaşanan dönemin yoğun etkisi bulunmaktadır. Nitekim 1950'li senelerden sonra üretimin önemini yitirip tüketimin önem kazanması kaçınılmaz olarak nesnelerin daha farklı bir inceleme ile ele alınmasını gerektirmiştir. Fakat Baudrillard bu noktada imal edilen nesnelere ziyade nesnelerin ortaya çıkarmış olduğu söz dizimsel ilişkilere ve göstergeler sistemine önem vermektedir (Baudrillard, 2005a, s. 17). Baudrillard'a göre değişim değeri, kullanım değeri gibi kavramların konuşulduğu günümüz iktisat düzeninde nesnelere akla uygun ve makul bir dünyaya göndermede bulunmamakla birlikte nesnelerin kendi aralarında oyun oynama şekilleri mevcuttur. Onun için nesnelere kendi içlerinde

tutku yüklüdür ve özneleri de bu tutkuya köle kılmaktadır. Bunun yanında nesne aktif konumda bulunduğu için kendisine ilişkin hürriyet dünyasında kendisine hakimiyet kurmaya çabalayan öznenin zamanı geldiğinde intikam alma gücüne sahiptir. Bu bakımdan nesnelere asla pasif, dilsiz ve kendilerinden faydalanılabilecek şeyler olarak algılanmamalıdır (Baudrillard, 2005a, s. 18).

Öznenin baskınlığından ve hakimiyetinden daha çok nesnenin özneye karşı sahip olduğu kesin başarıyı kötülük ilkesiyle duyurmak gerekmektedir. Peki bu durum nasıl yapılacaktır? Baudrillard için bu yakışsız duruma kendi silahıyla karşılık vermek gerekmektedir. Yani artık doğru olandan daha doğru olana karşı yanlıştan daha yanlışla, gerçek olandan daha gerçek olana karşı sahteden daha sahte olanla, görünen karşısına saklanana karşı gizli olandan daha gizli olanla yani sırla cevap verilmesi gerekmektedir (Baudrillard, 2011, s. 7).

Nesnel illüzyon, bütün gerçeklik ve bilgilerin doğru kabul görmesinin imkansızlığıdır (Baudrillard, 2006, s. 74). Güncel olarak değerlendirildiğinde bilimin mevcut hali bu şekildedir; özne ve nesne arasındaki ayrım aşırı görüngüler düzleminde ve mikroskobik görünümde geçerliliğini kaybetmektedir. Genel olarak bakıldığında bütün bilimsel çalışmalar öznenin nesneye hükmetmesi ile ilerlemiştir. Ancak herhangi bir bilim nesnenin paradoksal bir görünüm arz ettiğini, karmaşılaştırıldığını, yanılttığını, gizlendiğini incelememiştir. Bu durumda nesnenin özneyi keşfetme olasılığı gülmece konusu yapılırken, öznenin nesneyi keşfetme olasılığında bir değer atfetme mevcuttur. Özneler genel durumda nesnenin tahlilini güzel bir sonuç olarak görmüş, özel durumda ise nesneyi göstergeler kapsamına iteleyerek sistemsal bir ideoloji oluşturmuştur. Baudrillard için değeri yitirilmiş nesnelere etkisinden, öznelere yitiren nesneye doğru bir süreç yaşanmaktadır. Ahlak görüşümüzde bile özne yerine nesne konulmaktadır. Dolayısıyla artık özneler dünyaya değil, dünya öznelere egemen konumdadır (Baudrillard, 2006, s. 90-92).

Özneler mi virüsleri yoksa virüsler mi öznelere keşfetmiştir? Baudrillard bu soruyu yanıtlarken bilgi sahasının da genişlemiş olduğunu göz önünde bulundurarak öznelere virüsleri bilgi aracılığı ile keşfetmiş olduklarını vurgulayarak, virüslerinde öznelere dünyasını irdeliklerini ve keşfettiklerini savunmaktadır (Baudrillard,

2002b, s. 134). Bu durum öznenin nesneyi irdelerken nesnenin de özneyi irdelediğinin göstergesidir. Artık öznenin gizemi değil nesnenin gizemi mevcuttur (Baudrillard, 2006, s. 97). Önceden minimum seviyede var olma savını taşıyan nesnenin artık maksimum varlığı gözükmemektedir. Makineleşmenin ve sanayileşmenin hakim olduğu aşamada artık nesne ve öznenin birbiriyle var olduğu eleştirel boyutun ötesinde; nesne ve öznenin birbiriyle yok edildiği çelişkili bir boyuttan bahsedebiliriz (Baudrillard, 2006, s. 103).

Özneler kendilerini biçimlendiren dünyayı görmeksizin, dünyayı biçimlendirdiklerini düşünmektedir. Baudrillard için yapılması gereken öznenin egemen olduğu düşünce yapısından ayrılarak nesnenin egemen olduğu düşünce yapısına geçmemiz gerekliliğidir. Çünkü öznenin hakim olduğu düşünce sistemi entelektüel bir yanılgıdır. Bugün nesne, öznenin kendisini edilgen kılmaya çalıştığı her anın intikamını almaya çalışmaktadır (Baudrillard, 2005a, s. 97).

3.3.1. Tüketim Toplumu

Tüketim toplumu kavramının 1980'li yılların ilk dönemlerinde doğarak bugüne kadar gelen zaman dilimi içerisinde neredeyse her gün sıkça kullanıldığını işitmekte ve görmekteyiz. Baudrillard için ise tüketim toplumu; tüketime toplumsal bir alıştırma toplumu ve tüketimin öğrenilmesi toplumdur yani bilinmeyen üretim güçlerinin bilinmeye başlanması ve verim taşıyan ekonomi sisteminin tekeli bir biçimde tekrar düzenlenmesiyle orantılı olarak özgül ve yeni bir toplumsallaşma stilidir (Baudrillard, 2016, s. 87).

Tüketim toplumu çoğunlukla üretim araçlarının özel mülkiyetine sahip olunmasına ve bu araçların kar amacıyla işletilmesine dayanan kapitalizm ile beraber anılmaktadır. Kapitalizm ile beraber yaşamsal gereksinimlerin çok daha ötesinde tüketmekten zevk alan yeni bir tüketiciden ve yeni bir toplumdan söz edilmeye başlanılmıştır. Yani kapitalizm, tüketimi, hayati gereksinimleri gidermek için uygulanan bir olgu olmaktan çıkarmıştır. 1980'li yıllardan sonra postmodern tüketim olarak anılan tüketim kavramında yalnızca nesnelere değil nesnelere temsil eden semboller ve görsel semboller de tüketilmektedir. Bu yeni toplumda öznelere, ihtiyaçlarını gidermek amacıyla satın almaktan ziyade, fiyatını ödemediği nesnelere

üzerinden kendilerini anlatmakta ve bu nesnelere üzerinden toplumda kendine bir yer edinmektedir (Baudrillard, 2016, s. 64-65).

Baudrillard *Tüketim Toplumu* eserinde, bugün alışveriş merkezlerinin öznelere bolluk sunarak, toplumları tüketime özendirilmesinden, sergilenen konserve besinlerden, hazır giyim eşyalarına varana kadar birçok nesneyi toplu olarak bulundurmasından ve bu büyümlü vitrinlerin ağız sulandırıcı olduklarından bahsetmektedir. Burada dikkat çeken nokta ürünlerin nicelik bakımından çokluğu değil, bu vitrinlerin yokluk hissiyatından ne kadar uzak olduğudur. Bu vitrinlerin önünden yürüyen özne adeta bolluk, huzur ve rahatlık ülkesinde yaşamaktadır. Burada bir şeylerin birilerine yetmemesine, hiçbir şeyin bitmesine olanak yoktur ve özneler sunulan sonsuz bütünden birer parça edinerek mutlu olmaktadır (Baudrillard, 2016, s. 22). Bahsedilen yönüyle bakıldığında bugünün öznesine tüketim aracılığıyla sahte mutluluk enjekte edilmektedir. Üretimde, tüketime olan istek ile beraber hiç kullanılmamış güçler kazanarak istenen en iyi sonucu vermektedir (Baudrillard, 2016, s. 95).

Baudrillard'ın tüketimi ele almasında ki ayırt edici faktör onun nesnelere işaretler olarak bakmasıdır, maddi şeyler olarak değil. Baudrillard bir nesnenin tüketim nesnesi olabilmesi için o nesnenin ilk olarak bir işaret olması gerektiğini vurgulamaktadır (Baudrillard, 2010, s. 201). Burada Baudrillard'ın anlatmak istediği asıl nokta esasında herkesin metalar aracılığıyla işaretleri tüketiyor olduğumuzdur:

Vitrin, reklam, üretici firma ve burada temel bir oynayan marka parçalanmaz bir bütün, bir zincir gibi bu anlamın tutarlı, kolektif vizyonunu dayatır; sıradan nesnelere değil, gösterenleri birbirine bağlayan bir zincir gibi her nesne daha karmaşık bir üst-nesne olarak diğerlerini gösterir ve tüketicuyu bir dizi karmaşık tercihe götürür (Baudrillard, 2016, s. 18).

O halde Baudrillard için önemli olan bir şeyin satın alınma sürecinden daha çok, tüketicinin alacağı nesneyi diğer nesnelere farkı kılan kodlar aracılığıyla karar verdiği, işaretler ile ilgili düzenleme sistemidir. Bu görüşün örneğini, bir çanta satın alma sürecinde izleyebiliriz. Sonuçta bütün çantalar basit bir kullanışı yerine

getirmektedir. Öyleyse, modanın büyük, omuz çanta ürününe saplantısı ile yeterli büyüklüğü olan sıradan bir sırt çantası ürünü arasında neden ve nasıl bir ayrım yaparız? Baudrillard'a göre, öznelere sunulan çok çeşitlilikte nesnelere arasında seçim yaparken, nesnelere neyi işaret ettiklerine bakarız ve bunu belirleyende nesnelere arasındaki ilişkilerdir. Bir çantanın değerinin ona harcanan emek ve malzeme maliyetinden yahut eşya taşıma işlevi belirlenir öge olmaktan çıkmış, içerdiği toplumsal anlam ve değerin belirlenişini kullanım döngüsü ve üretiminden kopmuştur. Nesne olarak çantanın anlamı ve önemi toplumsal değerler kodunun bir parçasını oluşturan diğer unsurlarla beraber türetilmektedir (Baudrillard, 2016, s. 91). Bu noktada, bir nesnenin değeri kendisine içkin değildir yani öncesinden var olan bir anlamı yoktur. Nesnelere işaretler zinciri içerisinde farklı öğelerle sirkülasyona girer ve öznelere göstergelerin uzaklığından tüketilmektedir (Baudrillard, 2016, s. 26).

Tüketim toplumu Baudrillard'ın belirttiği gibi işaretler ve kurallar sistemiyse, böylesi bir sistemin dışında kalan her şey yine tüketim mantığı içerisinde ve bu mantığa alternatif olarak "tüketim karşıtlığını" oluşturacaktır. Etik öğelerle uyuşmadığı düşünülen nesnelere kullanmamak ya da ikinci el nesnelere kullanmak yoluyla hem tüketim yaparken aynı zamanda eleştirel tüketim yapmış oluruz. Yani eleştirel tüketim de tüketim toplumunu ortaya çıkaran muhteşem örgütlenme sisteminin parçasıdır (Toffoletti, 2014, s. 81).

Tepeden tırnağa aynı sistemin parçası olarak görülen başka bir alan ise küresel ısınma gibi tüketimle ters orantılı bir ilişki içinde olan unsurların refah ve kalkınmayı yükseltmeye yönelik hale getirilmesidir. Baudrillard tüketim toplumunda kullanım sonrasında kalan artıkların pozitif yönde bir işlevi olduğunu düşünmektedir ve durumu şu örnekle açıklamaktadır: Paris'te havanın son 50 yılda %30'luk bir oranda aydınlığını kaybetmesi muhasebecilerin gözünde önemsiz bir tortuldur. Fakat bu kayıp geniş ölçüde bir ampul, aydınlatma pencereleri ve elektrik enerjisi masrafına sebebiyet verirse bu durumlarda %30'luk oran var olur dolaysız bir şekilde toplumsal zenginlik ve üretim artışı olarak mevcudiyet kazanır (Baudrillard, 2016, s. 38). Yani tüketim toplumu kendisine ait olumsuz yönlerinden dayanak alarak, gelişmek için bu yönlerini de beslemektedir. Baudrillard için hava kirliliği gibi sebepler tüketim ve

üretim döngüsünde anlamların, değerlerin ve farkların üretiminde olumlu bir fonksiyon üstlenmektedirler (Baudrillard, 2016, s. 41).

Baudrillard'a göre öznenin kendisini tanımlamada tüketim alışkanlıkları etken bir rol oynuyor gibi görünse bile çok daha derine inildiğinde öznenin değer sistemini bile kodlar yönetmektedir. Evrende öznenin bir birey olarak var olabilmesi için benimsediği düzene içkin olarak var olan kodlar ve kurallarla yaşamayı öğrenmesi gerekmektedir. Bunun yanında öznelere tüketme isteği çağdaş kapitalizm tarafından oluşturuluyor olsa da tüketen öznenin bu süreçte tamamen pasif durumda olduğu veya tüketmekten duyduğu zevkin gerçek olmadığı söyleyemeyiz. Baudrillard'a göre gereksinimler sistemini yaratan üretimdir ve bu düzen içerisinde öznelere belirli nesnelere seçmek, almak ya da geri çevirme gücüne sahiptir. Tüketim çağını öncekilerden ayıran, anlam ve kimliğin simge sistemi ve kültürel işaret aracılığıyla ediniliyor olmasıdır (Baudrillard, 2016, s. 86).

Günümüz toplumunda öznenin nesneye dair bir ihtiyaç oluşturmasında ve öznenin tüketim isteğini beslemesinde sanal alanın merkezi bir rol oynadığı şüphe götürmeyen bir gerçektir. Bu gücü elinde bulunduran sanal alan toplumların düşünce sistemlerini belirlerken aynı zamanda tüketim anlamında kitleleri istediği gibi yönlendirmektedir. Sanal alan moda, reklam haber gibi belirli olgularla bir anlamlar haritası sunarak öznenin tüketim ve beğeni şeklini belirlemektedir.

3.3.2. Reklam ve Anlam İlişkisi

Baudrillard'ın modern dönem ve sonrasında ki semiyotik ve toplumsal olaylara karşı fikirlerini geliştirmek üzere müracaat ettiği reklam gündelik yaşamın bir başka yönüdür. Baudrillard çalışmalarının pek çok yerinde reklamın, bir nesneye dair tanıtımının ötesinde, reklamın tüketim toplumunda işleyişini anlamlandırmaya çalışmaktadır. Baudrillard için reklam, yalnız tüketimle olan bağlantısıyla değil kendisi de tüketilecek bir nesne duruma geldiği için nesnelere sisteminin tamamlayıcı bir parçasıdır (Baudrillard, 2010, s. 164).

Baudrillard *Nesnelere Sistemi* başlıklı eserinde modern dönem reklamcılığın, toplumsal düzenin ifade edilmesi, toplumsal anlamın oluşması ve sürdürülmesiyle

ilişkili olduğunu savunmaktadır. Ona göre bu ilişki iki şekilde meydana gelmektedir. Birincisinde, reklamcılık güçlendiren, yatıştırıcı ve rahatlatan bir kişisel hitap tarzı kullanarak tüketiciyi mutlu etmeyi amaçlamaktadır. Baudrillard bu düşüncesini örneklemek için sandalye ve koltuk üretimi yapan Airborne adında bir firmanın reklamından bahsetmektedir. Burada reklamcı tüketicide “ahlaki güvenlik” duygusunu meydana getirmek için “bu şaheseri bundan böyle usta bir mobilya zanaatçısı yapamaz” şeklinde söylemlerle geleneğe de göndermelerde bulunarak sahte-bilimsel bir anlatım tarzını kullanmaktadır. Sandalye ve koltuklar güvenilir ve çağdaş olmakla beraber aynı zamanda tüketicinin kişisel ihtiyaçlarını karşılmasına uygun bir şekilde tasarlandığını göstermek amacıyla “sizin için üretilmiş” gibi ifadeler de kullanmaktadır. Bu şekilde öznelerin reklamı tüketirken kendilerinin de özel, önemli ve biricik hissetmelerini sağlamaktadır. Artık tüketicinin bu firmadan bir sandalye veya koltuk satın alıp almaması önemli değildir. Reklam zaten öznenin kendisini mutlu hissetmesini sağlamıştır. Reklamı bir hediyeye benzeten Baudrillard için nesnelere daima satılmakta olup yalnızca reklam hediye olarak verilmektedir. “Yap gitsin, siz buna değersiniz, kendine iyi bak, başınıza gelen en güzel şey” sloganlarıyla özneler reklamlara değil, reklamlar öznelere inanmaktadır (Baudrillard, 2010, s. 205-206).

Baudrillard için ikinci unsur; reklam her ne kadar tüketiciyi tatmin ediyor olsa da, tüketiciyi hüsrana da uğratmaktadır. Eğer ki reklamın fonksiyonu, gösterdiği şeyin yokluğuna dikkat çekmekse, öznelerin imgeleri tüketmesi heveslerini tatmin etmesini sağlayacak mıdır? Baudrillard bu konuda reklamın vaatlerini gerçekleştiremeyeceğini ancak bir imge ağı içerisinde diğer imgelere göndermeler yapabileceğini savunmaktadır:

“Aslında imge ve imgenin algılanma biçimi insanı somut nesneye değil, bir başka imgeye götüren en kısa yoldur. Keza insanın uykuya dalarken yarı bilinçli yarı bilinçsiz bir halde gördüğü imgeler gibi reklam göstergeleri de yarım yamalak izlenebilen imgelere benzemektedirler (Baudrillard, 2010, s. 216).”

Bu durumda reklamlar özneleri hem memnun ederek hem de hüsrana uğratarak toplumu düzenlemektedir. Tek tek bütün reklam imgeleri bilinçli bir biçimde

yorumlanmış bir metin olarak, evrenin daraltıcı ve iç bunaltıcı çok anlamlılığını açık seçik hale getirerek basitleştirmektedir. Fakat bu durum reklamın çok fazla sayıda yorumla açık oluşunu engelleyemez ve görüntü metninin anlamı daha da sınırlandırır. Reklam bir yandan özneyi satın almaya iterken diğer yandan özneyi durdurmaya çalışmaktadır. Bunun yanında reklam özneyi ihtiyacı olsun veya olmasın her şeyi arzulamaya iten bir sistem oluşturmaktadır. Ancak arzuyu bu metot ile gerçek anlamda özgürleştirmek kesinlikle mümkün değildir. Çünkü bu durum toplumsal düzeni yok edecektir. Rahatlama ve iç daralması gibi tepkilerin harekete geçmesiyle meydana gelen arzunun imge düzeyinde belirli ölçüde özgürleştirildiğinden bahsedebilir. Sınırı olmayan bu özgürlük düşsel bir haldir. Sonsuz düşsel bolluk evreni birileri tarafından yönlendirilmektedir. Yani tüketim toplumu ödüllendirici olduğu kadar aynı zamanda baskıcı da bir sistemdir. Reklam imgeleri ve söylevleri, baskıcı gerçeklik ögesini haz ögesinin merkezine yerleştirerek bu iki süreci birlikte algılamamızı sağlamaktadır (Baudrillard, 2010, s. 217-218).

Baudrillard için neyin reklamının yapıldığından ziyade reklamın yapılış şekli önemlidir. Radyo ve televizyon reklamcılığının reklamları gelişi güzel gibi görünen bir biçimde bir araya getirme, parçalama ve iletme şekli öznelerin bir reklamı diğer reklamlarla beraber tüketmesi anlamına gelmektedir. Onun için reklam, mesajı nasıl aldığımız ve devamında nasıl yorumladığımızı gösteren bir araçtır. Yani reklamın işlevi ne yayın biçimiyle ne içerikle ne ekonomik, psikolojik amacıyla ne de izleyicisiyle alakalıdır. Burada pastanın büyük tarafı bir nesneden diğerine, bir göstergeden diğerine, bir tüketiciden diğerine göndermede bulunan araç mantığına aittir. Reklamlar öteki işaretlerle beraber göstergede bulunduğu herhangi bir şeyi iletmeyi ve anlam sunmayı bırakacaktır (Baudrillard, 2016, s. 157).

3.3.3. Haber ve Anlam İlişkisi

İmgeler çağına geçişle birlikte, her gün daha çok bilgi ve haber üretilmesine karşın anlamda gerçekliğin örtülmeye çabalandığını da görmekteyiz. Baudrillard bu noktadaki ters orantıyı açıklarken üç hipotezden bahsetmektedir:

İlk hipoteze göre; haber bulunduğu sistem ölçüsünde anlam üretmekte fakat bütün alanlarda karşılaşılan anlam kaybını önleyememektedir. Kitle iletişim

araçlarıyla özne topluluklarına istediğiniz ölçüde içerik ve mesaj gönderseniz dahi anlamın yok oluş sürati yayılma süratinden çok daha hızlıdır. Öyleyse mevcut iletişim araçları anlamın devamlılığı hususunda eksik kalacağından devreye ek iletişim araçlarının koyulması gerekecektir. Ek iletişim araçları sonsuz miktarda arttırılabilen yasal izinli araçlar olabileceği gibi korsan yayın yapan iletişim araçları da olabilir (Baudrillard, 2014b, s. 110).

İkinci hipoteze göre ise; anlamın haber ile haberin anlam ile hiçbir bağlantısı yoktur. Bu sebeple haber başka biçimde bir model tarzıdır ve anlam ve haber arasında bir ilişkiden söz edilemez. Shannon-Weaver modeli olarak bilinen bu varsayımda iletişim dünyası sadece araç olarak görev yapmaktadır. Haber yalnızca teknoloji aygıtıdır ve herhangi bir anlam içermemektedir. Daha doğru bir anlatımla öznenin haberden aldığı anlam genetik kodlar gibi bireyseldir. Her özne kendisine göre anlam oluşturmaktadır. Bu düşünceye göre haber enflasyonuyla anlam deflasyonu bağlantısında kesinlikle bir anlam ilişkisinden söz edilememektedir (Baudrillard, 2014b, s. 111).

Üçüncü hipotezde ise; haber enflasyonuyla anlam deflasyonu arasında zorunlu bir ilişki mevcuttur. Anlamın yitirilmesinde kitle iletişim araçlarının doğrudan etkisi olduğunu savunan bu varsayıma göre mesaj ve araç arttıkça anlam kaybolmaktadır (Baudrillard, 2014b, s. 111).

Bütünsel olarak bakıldığında iletişim araçlarının yolladığı ileti ve içerik, mevcut sistem tarafından bireylerin zihinlerine işlenmektedir. Sistem öznelere iletişim araçlarıyla ilgilenmenin zorunlu olduğu fikrini dayatmaktadır. Kapitalist düzenin süratli bir biçimde gelişmesi sonucunda oluşan artı değer kavramında olduğu gibi haber de süratli bir şekilde ilerleyen anlam sirkülasyonunu sağlamak mecburiyetindedir (Baudrillard, 2014b, s. 111). Toplumsal katılım anketlerinde öznelerin bir konu veya bir olaya ait gerçeklikleri önceden tahmin etmeleri şahsi iradeyi yansıtmaları değil; öznelerin kendi değerlerini ve düşüncelerini bozan müstehcenliktir. Yüksek miktarda haber bombardımanına tutulan toplum mahremiyetsizleşmiştir. Röntgencilik ve müstehcenliğin bulunduğu haberlerde kültürel ve ahlaki değerler gizliliğini kaybetmiştir. Dolayısıyla anlam üzerine

herhangi bir durum oluşmamaktadır (Baudrillard, 2014b, s. 111). Bu sistem sürekli kendine dönen bir mantıkta sürecektir; gönderici ve alıcı arasında ki mesafeler yok olacak, neden ve sonuç ilişkisinin ortadan kalkacaktır (Baudrillard, 2015a, s. 130). Bu durumda haberin anlamsızlığı işlemesi hem etik, kültür, toplum gibi alanları ortadan kaldırmış hem de kendi ürettiği içerikleri izole etmiştir. Baudrillard'a göre bunun iki nedeni vardır:

İlk olarak haber bir anlamı üretmek ve onu takdim etmek yerine, anlam üretme oyunu içerisinde boğulmaktadır. Haberin bu mantığı simülasyon düzenine benzemektedir. Açıklamak gerekirse; simülasyon düzeninin hem gerçekliği hem de anlamı meydana getirme noktasında hiper-gerçek ve hiper-anlam oluşturması gibi haberde; dinleyiciyi yönlendirmeyen karşılıklı konuşmalar, konuşma hakkı vermeler, izleyici telefonları, her türlü katılma biçiminden yararlanma, konuşmayanlara şantaj yapma “yani bu sizin sorunuzun haber demek siz demektir ” gibi anlamdan yoksun ifadelerle sürdürülebilir hale getirmektedir. Simülasyon haline gelen haberi canlı tutabilmek için mevcut sistem güçlü bir enerji harcamaktadır. Burada hedef gerçeklikten ve anlamdan mahrum olan simülasyon mantığının sürdürülmesini sağlamaktır. Baudrillard için sonuçların bu noktaya gelmesinde simülasyon mantığının mı iletişimi yok ettiğini sormak yararsızdır. Neticede haber ve anlam gerçeğe son vererek hipergerçekliğin yani gerçekten daha gerçek bir durumun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. (Baudrillard, 2014b, s. 112).

Herhangi bir gerçeklik üstlenmeyen sistem sürekli gösterge ve imge üreterek daha gerçek görüntüsü vermeye çalışmaktadır. Bu görüntü sonucunda ortaya çıkan haberlere inanılmakta ve özneler tarafından bu haberler kabul görmektedir. Baudrillard için bu inanç şekli eski toplumlarda inanılan mitler gibi karmaşıktır. Zira özneler mitlere hem inanmazlar hem de inanırlar. Bu konuyla ilgili özneler kendini sorumlu tutmadığı için mitin düşünme şeklini sorgulamazlar. Örneğin; “Yalan söylediklerini biliyorum ama sanırım o kadar da değildir.” şeklinde düşünürler. Sistemin özneleri içine hapsettiği anlam ve iletişim simülasyonuna özneler bir tür ters simülasyonla karşılık vermektedir (Baudrillard, 2014b, s. 113).

İkincil olarak; iletişimin anormal formatlara ulaşan görüntüsü, haberin sürekliliği ve çok anlamlılığı toplumsal yapının çürümesini engelleyememektedir. Haber, toplumsal olanı ve anlamı iletişim teknolojisindeki yeniliklerle değil, anlam kaybına yol açarak sunmaktadır. O halde medya teknolojisinin amacı toplumsallaşmayı sağlamak değil, kitleler içerisinde toplumlumu eritmesidir. Bu bakış açısında iletişim aracı anlam içeriğini yutmaktadır (Baudrillard, 2014b, s. 113).

Bugünün öznelinin birbirlerinden uzaklaşma hızı, özgürleşme hızının dışında bir hızla meydana gelmektedir. Salt uzaklaşmanın olduğu günümüz dünyasında mesajlar gönderilmek ve geri alınmak için fazla bir zamana sahip değildir (Baudrillard, 2002a, s. 113).

Arkaik toplumlarda öznelinin inandığı ideolojiler ve nesnelere vardı. Bugün ise ideoloji ve nesnelere yerini aşkınlıklara dayalı, her şeyi alıp içinde eriten ve anlamı değiştiren haberler almaya başladı (Baudrillard, 2011, s. 172). Simülasyonun arka planında müthiş bir inançsızlık, belirsiz bir duyarsızlaşma, toplumsal bütün referansları inkar ve çelişki bulunduğundan dolayı bundan böyle öznel haberin bir gerçeklik olduğuna inanmamakla birlikte inanmış gibi görünen toplumlar haline gelmiştir (Baudrillard, 2011, s. 173). İletişim öğelerinin bir değer ilkesi olduğu inkar edilmez fakat bu değerler gönderilebilir, anlamlandırılabilir ve paylaşılabilir niteliğe sahip değildirler. Bu değerler yalnızca dolaşıma sokulabilme niteliğine sahiptirler. Burada bahsedilen, haberlerde bulunan hem anlamın hem mesajın görüntüden diğer bir görüntüye, ekrandan diğer bir ekrana aktarılmasıyla sahip olunan katma değerdir. Salt bir dolaşım mantığının varlığını sürdürdüğü değerlerde yalnızca sayısal mantığın tepkisel durumu olacaktır ve bu değer iletişim öğelerinin sahip olabildiği tek değerdir (Baudrillard, 2004b, s. 39).

Baudrillard'a göre tarihin sonu düşüncesine neden olan en önemli etken haber mantığının çarpıklığıdır. Zira haberler olayların anlamlarını değiştirmekte, tarihle olan ilişkisini koparmakta ve canlı yayın mantığında sanal çekim platformu oluşturarak olayları değersizleştirmektedir. Böylesi bir düzenekte olaylar gerçeklikten bağımsız duruma gelmektedir. Demek oluyor ki olaylar eş zamanlı bir biçimde üretilip, dağıtılıp, tüketilmektedir. Genellikle haber ekiplerinin felaketlerin

hemen ardından ve ilk yardım ekiplerinden daha önce olay yerine ulaşarak konuyu haber haline getirmeleri olay olmadan olayın tarihsel durumuna gelmesi anlamına gelmektedir. Baudrillard tarihin sonundan söz ederken yalnızca tarih alanını ifade etmek için kullanmamış mevcut bütün alanların özünü yitirerek sahteleşmesini tarihin sonu düşüncesi içeriğine dahil etmiştir. Sistem olayları istediği şekilde yönlendirmekte, hipergerçeklikle tarihi istediği biçimine koymakta ve asla rastlantı durumuna müsaade etmemektedir. İletişim araçları öznelere tarihsel olayların hatırlanması gerekliliği hususunda baskı yaparken eş zamanlı olarak söylemleri çarpıtarak esasında bu olayların gerçekliğini yutmuştur. Peki olayları doğrulamaya gerek var mıdır? Baudrillard doğrulayıcı kaynakların iletişim araçlarına devredildiğini ifade etmektedir. Kolektif bilincin ve ahlaki vicdanın iletişim araçlarına devredilmesinden dolayı tarihin sonunun geldiğini söyleyebiliriz (Baudrillard, 1993, s. 160).

SONUÇ

Batı fikriyatının alt yapısını idrak etmede felsefeyi değerli bir aracı olarak kullanan Jean Baudrillard göstergelerden yola çıkıp genellemelerde bulunarak felsefi çözümler yapmaktadır. Baudrillard döneminin problemlerini anlamlandırmaya çabalayarak bu problemlerin nasıl bir ilişkiyle bağlantılı olduğunu kendine has tahlilleriyle ortaya koymaya çalışmaktadır. Baudrillard öncelikle klasik dönemin fikir insanları gibi kategorize edilmeyi reddetmekle beraber içinde yer aldığımız evrenin özelliklerini yansıtan modern dönemin paradigmasını sorgulamaktadır. Jean Baudrillard, Rönesans sonrası Batı fikriyatının ontolojik ve epistemolojik anlayış biçimlerini gerçekçi bir şekilde kritik etmiş, hayatını sürdürdüğü evrende bu hüviyetin var olduğu şartları yitirdiğini önemle belirtmiştir. Bu minvalde Baudrillard'ın metodunu çağdaş düşünürlerden farklı kılan unsur, içinde varlığımızı sürdürdüğümüz dönemin problemlerini modern dönemin düşünce ve kavramlarıyla sonuca ulaştıramayacağımız olgusudur. Baudrillard kendisini farklı kılan bu unsurla modern döneme nasıl geçiş sağlandığını ve bu geçişte nelerin kaybedildiğini öncelikle idrak ederek ardından postmodern durumu dönemin yeni problemlerini kendi kavramlarıyla açıklamaya çalışmaktadır. Onun için postmodern durumun öznesinin, modern tekelci evrensel hakikat ardında koşması artık anlamsız bir çabadan ibarettir. Zira Baudrillard düşünce sisteminde izlediği yol ile artık gerçekliğin yok olduğuna inanmaktadır.

Jean Baudrillard'ın düşüncesine göre toplumsal makineleşme aracılığıyla asıl olanın sürekli yeniden üretime girmesi ortaya asıl olana benzeyen şeylerin çıkmasına sebep olmuştur. Bu durumun devam etmesi beraberinde benzetilmiş olanın asıl olanı ele geçirmesi halini almıştır. Baudrillard'ın terimleriyle açıklayacak olursak, simülasyon gerçeği öncelikle ele almış ardından gerçeğin yerini almıştır. Ona göre arkaik toplumlarda gerçek ve sahte, gerçek ve hakikat arasında ayırım mevcut olduğu için bu toplumlar yaşadığımız topluma göre daha güvenilir toplumlardır. Yaşanılan evrende simülasyonla birlikte gerçek yok olduğu için artık neyin “*muş gibi olduğunu*” anlamak mümkün değildir. Böylesi bir düzende tarihten sinemaya, sanattan felsefeye varıncaya kadar her alan simülasyona ve hipergerçekliğe hizmet etmektedir. Bu evrende *şeyler* sürekli bir abartı ve yineleme ortamında yani “*hiper*” durumdadır.

Bütün her şey kendisine hüviyet kazandıran ilk gerçekliği aşmaktadır dolayısıyla özneleri ve toplumsalı canlı tutan karşıtlıklar da kaybolmaktadır.

Baudrillard gerçeklik alanının modern çağda geride bırakıldığını bundan böyle gerçekliğin bilgisine ulaşmamızın zor olduğunu gerçeklik alanının yerini hiper-gerçeklik aldığını savunmaktadır. Hiper-gerçek alanda bilginin, bilmenin ve hakikatin zor olduğunu savunan Baudrillard zaman içerisinde yaptığı çözümlenelerde kavramlarını epistemolojiden uzaklaştırarak toplum teorisi kavramlarıyla çalışmaya başlamıştır. Bunun sebebi ise Baudrillard'ın gerçeklik ve hakikati, özne ve nesne ilişkisinin ürünü olarak ele almamasıdır.

Baudrillard, simülasyon kavramıyla 2000'li dönemlere ilişkin bir durum tahlili yapmaktadır. Simülasyon kavramını ortaya koyarak gerçekliğin katledildiğini vurgulayan Baudrillard günümüzde gerçek olarak tanımlayabileceğimiz hiçbir şeyin kalmadığını vurgulamaktadır. Ona göre var olan her şey gün geçtikçe aşırılaşmaktadır. Bunun sonucunda öznelerin bir daha asla tersine çeviremeyeceği bir süreç başlamaktadır. Günümüz dünyasında hemen her şeyin bir eş değerinin bulunması anlamın ortadan kalkmasına sebep olmaktadır. Bu durumda özneler sürekli yeniden üretimle gerçekliğin kaybolduğu bunun sonucu olarak algılamının ve anlamın yok edildiği, dönüşüm ve değişimin mutlak olarak yaşandığı bir dönemde yaşamaktadır.

Baudrillard'ın inşa ettiği simülasyon sistemi, benim içinde çağımızın ayırıcı bir özelliğidir. Özneler, sürekli yeniden üretim yaparak zaman içerisinde kendi oluşturdukları karşısında hayrete düşmüştür. Fakat simülasyon Baudrillard'ın belirttiği gibi doğanın, hakikatin, insanın ya da evrenin sonu olmamalıdır. Baudrillard'ın bu durumdaki umutsuz bakış açısı desteklediğim bir düşünce değildir. Çünkü Heidegger'in ontolojik temelli teknoloji görüşünü incelediğimizde bir umut olanağını yakalayabilmekteyiz.

Heidegger, teknik bilimin ilerlemesiyle teknoloji sahasında ortaya konulan icatların zamanla üretilme amacının dışına çıkabileceği hususuna dikkat çekmek istemiştir. Yani pazara sürülen herhangi bir ürün öznelerin tüketim isteklerini

kamçılmaktadır. Böylece özneler sürekli daha yeni olanı ister hale gelmişlerdir. Ayrıca bir varoluşu da olan özne –Dasein-, pratik hayatında bu nesnelere çokluğu içinde kendini kaybedebilmekte ve özünü unutmaktadır. Herkesleşen birey böylesi bir anda varoluşunun anlamını kavrayarak kendini bulmaktadır. Bu nedenle insan teknolojiyi kullanmakta yahut kullanmamakta özgür olmakla beraber sorumluluk ve seçimleri kendisine bırakılmıştır. Sorumlulukla eyleyen Dasein, tekniğin özünün bilincinde olur.

Baudrillard sınıf çatışmalarının mevcut olduğu ve üretime dayanan dönemlerden farklı olarak, bugün hizmet ve iletişim sektörlerine önem verildiğini yani üretimden çok tüketimin hakim olduğu bir evrende yaşadığımızı vurgulamakla beraber modern dönemdeki temel ihtiyaçlarla, temelmiş gibi görünen ihtiyaçlar arasında bir belirsizlik olduğunu ifade etmektedir. Tüketimde –miş gibi görünen ihtiyaçlar statü sembolü ve sosyal prestij olarak gösterilerek ünlü markalara ait objeler yaygınlaştırılmakta ve lüks malların tüketimi arttırılmaktadır. Burada tüketim seçenekleri sonsuz ve sınırsız gibi görünse de kişinin bunlardan farklı olanı seçme olasılığı çok azdır. Çünkü birey sistemin onayladığı gerçeklikleri kendi gerçeklikleri şeklinde kabul ederek onaylamıştır. Onun için sistem her zaman her yerde çok güçlü ve egemen konumdadır. Sistem özne üzerinde egemenliğini öyle güzel kurmuştur ki bugün sisteme yapılan her türlü karşı çıkış zincirleme bir olumsuzluk yaratmaktadır. Batı dünyası bu yolu tutarak kendi oluşturduğu evrende insanları sessiz bir ölüm ile baş başa bırakmaktadır. Bu anlamda Baudrillard'a göre, oluşturulan bu simülasyon düzeni içerisinde özne hiçbir biçimde özgür değildir ve gerçek anlamda yaşamıyordur. Zira onun için var olmak özgür olmayı gerektirmektedir. Baudrillard'a göre öznelerin yeniden özgür olabilmeleri için, kaybettikleri düş gücünü geri kazanmaları gerekmektedir.

Baudrillard, teknolojinin egemenliğini sürdürdüğü simülasyon evreninin aynı zamanda hiper-medeniyet sisteminin oluşturduğuna önemle yer vermektedir. Zira bu sistem içerisinde özne ve nesnenin konumu yer değiştirmiş, pratik hayat içerisinde, özne nesnenin egemenliği altına girmiştir. Kendisinden söz edilen nesnelere, yani kitle iletişim araçlarında, görüntü artık gerçeğin kendisi haline geldiğinden imgenin

gerçeklikle ilişkisi kalmamaktadır. Dolayısıyla kitle iletişim araçları gerçekliğin, algının ve anlamın yok olmasına sebep olarak özneleri tahakküm altına almakta ve böylelikle yığınların oluşmasına liderlik etmektedir. Yığınlaşan özneler ise olup biteni sadece bir ekran üzerinden izlemektedir.

KAYNAKÇA

- Abandan, U. N. (1990). Modernizm - Postmodernizm. *Toplum ve Bilim* (48-49), 5 - 18.
- Adanır, O. (1997). *Eski Dünya'ya Yeni Bir Bakış*. İzmir: Eylül Yayınları.
- Adanır, O. (2008). *Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler*. İstanbul: Hayal - Et Kitap.
- Adanır, O. (2010). *Baudrillard*. İstanbul: Say Yayınları.
- Adanır, O. (2011). Teknolojik Gelişmeden Nesne Teknolojisine ya da Toplumsal Gelişme Nasıl Durakladı? *Özne Dergisi* (14), 7-11.
- Adorno, T. (2007). *Minima Moralia*. (A. Koçak, & A. Doğukan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Adorno, T. (2011). *Kültür Endüstrisi-Kültür Yönetimi*. (N. Ülner, M. Tüzel, & E. Gen, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akarsu, B. (1975). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akay, A. (1992). *Konular*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Aktay, Y. (2008). Kavramsal Açından Modernizm ve Postmodernizme Bakmak. *Hece Dergisi* (16), 8-17.
- Altun, F. (2006). *M. McLuhan ve J. Baudrillard'ın Medya Kuramlarının Kaşılaştırılmalı Çözümlemesi*. Yayımlanmış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan, A. (2006). *İlkçağ Felsefe Tarihi 2. Sofistlerden Platon' a*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bacon, F. (2012). *Novum Organum*. (S. Önal, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.

- Badiou, A. (2005). *Felsefe için Manifesto*. (N. Tutar, & H. Hünler, Çev.) İzmir: Aralık Yayınları.
- Badiou, A. (2006). *Sonsuz Düşünce*. (I. Ergüden, & T. Birkan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Baudrillard, J. (1984). Interview: Games with Vestiges . *On the Beach*, 19-25.
- Baudrillard, J. (1987). *Ectasy and Communication*. (H. Foster, Çev.) Washington: By Press.
- Baudrillard, J. (1993). *Baudrillard Live - Selected Interviews*. (M. Gane, & M. Arnaud, Çev.) London & Paris: Routledge.
- Baudrillard, J. (1995). *Kötüğün Şeffaflığı*. (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2002a). *Cool Anılar 5 (2004-2005)*. (A. Sönmezay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2002b). *Cool Memories III-IV*. (Y. Avunç, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2002c). *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*. (O. Adanır, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Baudrillard, J. (2004a). *Fragments: Conversations with François L'Yvonnet*. (C. Turner, Çev.) London & New York: Routledge.
- Baudrillard, J. (2004b). *Tam Ekran*. (B. Gülmez, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Baudrillard, J. (2005a). *Anahtar Sözcükler*. (O. Adanır, & L. Yıldırım, Çev.) Ankara: Paragraf Yayınevi.
- Baudrillard, J. (2005b). *Baştan Çıkarma Üzerine*. (A. Sönmezay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Baudrillard, J. (2005c). *İmkansız Takas*. (A. Sönmezay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2006). *Kusursuz Cinayet*. (N. Sevil, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2009). *Gösterge Ekonomi Politikası Hakkında Bir Eleştiri*. (O. Adanır, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Baudrillard, J. (2010). *Nesneler Sistemi*. (O. Adanır, & A. Karamollaoğlu, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Baudrillard, J. (2011). *Çaresiz Stratejiler*. (O. Adanır, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Baudrillard, J. (2012). *Karnaval ve Yamyam*. (O. Adanır, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Baudrillard, J. (2014a). *Sanat Komplosu- Yeni Sanat Düzeni ve Çağdaş Estetik 1*. (E. Gen, & I. Ergüden, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Baudrillard, J. (2014b). *Simülakrlar ve Simülasyon*. (O. Adanır, Çev.) Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2015a). *İlahi Sol*. (O. Adanır, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Baudrillard, J. (2015b). *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği*. (O. Adanır, Çev.) Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2016). *Tüketim Toplumu*. (F. K. Hazal Deliceçaylı, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2017a). *Can Çekişen Küresel Güç*. (O. Adanır, Çev.) Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2017b). *Foucault' yu Unutmak*. (O. Adanır, Çev.) Ankara: Doğubatı Yayınları.

- Bauman, Z. (1997). *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*. (İ. Türkmen, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Berman, M. (2013). *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*. (Ü. Altuğ, & Ü. Peker, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Best, S., & Kellner, D. (2011). *Postmodern Teori - Eleştirel Soruşturmalara*. (M. Küçük, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cevizci, A. (2010). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cevizci, A. (2011). *Thales'ten Baudrillard'a Felsefe Tarihi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Copleston, F. (1996). *Felsefe Tarihi: Aydınlanma*. (A. Yardımlı, Çev.) İstanbul: İdea Yayınları.
- Copleston, F. (1998). *Felsefe Tarihi: Nihilizm ve Materyalizm*. (D. Canefe, Çev.) İstanbul: İdea Yayınları.
- Çiğdem, A. (1993). *Aydınlanma Felsefesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çiğdem, A. (2012). *Bir İmkan Olarak Modernite - Weber ve Habermas*. Ankara: İletişim Yayınları.
- Çüçen, A. K. (2003). *Heidegger'de Varlık ve Zaman*. Bursa: Asa Kitabevi.
- Debord, G. (1970). *The Society of the Spectacle*. Detroit: Black & Red.
- Demirhan, A. (2004). *Modernlik*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Descartes, R. (1998). *Metot Üzerine Konuşma*. (Y. T. Afşar Timuçin, Çev.) İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Doltaş, D. (1988). 'Postmodernizm' Aporia ve Logos. *Toplum ve Bilim* (41), 187 - 192.

- Doltaş, D. (2003). *Postmodernizm ve Eleştirisi Tartışmalar Uygulamalar*. İstanbul: İnkilap Kitabevi.
- Featherstone, M. (1996). *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*. (M. Küçük, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Feher, F. (1993). *Postmodern Politik Durum*. (Ş. Argın, & O. Akınhay, Çev.) Ankara: Öteki Yayınları.
- Frolov, I. (1991). *Felsefe Sözlüğü*. (A. Çalışlar, Çev.) İstanbul: Cem Yayınevi.
- Fromm, E. (1997). *Sahip Olmak ya da Olmak*. (A. Arıtan, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Gane, M. (2003). *French Social Theory*. London: Sage Publication.
- Gane, M. (2008). *Jean Baudrillard: Radikal Belirsizlik*. (A. Utku, & S. Toker, Çev.) Ankara: De Ki Yayınları.
- Gellner, E. (1994). *Postmodernizm, İslam ve Us*. (B. Peker, Çev.) İstanbul: Ümit Yayınları.
- Habermas, J. (1993). *İdeoloji Olarak Teknik ve Bilim*. (M. Tüzel, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hegarty, P. (2004). *Jean Baudrillard: Live Theory*. Londra ve Newyork: Continuum.
- Heidegger, M. (1998). *Teknik ve Dönüş*. (N. Aça, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Heller, A. (2005). *Postmodern Politik Durum*. (Ş. Argın, & O. Akınhay, Çev.) Ankara: Öteki Yayınları.
- Hick, J. (2002). *İnançların Gökkuşağı*. (M. Aydın, Çev.) Ankara: Ankara Okulu Yayınları.

- Huysen, A. (1993). *Modernite Versus Postmodernite*. (M. Küçük, Çev.) Ankara: Vadi Yayınları.
- Işık, C. (2010). *Modern Aklın Postmodern Eleştirisi*. Muğla: Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi.
- Jameson, F. (2011). *Postmodernizm yada Geç Kapitalizmin Kültürel Mantığı*. (N. Plümer, & A. Güçlü, Çev.) Ankara: Nirengi Kitabevi.
- Jarry, A. (2015). *Patafizikçi Doktor Faustroll' un Davranış ve Görüşleri*. (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Kant, I. (1984). *Seçilmiş Yazılar*. (N. Bozkurt, Çev.) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kirman, M. A. (2005). *Din ve Sekülerleşme*. Adana: Karahan Yayınları.
- Kızıler, F. (2006). *Moderniteden Postmoderniteye Kavramsal Bir Yolculuk*. Konya: Salkımsöğüt Yayınları.
- Kumar, K. (2004). *Sanayi Sonrası Toplumdan Postmodern Topluma - Çağdaş Dünya'nın Yeni Kuramları*. (M. Küçük, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi.
- Kymlicka, W. (2015). *Çok Kültürlü Yurttaşlık*. (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Lane, R. J. (2000). *Jean Baudrillard*. London & New York: Routledge.
- Lefebvre, H. (1996). *Modern Dünyada Gündelik Hayat*. (I. Gürbüz, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Lyotard, J. F. (1997). *Postmodern Durum*. (A. Çiğdem, Çev.) Ankara: Vadi Yayınları.
- Marx, K. (2003). *1844 El Yazmaları*. (M. Belge, Çev.) İstanbul: Birikim Yayınları.
- Marx, K. (2004). *Felsefe Yazıları*. (A. Fethi, Çev.) İstanbul: Hil Yayınları.

- Mestroviç, S. G. (1999). *Duyguötesi Toplum*. (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Mike, F. (2013). *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*. (M. Küçük, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Murphy, J. W. (2000). *Postmodern Toplumsal Analiz ve Postmodern Eleştiri*. (H. Aslan, Çev.) İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Narlı, M. (2008). Postmodern Roman ve Gerçekliğin Yitimi. *Hece Özel Sayısı* (138/139/140), 311-321.
- Okyayuz, M. (2000). Postmodernizm: Modernitenin Öteki Yüzü. *Doğu Batı Dergisi*(10), 142.
- Özkiraz, A. (2003). *Modernleşme Teorileri ve Postmodern Durum*. İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Palmer, R. E. (2008). *Hermenötik*. (İ. Görener, Çev.) İstanbul: Ağaç Yayınları.
- Platon. (2010). *Devlet*. (S. Eyüboğlu, & M. Cimcoz, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Poster, M. (2002). *Jean Baudrillard: Selected Writings: Second Edition*. (J. Mourrain, Çev.) Stanford University Press.
- Postman, N. (1991). *Televizyon Öldüren Bir Eğlence*. (O. Akınhay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Rousseau, M. P. (1998). *Postmodernizm ve Toplum Bilimleri*. (T. Birkan, Çev.) Ankara: Ark Yayınları.
- Sarıbay, A. Y. (1994). *Postmodernite Sivil Toplum ve İslam*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sarup, M. (2004). *Postyapısalcılık ve Postmodernizm*. (A. Güçlü, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- Sitembölükbaşı, Ş. (1997). Siyasal Kültür Paradigmaları Işığında Siyasal Kültürde Değişim Sorunu. *S.D.Ü. İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* (2).
- Soykan, Ö. N. (1993). *Postmodern Tartışmanın Neresindeyiz. Türkiye'den Felsefe Manzaraları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Şaylan, G. (2016). *Postmodernizm*. İstanbul: İmge Yayınevi.
- Tanyeli, U. (2000). *Modernizmin Sınırları ve Mimarlık*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Taylor, C. (2018). *Çok Kültürcülük "Tanınma Politikası"*. (A. Gutmann & Y. Salman, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Toffoletti, K. (2014). *Yeni Bir Bakışla Baudrillard*. (Y. Başkavak, Çev.) İstanbul: Kolektif Kitap.
- Touraine, A. (1992). *Modernliğin Eleştirisi*. (H. Tufan, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tuna, M., Şen, H., & Durdu, Z. (2011). *Modern Toplumun İnşası Tarihsel ve Sosyolojik Bir Perspektif*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Türköne, M. e. (2015). *Siyaset*. Ankara: Etkileşim Yayınları.
- Vergin, N. (2008). *Siyasetin Sosyolojisi*. İstanbul: Doğan Kitabevi.
- West, D. (1998). *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş*. (A. Cevizci, Çev.) İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Yıldırım, E. (2005). *Hayali Modernlik*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Yılmaz, A. (1996). *Modernden Postmoderne Siyasi Arayışlar*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Zeka, N. (1990). *Postmodernizm - Jameson, Lyotard, Habermas*. İstanbul: Kıyı Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

1993 tarihinde Kütahya'da doğdu. 2011 yılında Tavşanlı Atatürk Anadolu Lisesi'nden, 2015 yılında Sakarya Üniversitesi Felsefe Bölümünden mezun oldu. Ağustos 2016'da Necmettin Erbakan Üniversitesi Felsefe Bölümünde yüksek lisans eğitimine başladı. 2015-2018 tarihleri arasında Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Rehber Öğretmen olarak çalıştı. 2018 yılında İlk Adım Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde müdür oldu. Halen görevine devam etmektedir.

